

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Lina Johansson

Gränsvärden för klimatpåverkan i entreprenadavtal

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Marcus Utterström

Termin: VT 2024

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	6
Förord.....	7
Förkortningar.....	8
1 Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar.....	11
1.3 Metod och material i bakgrundsritten	12
1.3.1 Inledning	12
1.3.2 Rättsdogmatisk metod i bakgrundsritten	12
1.4 Metod och material i den empiriska undersökningen.....	14
1.4.1 Inledning	14
1.4.2 Design av den empiriska undersökningen.....	14
1.4.3 Insamling och systematisering	15
1.4.4 Analys av materialet.....	16
1.4.5 Presentation av resultatet.....	16
1.4.6 Metodologiska frågor i den empiriska undersökningen..	16
1.5 Metod för tolkning av entreprenadavtal	17
1.5.1 Inledning	17
1.5.2 Rättsdogmatisk metod på entreprenadriktens område.....	18
1.5.3 HD:s metod för tolkning av entreprenadavtal	19
1.5.4 Entreprenadavtalets systematik och olika kontraktshandlingar.....	22
1.6 Löpande analys och förslag på avtalsrättslig hantering.....	23
1.7 Terminologi	24
1.8 Avgränsningar	25
1.9 Forskningsläge.....	26
1.10 Disposition.....	27
2 Rättslig bakgrund till gränsvärden för klimatpåverkan	29
2.1 Lag om klimatdeklaration för byggnader	29
2.1.1 Lagens tillämplighet.....	29
2.1.2 Klimatdeklarationens innehåll	29
2.1.3 Metoden för beräkning av klimatpåverkan	31
2.2 Utökning av lag om klimatdeklaration för byggnader.....	32
2.2.1 Lagens genomförande i etapper	32
2.2.2 Boverkets uppdrag	33

2.2.3	Status våren 2024	34
3	Gränsvärden för klimatpåverkan grundade i avtal.....	35
3.1	Inledning.....	35
3.2	Entreprenadavtal 1	35
3.2.1	Allmänt om beställaren och projektet	36
3.2.2	Gränsvärde för klimatpåverkan.....	36
3.2.3	Metod för beräkning av klimatpåverkan	38
3.2.4	Uppföljning och överskridande av gränsvärde	38
3.3	Entreprenadavtal 2.....	39
3.3.1	Allmänt om beställaren och projektet	39
3.3.2	Gränsvärde för klimatpåverkan.....	39
3.3.3	Metod för beräkning av klimatpåverkan	41
3.3.4	Uppföljning och överskridande av gränsvärde	42
3.4	Entreprenadavtal 3.....	43
3.4.1	Allmänt om beställaren och projektet	43
3.4.2	Gränsvärden för klimatpåverkan.....	43
3.4.3	Metod för beräkning av klimatpåverkan	45
3.4.4	Uppföljning och överskridande av gränsvärde	45
3.5	Entreprenadavtal 4.....	46
3.5.1	Allmänt om beställaren och projektet	46
3.5.2	Gränsvärde för klimatpåverkan.....	47
3.5.3	Metod för beräkning av klimatpåverkan	49
3.5.4	Uppföljning och överskridande av gränsvärde	49
3.6	Gemensam analys av gränsvärden för klimatpåverkan grundade i avtal.....	51
4	Påföljder vid överskridande av gränsvärden för klimatpåverkan	54
4.1	Inledning.....	54
4.2	Föreligger ett avtalsbrott?.....	54
4.3	Föreligger ett fel enligt AB 04 och ABT 06?	57
4.3.1	Påföljdsbestämmelserna i AB 04 och ABT 06	57
4.3.2	Felbegreppet i AB 04 och ABT 06	58
4.3.3	Avtalets övriga bestämmelser	60
4.3.4	Tolkning i ljuset av den dispositiva rätten	63
4.3.5	Sammanfattning och övergripande rimlighetsbedömning.....	63
4.4	Tillämpliga påföljder	65
4.4.1	Inledning	65
4.4.2	Avhjälpan	65
4.4.3	Värdeminskningssavdrag.....	66
4.4.4	Skadestånd.....	67

4.4.5	Påföljder i den dispositiva rätten.....	68
4.4.6	Övrigt	69
4.5	Sammanfattning.....	70
5	Juridiska frågor och förslag på avtalsrättslig hantering	72
5.1	Inledning.....	72
5.2	Möjlighet att kontrollera beräkning av klimatpåverkan	72
5.3	Entreprenörens förpliktelser kopplade till gränsvärden för klimatpåverkan	72
5.4	Påföljder vid överskridna gränsvärden för klimatpåverkan	73
	Käll- och litteraturförteckning.....	77

Summary

The Act (2021:787) on climate declaration for buildings currently does not state any limit values for greenhouse gas emissions during the construction of buildings. However, if a proposal from the National Board of Housing, Building and Planning regarding an amendment to the act is adopted, limit values for climate impact could be regulated by law in 2025. Pending legislation, limit values for climate impact are governed by clauses in construction contracts. The purpose of this essay is to investigate how such clauses with limit values can be formulated and what legal implications they may give rise to.

In the essay a legal-dogmatic method is practiced in combination with an empirical study. Through the empirical study, four different construction contracts are collected which show how clauses with limit values for climate impact can be formulated in practice. To identify which legal issues the clauses give rise to, the construction contracts are interpreted and analysed based on a few underlying issues. The interpretation is done in accordance with the Supreme Court's method of interpreting the provisions of the standard forms AB 04 and ABT 06. Through the interpretation, it is found that all the clauses with limit values for climate impact express an obligation for the contractor. In one contract, it is a care obligation for the contractor to work towards not exceeding the limit value. In the other three contracts, it is a performance obligation for the contractor to ensure that the limit value is not exceeded.

While the clauses express an obligation for the contractor, none of the contracts explicitly stipulate any consequences if a limit value is exceeded. The absence of contractual remedies, when the clauses nevertheless do express obligations for the contractor, raises the question of what the author of the contract intended with the clause. It can also be considered whether an exceeded limit value for climate impact is to be considered a defect under AB 04 and ABT 06 and whether the rules on remedies for defects in the standard forms can thus be applicable. This in turn raises questions about how the concept of defect in AB 04 and ABT 06 should be interpreted.

The essay argues that exceeding a limit value for climate impact should be seen as an insignificant defect which, according to AB 04 chap. 5 § 18 and ABT 06 chap. 5 § 19, may entitle the employer to a deduction from the total works price. However, this prompts the question of whether the value of a construction contract is affected by exceeding a limit value for climate impact and how such reduction in value should be calculated in such cases.

The essay proposes solutions to address the legal issues raised by the clauses with limit values for climate impact from a contractual perspective. It is suggested that the conditions be formulated so that it is clear what the contractor's obligation is and that liquidated damages are the prescribed remedy for exceeding the limit values.

Sammanfattning

Lag (2021:787) om klimatdeklaration för byggnader anger i dagsläget inga gränsvärden för utsläpp av växthusgaser vid uppförandet av byggnader. Om ett förslag från Boverket om ändring av lagen antas kan dock gränsvärden för klimatpåverkan regleras i lag redan sommaren 2025. I väntan på lagstiftning regleras gränsvärden för klimatpåverkan i klausuler i entreprenadavtal. Syftet med denna uppsats är att undersöka hur sådana klausuler med gränsvärden kan utformas och vilka juridiska implikationer de kan ge upphov till.

I uppsatsen tillämpas den rättsdogmatiska metoden i kombination med en empirisk undersökning. Genom den empiriska undersökningen samlas fyra olika entreprenadavtal in vilka visar på hur klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan kan utformas i praktiken. För att identifiera vilka juridiska frågor klausulerna ger upphov till tolkas och analyseras entreprenadavtalen utifrån ett antal underliggande frågeställningar. Tolkningen sker i enlighet med HD:s metod för tolkning av bestämmelserna i standardavtalen AB 04 och ABT 06. Genom tolkningen konstateras det att samtliga av de klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan som samlats in ger uttryck för någon form av förpliktelse för entreprenören. I ett avtal rör det sig om en omsorgsförpliktelse för entreprenören att verka för att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. I de tre övriga avtalen rör det sig om en resultatförpliktelse för entreprenören att säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids.

Samtidigt som klausulerna ger uttryck för någon form för förpliktelse för entreprenören anger inget av avtalen uttryckligen någon påföljd för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Avsaknaden av avtalsrättsliga påföljder, när bestämmelserna trots allt ger uttryck för förpliktelser för entreprenören, ger upphov till frågan vad avtalsförfattaren egentligen avsett med klausulen. Det kan också övervägas om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan är att betrakta som ett fel enligt AB 04 och ABT 06 samt om påföljdsreglerna för fel i standardavtalen därmed kan bli tillämpliga. Det ger i sin tur upphov till frågor om hur felbegreppet i AB 04 och ABT 06 ska förstås.

I uppsatsen argumenteras det för att ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan bör kunna ses som ett oväsentligt fel som enligt AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 kan ge beställaren rätt till avdrag på entreprenadsumman. Det föranleder dock frågan om en entreprenads värde verkligen påverkas av att ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits och hur en sådan värdeminskning i sådana fall ska beräknas.

I uppsatsen lämnas förslag på hur de juridiska frågor som klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan ger upphov till kan hanteras på avtalsrättslig väg. Det föreslås att avtalsklausulerna utformas så att det tydligt framgår vad som är entreprenörens förpliktelse och att avtalsvite är den föreskrivna påföljden vid överskridande av gränsvärdena.

Förord

Med detta examensarbete sätter jag punkt för några händelserika och lärorika år på juristprogrammet i Lund. Nu blickar jag med glädje fram emot nya utmaningar.

Jag vill rikta ett särskilt stort tack till min handledare, Marcus Utterström. Ditt engagemang och dina skarpa frågor har varit ett ovärderligt inslag i arbetet med examensarbetet. Utan ditt stöd hade jag nog inte vågat ta mig an detta kluriga, men ack så intressanta, ämne. Tack för det!

Tack till författarna av entreprenadavtalen som granskas i examensarbetet för att ni generöst delat med er.

Ett hjärtligt tack riktas till Sebastian, min familj och mina vänner. Tack för att ni är de ni är och för att ni alltid finns där för mig.

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till mina kollegor på Advokatfirman Lindahl. Ni har verkligen förgyllt min sista tid på juristprogrammet.

Malmö, den 20 maj 2024

Lina Johansson

Förkortningar

AB 04	Allmänna Bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, AB 04.
ABT 06	Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten, ABT 06.
ABT 94	Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten, ABT 94.
AMA AF 12	Administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AMA AF 12.
AMA AF 21	Administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AMA AF 21.
BFS	Boverkets författningssamling.
BKK	Föreningen Byggandets kontraktskommitté.
BTA	Bruttoarea.
CO ₂ e	Koldioxidekvivalenter.
Ds	Departementsserien.
EPD	Environmental product declaration.
HD	Högsta domstolen.
IVL	Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning Svenska Miljöinstitutet.
Konsumenttjänstlagen	Konsumenttjänstlag (1985:716).

Köplagen	Köplag (1990:931).
M2	Kvadratmeter.
NJA	Nytt juridiskt arkiv.
PBL	Plan- och bygglagen (2010:900).
Prop.	Proposition.
RA	Råd och anvisningar.
Rskr.	Riksdagsskrivelse.
SCB	Statistikmyndigheten SCB – Statistiska centralbyrån.
SvJT	Svensk juristtidning.
TE	Totalentreprenör.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 15 juni 2017 antog riksdagen ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige, innehållande nya klimatmål, en klimatlag och ett klimatpolitiskt råd. Ett långsiktigt klimatmål är att Sverige ska nå nettonollutsläpp år 2045. Det innebär att utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska minska med 85 procent till år 2045 jämfört med år 1990. För att uppnå nettonollutsläpp kan återstående 15 procent hanteras genom kompletterande åtgärder såsom upptag och lagring av koldioxid.¹

I Klimatpolitiska rådets rapport 2024 presenteras utvecklingen fram till och med år 2022, då utsläppen jämfört med år 1990 hade minskat med 37 procent.² Av rapporten följer att det krävs en bred samhällsomställning för att nå hela vägen till det långsiktiga klimatmålet om en minskning av Sveriges territoriala utsläpp med minst 85 procent till år 2045. I en sådan omställning måste samtliga sektorer bidra.³ Enligt uppgifter från Boverket och SCB stod bygg- och fastighetssektorn för cirka 21,7 procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser år 2021, bestående av inte mindre än 11,1 miljoner ton koldioxidekvivalenter avseende inhemska utsläpp.⁴

Mot bakgrund av uppgifter om bygg- och fastighetssektorns utsläpp av växthusgaser trädde den 1 januari 2022 en ny lag (2021:787) om klimatdeklaration för byggnader i kraft i Sverige.⁵ Lagens syfte är att minska klimatpåverkan när byggnader uppförs och genom lagen åläggs vissa byggherrar att i vissa fall upprätta en klimatdeklaration vid uppförandet av en ny byggnad.⁶ I en klimatdeklaration ska byggherren redovisa delar av en byggnads klimatpåverkan under byggskedet men lagen ställer egentligen inga krav på byggherren att begränsa byggnadens klimatpåverkan.⁷ I en rapport från Boverket från 2023 föreslås dock ett införande av krav på gränsvärden för klimatpåverkan i lag om klimatdeklaration för byggnader från och med den 1 juli 2025.⁸ I Danmark infördes gränsvärden för klimatpåverkan i en liknande kontext genom ett reglemente som trädde i kraft den 1 januari 2023.⁹

Trots att lagkrav på gränsvärden för klimatpåverkan ännu inte införts i Sverige finns det aktörer på marknaden som har tagit egna initiativ för att be-

¹ Se Klimat- och Näringslivsdepartementet (2017), prop. 2016/17:146 s. 25, bet. 2016/17:MJU24 och rskr. 2016/17:320.

² Se Klimatpolitiska rådet (2024) s. 27.

³ Se Klimatpolitiska rådet (2024) s. 84.

⁴ Se Boverket (2024c).

⁵ Se prop. 2020/21:144 s. 23.

⁶ Se 1, 4 och 6 §§ lag om klimatdeklaration för byggnader.

⁷ Se prop. 2020/21:144 s. 51 ff.

⁸ Se Boverket (2023) s. 16.

⁹ Se Byggningsreglementets (BR 18) §§ 297–298.

gränsa sina koldioxidutsläpp. I Sverige förekommer det redan beställare som på eget initiativ, eller med hjälp av organisationer, reglerar gränsvärden för klimatpåverkan i sina entreprenadavtal inom bygg- och fastighetssektorn.¹⁰ Med tanke på klimatpåverkans speciella karaktär är det tänkbart att klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan väcker en mängd juridiska frågor kopplade till de andra regler som typiskt sett förekommer i entreprenadavtal.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan i entreprenadavtal kan utformas och vilka juridiska frågor sådana klausuler ger upphov till. Målet med examensarbetet är ytterst att öka kunskapen om denna typ av klausuler: dels deras möjliga utformning, dels deras juridiska implikationer.

Med ”klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan” avses i uppsatsen bestämmelser i avtal som anger maximal tillåten mängd utsläpp av växthusgaser vid uppförandet av en ny byggnad. Endast kommersiella entreprenadavtal som införlivat något av standardavtalen AB 04 eller ABT 06 beaktas.¹¹

Inom ramen för examensarbetet har jag samlat in entreprenadavtal som innehåller klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan och analyserat dem utifrån några särskilt utpekade frågor. Genom en analys på det empiriska materialet är det möjligt att belysa vilka frågor som särskilt behöver övervägas mellan beställare och entreprenörer vid avtalsskrivning.¹²

För att uppfylla syftet utreds och besvaras en övergripande frågeställning tillsammans med underliggande frågeställningar. Examensarbetets övergripande frågeställning är:

- Vilka juridiska frågor ger klausuler i svenska entreprenadavtal som innehåller gränsvärden för klimatpåverkan upphov till och hur kan dessa frågor hanteras på avtalsrättslig väg?

För att besvara den övergripande frågeställningen kommer följande underliggande frågeställningar att utredas och besvaras först:

- Mot vilken rättslig bakgrund tecknas entreprenadavtal med klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan?
- Hur beräknas klimatpåverkan enligt gällande rätt och enligt entreprenadavtalen?

¹⁰ Se bland annat det nationella initiativet Fossilfritt Sverige, bransch- och intresseorganisationen Sverige Allmännyttan och LFM30 – Lokal Färdplan Malmö 2030 samt kapitel 3.

¹¹ Se avsnitt 1.7 Terminologi.

¹² Jfr Olsen (2004) s. 123.

- Hur kan klausuler i entreprenadavtal som innehåller gränsvärden för klimatpåverkan utformas i praktiken?
- Föreskriver klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan en förpliktelse för entreprenören?
- Vilka – om några – påföljder kan beställaren göra gällande mot entreprenören om avtalade gränsvärden för klimatpåverkan överskrids?

Trots att det inte är nödvändigt för att besvara frågeställningarna beskrivs inom ramen för examensarbetet den i skrivande stund pågående lagstiftningsprocessen på området. Mot bakgrund av att det yttersta målet med examensarbetet är att öka kunskapen om klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan vore det märkligt att inte göra läsaren uppmärksam på att det inom en snar framtid kan finnas ett lagkrav på gränsvärden för klimatpåverkan. På grund av det behandlas det liggande förslaget i samband med den rättsliga bakgrunden för klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan i kapitel 2.

1.3 Metod och material i bakgrundsrätten

1.3.1 Inledning

I avsnitt 1.3–1.5 redogörs för examensarbetets metoder och material. Mot bakgrund av frågeställningarnas utformning och hur de skiljer sig åt räcker det inte att tillämpa den rättsdogmatiska metoden och beakta de traditionellt accepterade rättskällorna.¹³ I stället används flera metoder och olika typer av material i examensarbetet. På grund av det delas redogörelsen för metod och material upp i olika avsnitt för olika delar av uppsatsen.

I detta avsnitt 1.3 beskrivs den rättsdogmatiska metoden och det material som används för att reda ut gällande rätt avseende beräkning av klimatpåverkan och den rättsliga bakgrunden i kapitel 2. I avsnitt 1.4 beskrivs den metod och urvalet av det material som samlats in genom den empiriska undersökning som redovisas i kapitel 3. I avsnitt 1.5 beskrivs den metod som används i kapitel 3 och 4 för att tolka och analysera de entreprenadavtal som jag tagit del av genom den empiriska undersökningen.

1.3.2 Rättsdogmatisk metod i bakgrundsrätten

För att kunna beskriva den rättsliga bakgrunden till klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan används en rättsdogmatisk metod. Den rättsdogmatiska metoden används typisk för att beskriva, systematisera och tolka ”gällande rätt”.¹⁴ Vid tillämpningen av den rättsdogmatiska metoden används som utgångspunkt de allmänt accepterade rättskällorna; lagstiftning och annan

¹³ Se avsnitt 1.3.2 och 1.5.2.

¹⁴ Se Kleinman (2018) s. 23 ff. och Olsen (2004) s. 110 ff.

bindande författning, lagförarbeten och rättspraxis i sin hierarkiska ordning.¹⁵ Huruvida doktrin utgör en rättskälla är omdiskuterat i litteraturen.¹⁶

Utredningen av gällande rätt i kapitel 2 har gått till på så vis att jag inledningsvis har betraktat lag om klimatdeklaration för byggnader tillsammans med förarbetena till lagen.¹⁷ Av förarbetena har främst prop. 2020/21:144 *Klimatdeklaration för byggnader* beaktats då den tydligt anger för skälen till lagförslaget och de förhållanden som ligger bakom det. Avseende lag om klimatdeklaration för byggnader har varken rättspraxis eller doktrin beaktats. Det beror på att lagen är relativt ny och att det därför saknas praxis från högre instans samt doktrin att tillgå. Trots att det till stor del saknats auktoritativt material att analysera har det enligt min bedömning varit tillräckligt för att redogöra för huruvida lagstiftaren ställer krav på byggherrar och entreprenörer när det kommer till gränsvärden för klimatpåverkan samt metoden för beräkning av klimatpåverkan.

Till lagen tillhörande förordning (2021:789) om klimatdelaration för byggnader och Boverkets föreskrifter om klimatdeklaration för byggnader (BFS 2021:7) har även beaktats. Bestämmelserna i förordningen och föreskrifterna utgör inte lag, men är författningar meddelade med stöd i lag och är därför bindande för den som omfattas av lag om klimatdeklaration för byggnader.¹⁸ Boverkets digitala handbok har också använts för att underlätta förklaringen av tekniska begrepp. Handboken innehåller inte myndighetsföreskrifter och ger inte uttryck för gällande rätt.¹⁹

Vid undersökningen av gällande rätt stötte jag även på information i rapporter och regeringsskrivelser som ger en bild av att rättsregler om gränsvärden för klimatpåverkan kan vara på väg. Lagstiftningsprocessen beskrivs i kapitel 2 eftersom den rättsliga bakgrunden kan komma att förändras radikalt om ett år. Om krav på gränsvärden för klimatpåverkan införs i lag ändrar det nämligen förutsättningarna för de frivilliga initiativ som presenteras i kapitel 3.

Redogörelsen för bakgrundsätten i kapitel 2 avser således den tekniska bakgrundsätten och inte den obligationsrättsliga. Bakgrundsätten i kapitel 2 avser ge läsaren en bättre förståelse för det rättsliga sammanhang som klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan befinner sig i och redogöra för de bestämmelser klausulerna hänvisar till. Den obligationsrättsliga bakgrundsätten redogörs det till viss del för i kapitel 4, vid tolkning i ljuset av den dispositiva rätten och vid överväganden om utfyllning av avtalet. Även då tillämpas den rättsdogmatiska metoden, vilket beskrivs nedan i avsnitt 1.5.2.

¹⁵ Se Kleineman (2018), s. 21 och Olsen (2004) s. 118 f.

¹⁶ Se diskussion i avsnitt 1.5.2 nedan, för den rättsliga bakgrunden saknas doktrin.

¹⁷ Se ds 2020:4, prop. 2020/21:144, bet. 2020/21:CU23 samt rskr. 2020/21:407.

¹⁸ Se 9 § lag om klimatdeklaration för byggnader, 1, 7 §§ förordning om klimatdeklaration för byggnader och BFS 2021:7. Jfr Warling Conradsson i Bernitz m.fl. (2023) s. 52.

¹⁹ Se Boverket (2024).

1.4 Metod och material i den empiriska undersökningen

1.4.1 Inledning

För att kunna svara på examensarbetets övergripande frågeställning om vilka juridiska frågor som klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan i entreprenadavtal ger upphov till behöver ett empiriskt material i form av faktiska kontraktshandlingar i entreprenadavtal samlas in, tolkas, förklaras och analyseras. Kontraktshandlingarna är även nödvändiga för att svara på den underliggande frågeställningen hur klausuler i entreprenadavtal med gränsvärden för klimatpåverkan kan se ut i praktiken.

Entreprenadavtal är individuella avtal och är inte rättskällor.²⁰ För att få möjlighet att ta del av entreprenadavtal och utreda hur olika parter agerar utanför lagstiftningen har en empirisk undersökning företagits inom ramen för examensarbetet.²¹ Hur jag gått till väga när jag företagit den empiriska undersökningen framgår av detta avsnitt 1.4. Undersökningen är uppdelad i fyra steg. I det första steget designas undersökningen, i det andra steget sker insamling och systematisering av materialet, i det tredje steget analyseras materialet och i det fjärde presenteras resultaten.²² Sist presenteras metodologiska frågor som föranleds av undersökningen. Stegen förklaras utförligt i avsnitt. 1.4.2–1.4.6 nedan.

1.4.2 Design av den empiriska undersökningen

Huvudfrågan för den empiriska undersökningen är underfrågeställningen hur klausuler i entreprenadavtal som innehåller gränsvärden för klimatpåverkan kan utformas i praktiken.²³ Examensarbetet gör inte anspråk på att ge en heltäckande bild av vilka klausuler som används på marknaden. Examensarbetet gör inte heller anspråk på att dra empiriska slutsatser om i vilken omfattning avtalsklausuler med gränsvärden för klimatpåverkan förekommer.²⁴ I stället samlas klausuler in för att ge svar på frågan hur klausuler med gränsvärden kan se ut och för att användas som illustrativa exempel vid analys utifrån de underliggande frågeställningarna. Den empiriska undersökningen är således kvalitativ.²⁵

Enligt Webley kan en kvalitativ empirisk undersökning designas utifrån fem olika aspekter; metod, urval, analys, etik och analysgrupp.²⁶ Metoden för förevarande undersökning är dokumentationsanalys. Det material som samlats

²⁰ Se Sandgren (2018) s. 55.

²¹ Se Epstein och Martin (2014) s. 63 f. och Olsen (2004) s. 123.

²² Se Epstein och Martin (2010) s. 904 samt Epstein och Martin (2014) s. 8.

²³ Jfr Epstein och Martin (2010) s. 905.

²⁴ Jfr Schelin (2018) s. 96.

²⁵ Se Webley (2010) s. 927 f.

²⁶ Se Webley (2010) s. 932.

in, observerats och analyserats är befintliga kontraktshandlingar (dokument) som tagits fram av aktörer inom bygg- och fastighetssektorn.²⁷

Vid urvalet av de avtal som granskas i detta examensarbete har jag letat efter vad jag benämner ”gränsvärden för klimatpåverkan”. Som fokusgrupp beslutade jag mig för att endast vända mig till beställare av byggentreprenader, men både privata och offentliga sådana. För att identifiera klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan har det inte varit tillräckligt att leta efter klausuler som innehåller orden ”gränsvärde” och ”klimatpåverkan”, då lydelseerna i klausulerna kan variera. I stället har jag behövt analysera innebörden av relevanta klausuler för att hitta klausuler som anger en maximalt tillåten klimatpåverkan för byggnaden i enheten kg CO₂e/m². Enligt min bedömning innehåller alla avtal som redovisas i examensarbetets kapitel 3 en klausul med ett gränsvärde för klimatpåverkan.²⁸

Resultatet av den empiriska undersökningen är deskriptivt på så sätt att inga empiriska slutsatser dras från materialet.²⁹ Analysen, som endast utförts av mig, har i stället gått ut på att hitta klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan som legat till grund för den avtalstolkning som beskrivs i avsnitt 1.5.³⁰

Slutligen har jag vid utformningen av den empiriska undersökningen gjort vissa etiska överväganden. I planeringsstadiet var jag mycket medveten om att entreprenadavtalen var eller skulle komma att bli gällande kontraktshandlingar mellan två olika parter. Dels har det medfört att jag har valt att anonymisera samtliga avtal, dels har jag varit tydlig vid insamlingen med vad jag skulle använda avtalen till. Allt för att inte skapa förvirring eller väcka idéer mellan parterna i det pågående projektet.

1.4.3 Insamling och systematisering

Insamlingen av materialet har gått till så att jag först undersökt vilka aktörer på marknaden som eventuellt kunde tänkas använda sig av klausuler i entreprenadavtal med gränsvärden för klimatpåverkan. För att få ledtrådar sökte jag på nätet för att identifiera aktörer som drivit ett starkt miljöarbete. På så sätt identifierade jag beställaren av Entreprenadavtal 4 tillsammans med olika organisationer som gemensamt arbetar för klimatkrav i entreprenader. Jag fann då organisationerna Fossilfritt Sverige, Sveriges Allmännyttan och LFM30 som har tagit frivilliga initiativ för att underlätta för sina medlemmar att använda klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan. Jag beslutade mig därför för att fokusera på deras medlemmar vid insamlingen av empiri.

Till att börja med noterade jag vilka av de anslutna beställarna som var offentliga och valde sedan ut tre kommuner inklusive deras kommunala bolag

²⁷ Se Webley (2010) s. 928, 932.

²⁸ Se avsnitt 1.7 Terminologi.

²⁹ Se Webley (2010) s. 928.

³⁰ Se Webley (2010) s. 932.

att fokusera på. Då offentliga beställare lyder under offentlighetsprincipen och deras avtalshandlingar klassas som allmänna handlingar var dessa möjliga att begära ut.³¹ Genom tillgång via upphandlingsportalen TendSign och genom begäran om allmän handling tog jag del av förfrågningsunderlaget till kommunernas byggtreprenader under det senaste året. Genom det urval som beskrivits ovan fick jag på så sätt tag i Entreprenadavtal 1–3 som tagits fram av olika beställare. Övriga avtal presenteras inte.

Entreprenadavtal 4 kommer från en privat beställare av entreprenader, vilket jag fått möjlighet att granska genom kontakt med den aktuella beställaren. För att få tag på det tog jag i avsikt av offentlighet fram ett mejl och efterfrågade möjligheten att ta del av deras avtalshandlingar alternativt klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan och förklarade mitt syfte. Jag fick då möjlighet att ta del av den privata beställarens avtalsmall för totalentreprenad som innehåller ett gränsvärde för klimatpåverkan, under förutsättning att jag inte sprider mallen vidare. Den privata beställaren har godkänt de hänvisningarna till Entreprenadavtal 4 som görs i examensarbetet.

1.4.4 Analys av materialet

De avtal som jag tagit del av har genom kvalitativ dokumentationsanalys dels analyserats för att undersöka om de har klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan, dels utifrån de för examensarbetet underliggande frågeställningarna. Inom ramen för den empiriska undersökningen som i huvudsak är deskriptiv presenteras endast hur klausulerna ser ut. Hur klausulerna analyserats i övrigt presenteras mer utförligt nedan i avsnitt 1.5 om tolkning av entreprenadavtal.

1.4.5 Presentation av resultatet

Resultatet för den empiriska undersökningen presenteras i kapitel 3. Då avtalsparternas identiteter saknar betydelse för tolkningen har jag genomgående valt att anonymisera avtalen. Avtalen benämns därför i examensarbetet ”Entreprenadavtal 1”, ”Entreprenadavtal 2”, ”Entreprenadavtal 3” och ”Entreprenadavtal 4”.

För det mesta beskrivs bestämmelserna i avtalet och i viss mån citeras de. På grund av att avtalen är anonymiserade hänvisar jag till de olika delarna i de olika kontraktshandlingarna som tillhör entreprenadavtalen. I vissa fall har jag behövt bryta citat för att inte avslöja beställarens namn. I sådant fall har beställarens namn bytts ut med [Beställaren] i citatet.

1.4.6 Metodologiska frågor i den empiriska undersökningen

I enlighet med ovanstående företas den empiriska undersökningen i examensarbetet för att göra det möjligt att svara på den underliggande frågeställningen om hur klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan kan se ut samt för att

³¹ Se 2 kap. Tryckfrihetsförordningen (1945:105).

samla in material som kan användas som illustrativa exempel vid analys utifrån de underliggande frågeställningarna.

Den empiriska undersökningen är således nödvändig för att besvara flertalet av examensarbetets frågeställningar. Emellertid kan det uppfattas som att utformningen av den empiriska undersökningen begränsar besvarandet av vissa frågeställningar. Den empiriska undersökningen är designad för kvalitativ dokumentationsanalys – innefattande att dokumenten samlas in utan vidare kontakt med avtalsförfattaren. Trots att det vid tolkning i examensarbetet uppkommit frågor som eventuellt skulle kunna besvaras av avtalsförfattarna har jag avhållit mig från att ta sådan kontakt. Dels har det att göra med att analysen enligt metoden ska utgå från själva dokumentet, dels vill jag inte riskera att ha olika förutsättningar för att tolka de olika entreprenadavtalen.³² Att kontakt med avtalsparterna inte skett medför emellertid att svaren på vissa av de frågor som jag identifierat potentiellt skulle kunna vara självklara för parterna. Det faktum att jag kan ha misstolkat kontraktshandlingarna talar dock för att någon annan också skulle kunna göra det.

Utformningen av den empiriska undersökningen kan även anses begränsa examensarbetet på så sätt att det inte blir helt opartiskt. Mot bakgrund av att de entreprenadavtal jag samlat in tagits fram och tillhandahållits av beställare av entreprenader, antar utredningen i uppsatsen något av ett beställarperspektiv. Det hänger även ihop med att en av de underliggande frågeställningarna är om klausulerna som granskas medför en förpliktelse för entreprenören. Jag har i största möjliga mån försökt att vara objektiv i relationen mellan beställare och entreprenör vid min tolkning i examensarbetet men är medveten om att urvalet och frågeställningen kan ha påverkat den möjligheten. Examensarbetet bör därmed beaktas som att det intar något av ett beställarperspektiv.

1.5 Metod för tolkning av entreprenadavtal

1.5.1 Inledning

I detta avsnitt 1.5 redogörs det för de metoder som används vid tolkning i kapitel 3 och 4 av de entreprenadavtal som jag fått ta del av genom den empiriska undersökningen.

Det saknas bestämmelser i lag för tolkning av entreprenadavtal men det finns trots det flera typer av regler som bör beaktas vid sådan avtalstolkning.³³ Först och främst har HD genom ett flertal uttalanden i praxis fastställt en metod för tolkning av entreprenadavtal, vilken presenteras i avsnitt 1.5.3 nedan efter att rättsdogmatikens lite komplicerade förhållande till entreprenadrätten gått igenom i avsnitt 1.5.2. Vidare kommer de tolkningsregler som fastställs i AB

³² Se Webley (2010) s. 938 f.

³³ Jfr Deli (2017) s. 15.

04 och ABT 06 samt AMA AF att gås igenom i avsnitt 1.5.4 som redogör för entreprenadavtalets inneboende systematik.

1.5.2 Rättsdogmatisk metod på entreprenadrättens område

Utgångspunkten för den tolkning av entreprenadavtal som genomförs i examensarbetet är att få svar på vad som gäller avseende de underliggande frågeställningarna.³⁴ Därigenom kan jag belysa vilka juridiska frågor som klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan kan ge upphov till och hur dessa kan hanteras på avtalsrättslig väg. På så sätt besvaras den för det här examensarbetet övergripande frågeställningen. Examensarbetet är på så vis i grunden problemorienterat, till skillnad från den rättsdogmatiska metoden som är lösningorienterad.³⁵

Den rättsdogmatiska metodens huvuduppgift är som tidigare nämnts att utifrån de accepterade rättskällorna fastställa gällande rätt i form av lösningen på en konkret problemformulering.³⁶ Det föranleder att den rättsdogmatiska metoden inte kan användas för att svara på den övergripande frågeställningen, men likväl för att besvara de underliggande frågeställningarna som ett nödvändigt steg på vägen, alltså: hur klimatpåverkan beräknas enligt gällande rätt, huruvida klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan föreskriver en förpliktelse för entreprenören samt vilka – om några – påföljder beställaren kan göra gällande om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. På så vis tillämpas en rättsdogmatisk metod i vissa delar av examensarbetet.

För att reda ut vad som gäller för en särskilt utpekad fråga utgår den rättsdogmatiska metoden från de allmänt accepterade rättskällorna.³⁷ På entreprenadrättens område saknas i stor utsträckning tillämpliga rättsregler, vilket medför att tillämpningen av den rättsdogmatiska metoden väcker särskilda frågor. Det saknas lagbestämmelser för kommersiella avtal om arbete på lös eller fast egendom.³⁸ Mot bakgrund av att det saknas lagregler finns det inte heller några lagförarbeten. Praxis från HD som avser entreprenadavtal förekommer men i begränsad omfattning. Det saknas helt praxis från HD som berör klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan.

Huruvida doktrin utgör en accepterad rättskälla inom den rättsdogmatiska metoden är som tidigare nämnt omdiskuterat.³⁹ I brist på lagregler, förarbeten och prejudikat ges litteraturen relativt stort utrymme i examensarbetet. Doktrinen betraktas som utgångspunkt inte som en rättskälla men används i ledning av hur olika bestämmelser i AB 04 och ABT 06 kan tolkas. Doktrin

³⁴ Se avsnitt 1.2 ovan.

³⁵ Jfr Kleineman (2018) s. 21 och 26 f.

³⁶ Se Kleineman (2018) s. 23 ff.

³⁷ Se Kleineman (2018) s. 29.

³⁸ Se NJA 2013 s. 1174 p. 9 och Deli (2017) s. 15.

³⁹ Jfr Kleineman (2018) s. 21, Olsen (2004) s. 119 samt däri angivna hänvisningar.

används även till att förstå juridiska begrepp såsom förpliktelser och för att förstå systematiken bakom olika kontraktsbrottsföljder.

I avsaknad av tillämpliga rättsregler införlivas ofta något av standardavtalen AB 04 eller ABT 06 i entreprenadavtal. AB 04 och ABT 06 har utarbetats av BKK som så kallade *agreed documents* och bygger enligt dess förord ”på en rimlig balans mellan rättigheter och skyldigheter som syftar till en ekonomiskt optimal riskfördelning mellan parterna”.⁴⁰ Individuella avtal är som utgångspunkt inte rättstillämpningsfaktum, men rättsfaktum, som måste åberopas och bevisas av part för att beaktas i domstol. Samma gäller för standardavtal. Standardavtal är inga rättskällor enligt traditionell terminologi, men kan utgöra rättstillämpningsfakta som får betydelse i domstolens bedömning som handelsbruk eller god affärssed.⁴¹

I examensarbetet utgår jag ifrån att bestämmelserna i AB 04 och ABT 06 inte är handelsbruk eller sedvänja, varför parterna måste avtala om AB 04 eller ABT 06 för att dessa ska gälla. AB 04 och ABT 06 är således inte en del av den dispositiva rätten.⁴² När parterna har avtalat om att standardavtalen ska tillämpas utgör de emellertid ett bindande regelverk i entreprenadavtalet.⁴³

Då examensarbetet utgår ifrån de avtal som jag fått ta del av genom den empiriska undersökningen är det trots avsaknaden av accepterade rättskällor möjligt att reda ut vad som gäller i varje enskilt avtal genom tolkning av entreprenadavtalet. I och med att entreprenadavtalet inte är en rättskälla blir det emellertid inte fråga om att utreda gällande rätt. För tolkning används dock den tolkningsmetod för entreprenadavtal som fastställts av HD i praxis.⁴⁴ På så sätt genomförs tolkningen i enlighet med rättspraxis, som är en traditionellt accepterad rättskälla enligt den rättsdogmatiska metoden. På så sätt grundas tolkning av bestämmelserna i AB 04 och ABT 06 i den rättsdogmatiska metoden.⁴⁵ Den rättsdogmatiska metoden tillämpas även vid tolkning när avtalet ska tolkas i ljuset av eller fyllas ut med dispositiv rätt. För att fastställa den dispositiva rätten används då den rättsdogmatiska metoden.

1.5.3 HD:s metod för tolkning av entreprenadavtal

Som konstaterats ovan i avsnitt 1.5.2 har HD genom sin praxis fastställt en metod för tolkning av entreprenadavtal som avser bestämmelserna i standardavtalen AB 04 och ABT 06.

Innan HD:s tolkningsmetod presenteras ska det klargöras att metoden har avsett tolkning av bestämmelser i just standardavtalen AB 04 och ABT 06 eller

⁴⁰ Se förord till AB 04 och ABT 06 samt Bernitz och Bernitz i Bernitz m.fl. (2023) s. 205.

⁴¹ Se Lehrberg (2022) s. 220.

⁴² Jfr NJA 2022 s. 574, Lehrberg (2022) s. 220 samt Bernitz och Bernitz i Bernitz m.fl. (2023) s. 206.

⁴³ Se Deli (2017) s. 15.

⁴⁴ Se avsnitt 1.5.3 nedan.

⁴⁵ Jfr Utterström (2022) s. 32 ff.

dess föregångare.⁴⁶ I vilken mån HD:s praxis om tolkning bör tillämpas på andra kontraktshandlingar än standardavtalen är oklart.⁴⁷ Enligt Ingvarson och Utterström framstår det emellertid som rimligt och logiskt att använda tolkningsmetoden vid tolkning av standardiserade föreskrifter i exempelvis AMA.⁴⁸ Enligt Bernitz skiljer sig tolkningsmetoden ändå inte väsentligen från vad som gäller för tolkning av standardavtal i allmänhet.⁴⁹ För enhetlighet och då tolkningen inom ramen för examensarbetet avser standardavtalen, skrivningar i AMA och till stor del utgår från ensidigt framtagna mallar tillämpas HD:s metod för tolkning av entreprenadavtal genomgripande. När tolkningsmetoden tillämpas på andra kontraktshandlingar än standardavtalen sker det emellertid inte i enlighet med gällande praxis och sådan tolkning grundar sig därmed inte i den rättsdogmatiska metoden.

HD har uttalat sig om tolkningsmetoden i ett flertal rättsfall från 2010-talet. I NJA 2015 s. 862 hänvisar HD till tidigare rättsfall och anger följande:

HD har i flera avgöranden under senare år haft anledning att tillämpa AB- och ABT-avtalen och då uttalat sig rörande principer för tolkning av villkor i dessa avtal. Domstolen har framhållit bl.a. följande. Om någon gemensam partsavsikt inte kan anses föreligga och det inte heller finns några omständigheter vid sidan av avtalstexten som kan klargöra hur parterna uppfattade ett omtvistat standardvillkor, bör tolkningen inriktas på villkorets ordalydelse. När villkorets innebörd ska bedömas kan ledning hämtas från systematiken och de övriga villkoren i avtalet; bestämmelserna är avsedda att utgöra ett sammanhängande system. Vid tolkningen av vissa villkor kan det finnas anledning att särskilt beakta entreprenadavtalets speciella drag. När inte heller avtalets systematik ger någon ledning är det därför naturligt att tolka villkoren i ljuset av den dispositiva rätt som annars skulle ha tillämpats, varav en del kommit till uttryck i köplagen. Det ska dock beaktas att entreprenadavtal skiljer sig från t.ex. köp genom att det som regel avser ett omfattande, komplicerat och långsiktigt arbete med flera inblandade parter. Ytterst och sist måste en mer övergripande rimlighetsbedömning göras.⁵⁰

HD:s tolkningsmetod går således ut på att om parterna inte är överens om vad som gäller ska domstolen i ett första steg beakta subjektiva tolkningsmoment. Dessa består av gemensam partsavsikt eller andra omständigheter vid sidan av avtalstexten som kan klargöra hur parterna uppfattat en särskild bestämmelse.⁵¹ Vid tolkning av entreprenadavtalen i detta examensarbete beaktas

⁴⁶ Se NJA 2013 s. 271, NJA 2014 s. 960, NJA 2015 s. 862 och NJA 2018 s. 653.

⁴⁷ Se Ingvarson och Utterström (2020) s. 123.

⁴⁸ Se Ingvarson och Utterström (2020) s. 127.

⁴⁹ Se Bernitz (2018) s. 88 ff. och s. 99.

⁵⁰ Se NJA 2015 s. 862 p. 12.

⁵¹ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 57.

inte de subjektiva momenten. Det beror på att de handlingar som analyseras i flera fall ännu inte har någon motpart för att de är en del av ett förfrågningsunderlag eller en mall. I det avtal som faktiskt ingåtts mellan en beställare och en entreprenör har jag inte haft kontakt med parterna och eventuella subjektiva moment är för mig okända. I regel är det dessutom svårt att fastställa en gemensam partsavsikt när entreprenadavtalet till stor del utgörs av ett förfrågningsunderlag som tagits fram av beställaren och som baserats på standardavtalen AB 04 eller ABT 06 tillsammans med AMA AF.⁵²

Efter de subjektiva momenten beaktas enligt HD:s metod de objektiva momenten med utgångspunkt i avtalsvillkorets ordalydelse. Vid tolkningen av en bestämmelse utifrån dess ordalydelse har HD i vissa fall beaktat ord och begrepps allmänspråkliga betydelse eller gängse juridiskt språkbruk.⁵³ I uppsatsen ges begreppsbestämmelserna i AB 04 och ABT 06 stor betydelse. Som ett objektiva moment beaktas även avtalets systematik och övriga bestämmelser. Vid en systematisk tolkning kan avtalets struktur och innehåll i övriga bestämmelser beaktas. Dels kan det röra sig om struktur i den aktuella avtalshandling, struktur i entreprenadkontraktet i stort eller struktur i andra enskilda handlingar, dels kan det röra sig om övriga bestämmelser i den aktuella kontraktshandlingen eller i andra kontraktshandlingar än den aktuella.⁵⁴ Mot bakgrund av att ett avtal ska ses som en sammanhängande enhet enligt HD bör systematiken enligt Ingvarson och Utterström kunna beakta hur olika kontraktshandlingar relaterar till varandra.⁵⁵ I uppsatsen läggs stor vikt vid olika bestämmelsers ordalydelse tillsammans med avtalens systematik. Ett entreprenadavtals systematik går vidare igenom nedan i avsnitt 1.5.4.

Om avtalets systematik inte ger någon ledning kan bestämmelsen tolkas i ljuset av den dispositiva rätten. Att fastställa dispositiv rätt för kommersiella entreprenadavtal är inte helt enkelt då det som tidigare nämnt saknas rättsregler för den typen av avtal.⁵⁶ Dessutom undantas kommersiella entreprenadavtal uttryckligen från köplagens (1990:931) och konsumenttjänstlagens (1985:716) tillämpningsområden.⁵⁷ HD framhåller emellertid att en del av den dispositiva rätt som annars skulle tillämpats på entreprenadavtal kommit till uttryck i köplagen och konsumenttjänstlagen i form av allmänna obligationsrättsliga principer. Därför söks ledning i dessa lagar vid tolkning i ljuset av den dispositiva rätten.⁵⁸

Vid en tolkning av ett avtalsvillkor i ljuset av dispositiv rätt ska det beaktas att entreprenadavtalet genom sina särskilda drag skiljer sig från andra

⁵² Jfr Ingvarson och Utterström (2020) s. 72, 76 f. och 128 samt Bernitz (2018) s. 99.

⁵³ Se exempelvis NJA 1990 s. 24, NJA 2013 s. 271 och jfr. NJA 2015 s. 3.

⁵⁴ Se Ingvarson och Utterström (2020) s. 92 ff.

⁵⁵ Se Ingvarson och Utterström (2020) s. 94.

⁵⁶ Se NJA 2013 s. 1174 p. 9 och Ingvarson och Utterström (2020) s. 103.

⁵⁷ Se 2 § första stycket 2 men. köplagen och 1 § konsumenttjänstlagen.

⁵⁸ Se NJA 2013 s. 271 p. 7, NJA 2014 s. 960 p. 24, NJA 2015 s. 862 p. 12, NJA 2018 s. 653 p. 21, NJA 2013 s. 1174 p. 9 samt Ingvarson och Utterström (2020) s. 70 och 104.

avtalstyper. Särskilda drag som framhålls är att entreprenadavtal i regel avser långvariga, komplicerade och omfattande arbeten med flera inblandade parter.⁵⁹ På grund av dessa särdrag, tillsammans med klausuler med gränsvärden för klimatpåverkans särdrag, sker tolkning i ljuset av dispositiv rätt endast i begränsad omfattning i uppsatsen och med beaktande av stor försiktighet.⁶⁰

I enligt HD:s metod för tolkning av entreprenadavtal görs det ytterst och sist en övergripande rimlighetsbedömning.⁶¹ I uppsatsen vägs de olika tolkningsargumenten samman i den övergripande rimlighetsbedömningen för att slutligen ta ställning i frågan hur entreprenadavtalen ska tolkas i en viss fråga.

1.5.4 Entreprenadavtalets systematik och olika kontraktshandlingar

Ett individuellt entreprenadavtal består typiskt sett av ett kontrakt⁶² som hänvisar vidare till en rad olika kontraktshandlingar. Dessa kontraktshandlingar består ofta av administrativa föreskrifter, något av standardavtalen ABT 06 eller AB 04, övriga delar av förfrågningsunderlaget såsom beskrivningar och ritningar, tillsammans med anbudshandlingarna.⁶³

Av AB 04 och ABT 06 kap. 1 § 1 framgår att omfattningen av kontraktarbetena bestäms av kontraktshandlingarna. Enligt AB 04 och ABT 06 kap. 1 § 2 kompletterar kontraktshandlingarna varandra om inte omständigheterna föranleder annat. Först om det i olika kontraktshandlingar förekommer motstridiga uppgifter ska de rangordnas enligt AB 04 och ABT 06 kap. 1 § 3.

Till AB 04 och ABT 06 finns det även förord, begreppsbestämningar med anmärkningar och kommentarstexter till vissa bestämmelser. Av förordet till AB 04 och ABT 06 framgår att kommentarerna och begreppsbestämningarna ska vara vägledande vid tolkning och tillämpning av bestämmelserna. I examensarbetet läggs stor vikt vid begreppsbestämningarna i AB 04 och ABT 06 genom att felbegreppet hamnar i centrum i frågan om vilka påföljder som kan göras gällande om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Begreppsbestämningen för fel ges då stor betydelse vid tolkningen av bestämmelserna, diskussionen är dock principiell. Vid min tolkning redovisar jag den tolkning som jag anser mest övertygande. Tolkningsen alltså är inte avsedd att slutligt redogöra för vad som gäller, utan används främst för att visa på de frågor som klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan kan ge upphov till.

Genom att ange AB 04 eller ABT 06 som en kontraktshandling visar parterna att de införlivat ett av standardavtalen. Trots att AB 04 eller ABT 06

⁵⁹ Se NJA 2015 s. 862 p. 12.

⁶⁰ Jfr Ingvarson och Utterström (2020) s. 70.

⁶¹ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 57.

⁶² Kontrakt definieras enligt begreppsbestämningarna AB 04 och ABT 06 som ”handling som undertecknats av parterna och som utvisar deras överenskommelse”.

⁶³ Se AB 04 och ABT 06 kap. 1 § 3 och Ingvarson och Utterström (2020) s. 39 f.

införlivats råder avtalsfrihet och parterna har möjlighet att avtala om annat. Tillägg och ändringar till AB 04 eller ABT 06 görs normalt i de administrativa föreskrifterna, som kan ansluta till exempelvis AMA AF 12 eller AMA AF 21.

AMA AF består av ett system med koder och rubriker som är avsett att tjäna som underlag vid upprättande av administrativa föreskrifter. I AMA AF 21 anges regler för sambandet mellan administrativa föreskrifter och AMA AF 21 såsom pyramidregeln. Av pyramidregeln följer att genom angivande av utgåva av AMA AF tillsammans med kod och tillhörande rubrik, gäller för projektet dels text under angiven kod, dels text under överordnade koder med tillhörande rubrik.⁶⁴

För AMA AF finns det utöver kravtext tillhörande RA AF i vilka det anges icke bindande råd- och anvisningstext kopplad till särskilda koder och rubriker.⁶⁵ Till AMA AF finns det även motiv. I examensarbetet beaktas MOTIV AMA AF 21 i viss mån vid tolkning av entreprenadavtalen.

Mot bakgrund av entreprenadavtalets systematik utgår tolkningen av avtalet från kontraktshandlingarna. Således beaktas standardavtalen AB 04 och ABT 06 tillsammans med dess förord, begreppsbestämningar och kommentarer i enlighet med tolkningsreglerna i första kapitlet. Även de administrativa föreskrifterna beaktas tillsammans med AMA AF, dess regler för tolkning av de administrativa föreskrifterna samt dess motiv. För det fall de administrativa föreskrifterna säger mer eller annat än vad som anges i AB 04 eller ABT 06 gäller det som utgångspunkt före standardavtalen enligt rangordningsregeln i AB 04 och ABT 06 kap. 1 § 3.

1.6 Löpande analys och förslag på avtalsrättslig hantering

För att utreda examensarbetets övergripande frågeställning används den empiri jag samlat in som illustrativa exempel vid analys. Analysen genomförs på så sätt att jag genom tolkning av entreprenadavtalen utifrån de underliggande frågeställningarna försöker utreda i vilken mån avtalen ger upphov till en förpliktelse för entreprenören och om påföljder, och i sådant fall vilka, som kan göras gällande om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Genom en löpande analys vid tolkning av entreprenadavtalen i kapitel 3–4 framförs dels vilken tolkning jag uppfattar som mest övertygande, dels vilka juridiska frågor som klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan ger upphov till.

Tolkningsoperationen som sådan ska inom ramen för detta examensarbete ses som subjektiv. Den utgör inte ett facit över vad som gäller enligt avtalet utan ger förslag på hur avtalen kan förstås utifrån ovan nämnda tolkningsmodell.

⁶⁴ Se Svensk Byggtjänst, AMA AF 21 s. 7 f.

⁶⁵ Se Svensk Byggtjänst, AMA AF 21 s. 5 och 37 samt AMA AF 12 s. 7 och 47.

I fall av tolkning är det sällan så att en sida kan ses som riktig och en annan oriktig. Genom oklara avtal utsätts parterna därför för risker och osäkerheter som kan göra avtalsuppföljningen svårförutsebar.⁶⁶

För det fall olika tolkningsmöjligheter föreligger och oklarheter i avtalet exponeras visar det vilka frågor som eventuellt kan regleras på ett tydligare sätt. Därför sammanställs i kapitel 5 mina slutsatser kring vilka frågor som klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan, mot bakgrund av utredningen och tolkningen i kapitel 2–4, kan ge upphov till. Mot bakgrund av utredningen i kapitel 2–4 framförs också förslag på hur de uppkomna frågorna kan hantearas på avtalsrättslig väg. Med andra ord hur parterna kan formulera sig i avtalet på ett sätt som undviker frågorna som klausulerna gett upphov till vid min tolkning.

1.7 Terminologi

I uppsatsen används en mängd svåra begrepp och förkortningar som förklaras på olika ställen. I detta avsnitt 1.7 utvecklas förklaringen av de begrepp som används i uppsatsens frågeställningar. I kapitel 2 i utreds frågan hur klimatpåverkan beräknas varvid en mängd tekniska begrepp används. Dessa tekniska begrepp beskrivs för tydlighetens skull i sitt sammanhang i kapitel 2.

Med entreprenadavtal avses i uppsatsen ”materiella uppdragsavtal som rör uppförande av byggnad eller annan fast anläggning på mark eller i vatten”⁶⁷. När hänvisningar sker till ”entreprenadavtalen” eller ”samtliga avtal” avses Entreprenadavtal 1–4 i kapitel 3. Med ”beställare” avses köparen av en sådan tjänst och med ”entreprenör” avses den som säljer tjänsten.

Uppsatsen fokuserar endast på kommersiella entreprenadavtal mellan näringsidkare och inte på konsumententreprenader.⁶⁸ Både utförandentreprenader som införlivat AB 04 och totalentreprenader som införlivat ABT 06 beaktas. Mot bakgrund av att Entreprenadavtal 1–4 antingen införlivat AB 04 eller ABT 06 kommer entreprenadavtal som inte ansluter till AB 04 eller ABT 06 inte att beaktas i uppsatsen. Uppsatsen ansluter därför i övrigt till de begreppsbestämningar som finns i AB 04 och ABT 06.

Uttrycket ”gränsvärden för klimatpåverkan” är centralt i examensarbetet. Med ”gränsvärde för klimatpåverkan” avses i uppsatsen maximal tillåten klimatpåverkan för byggnaden i enheten kg CO₂e/m² BTA. Betydelsen ansluter till den definition av gränsvärde för klimatpåverkan som IVL använder i en vägledning.⁶⁹ Även regeringen och Boverket använder sig av uttrycket

⁶⁶ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 56.

⁶⁷ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 15. Jfr även Hedberg (2010) s. 5.

⁶⁸ Jfr Deli (2017) s. 15 och bestämmelserna i konsumenttjänstlagen.

⁶⁹ Se Thyrsin m.fl. (2022) s. 9 där begreppet gränsvärde beskrivs som ”Maximal tillåten klimatpåverkan för byggnaden i enheten CO₂e/m². (Ytan (m²) ofta angiven i BTA.)”.

”gränsvärde för klimatpåverkan”.⁷⁰ I Boverkets förslag definieras inte begreppet gränsvärde, men i en ordbok som tagits fram av Boverket beskrivs gränsvärde som ”Högsta eller lägsta prestandanivå enligt en viss skala. Används i detta sammanhang för en högsta tillåten nivå av klimatpåverkan för en byggnad.”⁷¹

I examensarbetet avser ”gränsvärde” maximal tillåten nivå. Avseende ”klimatpåverkan” utgår uppsatsen från de begreppsbeskrivningar för klimatpåverkan och växthusgaser som finns i lag om klimatdeklaration för byggnader. I lagens 3 § framgår det att med *klimatpåverkan* avses utsläpp och upptag av växthusgaser⁷² och med *växthusgaser* avses gaser som släpper igenom solens kortvågiga strålning och absorberar delar av jordens värmestrålning.⁷³ Upptag avser till exempel kolinlagring i träbaserade byggmaterial.⁷⁴

Slutligen används begreppet förpliktelser i en av frågeställningarna. Vad som utgör en förpliktelse är en stor fråga som inte kommer att behandlas utförligt i examensarbetet. I stället utgår examensarbetet ifrån Adestams beskrivning att en förpliktelse (avtalsförpliktelse) är en skyldighet för en part i ett avtalsförhållande att gentemot den andra parten i förhållandet företa en handling eller en underlåtenhet som den andra parten har rätt till. Således att rättigheter och förpliktelser är två sidor av samma mynt.⁷⁵ Jag kräver inte i examensarbetet att ordet ”ska” används för att det ska röra sig om en förpliktelse.⁷⁶ Det beror på att en förpliktelse enligt ovan kan bestå av en skyldighet att underlåta något och att en förpliktelse därmed kan framgå även på andra sätt.

1.8 Avgränsningar

Det har ovan klargjorts att examensarbetet behandlar klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan i kommersiella entreprenadavtal som ansluter till AB 04 eller ABT 06. Det medför att examensarbetet inte behandlar konsumententreprenader, entreprenadavtal som inte avsluter till AB 04 eller ABT 06 och inte några andra typer av miljökrav än just gränsvärden för klimatpåverkan.

Utöver redogörelsen för gällande rätt i kapitel 2 avser tolkningen i examensarbetet specifikt de entreprenadavtal som jag tagit del av genom den empiriska undersökningen. Som tidigare nämnts gör examensarbetet inte anspråk på att ge en fulltäckande bild över tillämpningen av gränsvärden för klimatpåverkan på marknaden och hur sådana ser ut över lag. Redogörelsen görs i syfte att belysa vilka frågor klausulerna kan tänkas ge upphov till.

⁷⁰ Se Boverket (2020b) s. 13 och Boverket (2023) s. 16 ff.

⁷¹ Se Boverket (2024a).

⁷² Se 3 § lag om klimatdeklaration för byggnader och prop. 2020/2021:144 s. 24.

⁷³ Se 3 § lag om klimatdeklaration för byggnader.

⁷⁴ Se prop. 2020/21:144 s. 23.

⁷⁵ Se Adestam (2014) s. 36 f.

⁷⁶ Jfr Samuelsson och Utterström (2024) s. 80.

Sett till de ”juridiska frågorna” som ska härledas från klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan enligt examensarbetets övergripande frågeställning avgränsas dessa till att avse kontraktsrättsliga frågor utifrån de underliggande frågeställningarna. Klausulerna kan nämligen ge upphov till en mängd fler juridiska frågor än de som kommer att behandlas i examensarbetet. Exempelvis kan det tänkas att klausulerna kan ge upphov till upphandlingsrättsliga frågor, frågor kopplade plan- och bygglagen (2010:900), frågor kopplade till konkurrensutsättning eller rent miljörättsliga frågor. Även förhållandet mellan gränsvärden för klimatpåverkan och EU-rättsliga krav kan tänkas ge upphov till frågor. Sådana eventuella frågor hanteras inte inom ramen för examensarbetet. I stället avgränsas examensarbetet till att besvara de underliggande frågorna utifrån de insamlade entreprenadavtalen för att se vilka juridiska frågor klausulerna då ger upphov till.

Gränsvärden för klimatpåverkan medför även en hel del tekniska frågor som inte kan besvaras inom ramen för ett examensarbete i juridik. Tekniska aspekter såsom beräkning av klimatpåverkan behandlas i begränsad omfattning. Anledningen till det är att det för frågan om påföljder kan göras gällande är väsentligt att kunna avgöra om det går att ta reda på huruvida ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits eller inte. Då Entreprenadavtal 1–4 hänvisar till Boverkets föreskrifter redovisas föreskrifterna i kapitel 2. I övrigt redogörs det inte för några andra beräkningsmetoder för klimatpåverkan på ett utförligt sätt. I den mån entreprenadavtalen hänvisar till andra modeller benämns dessa utan att gås igenom på ett utförligt sätt. Andra tekniska frågor såsom möjligheten att klimatkompensera eller företa upptag av koldioxid för att nå gränsvärdet behandlas inte heller på ett utförligt plan.

Mot bakgrund av examensarbetets övergripande frågeställning fylls entreprenadavtalen inte ut med dispositiv rätt och tolkning i ljuset av den dispositiva rätten sker endast i begränsad omfattning. En bidragande faktor till det är även att de påföljder som följer av den dispositiva rätten liknar påföljderna i AB 04 och ABT 06. Eftersom krav på gränsvärden för klimatpåverkan införts i Danmark hade en jämförelse med de nordiska länderna varit intressant. Tyvärr ryms inte en sådan jämförelse i examensarbetet. Detsamma gäller en tolkning i ljuset av de nordiska bestämmelserna.

1.9 Forskningsläge

I nuläget saknas lagkrav på gränsvärden för klimatpåverkan. På samma sätt saknas det juridiskt orienterad litteratur om avtalsklausuler med gränsvärden för klimatpåverkan, deras innebörd eller implikationer.

Sedan 2022 finns det lagkrav på klimatdeklarationer i vissa fall. För att kunna beräkna klimatpåverkan har Boverket tagit fram både föreskrifter och en handbok som redogörelsen för beräkning av klimatpåverkan i kapitel 2 i stort sett baseras på. Flera av de frågor som behandlas inom ramen för detta

examensarbete berörs i Boverkets förslag om införande av krav på gränsvärden för klimatpåverkan i lag.⁷⁷

Inom ramen för de olika initiativen Sveriges Allmännyttas och LFM30 har det tagits fram vägledningar och färdplaner som berör klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan och i vissa fall även dess konsekvenser. Till exempel har Thyrsin m.fl. inom ramen för ett projekt mellan Sveriges Allmännyttas, IVL och Kommuninvest tagit fram vägledningen *Klimatkrav vid upphandling av byggprojekt*. I vägledningen ges både exempel på klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan och konsekvenserna av dessa diskuteras.⁷⁸ LFM30 är ett annat initiativ som bland annat tagit fram en metod för att upprätta en klimatbudget i fem steg, i vilken målgränsvärden och minimi-målgränsvärden används.⁷⁹ IVL:s förslag och LFM30:s metod presenteras inte i detta examensarbete.

Det saknas alltså juridisk forskning om entreprenadavtal med gränsvärden för klimatpåverkan, dess innebörd och implikationer. Över lag saknas det juridiska framställningar som på mer än ett övergripande plan behandlar miljökrav i entreprenadavtal eller andra krav som inte nödvändigtvis påverkar entreprenadens slutliga resultat. Det gör det svårt att placera den här framställningen i relation till befintlig forskning.

I den entreprenadrättsliga doktrinen behandlas dock bestämmelserna om fel och påföljder i AB 04 och ABT 06 samt HD:s praxis om tolkning av entreprenadavtal. Särskilt har Samuelssons och Utterströms nya bok *Entreprenadrätten*⁸⁰, men även Ingvarson och Utterströms *Tolkning av entreprenadavtal*⁸¹ beaktats i uppsatsen. Ingvarson och Utterström djupdyker i metoden för tolkning av entreprenadavtal med utgångspunkt i HD:s uttalanden men behandlar även en del andra frågor som tillfört examensarbetet intressanta perspektiv. Utanför entreprenadrättens område har Heidbrinks *Kontraktsbrottspåföljder* beaktats i frågan om tillämpliga påföljder vid avtalsbrott.⁸²

1.10 Disposition

För att utreda vilka juridiska frågor som klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan ger upphov till när ett gränsvärde överskrids utreds först gränsvärdena för klimatpåverkans rättsliga bakgrund i kapitel 2. Utredningen i kapitel 2 fokuserar på lag om klimatdeklaration för byggnader och huruvida det ställs krav på gränsvärden för klimatpåverkan i lag. I kapitel 2 redogörs det även för hur klimatpåverkan beräknas enligt gällande rätt.

⁷⁷ Se Boverket (2023).

⁷⁸ Se Thyrsin m.fl (2022).

⁷⁹ Se Holmgren (2023) s. 18.

⁸⁰ Se Samuelsson och Utterström (2024).

⁸¹ Se Ingvarson och Utterström (2020).

⁸² Se Heidbrink (2022).

I kapitel 3 redogörs det för de fyra entreprenadavtal som samlats in inom ramen för den empiriska undersökningen. Redogörelsen för de olika avtalen utgår alla från samma fyra områden och besvarar frågan hur klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan kan se ut i praktiken. Med hjälp av HD:s metod för tolkning av entreprenadavtal utreds även frågan om klausulerna ger upphov till en förpliktelse för entreprenören i kapitel 3. Därefter utreds frågan om några, och i sådant fall vilka, påföljder som kan göras gällande mot entreprenören om ett avtalat gränsvärde för klimatpåverkan överskrids i kapitel 4 med utgångspunkt i vad som presenterats i kapitel 3.

Slutligen sammanställs de frågor som gränsvärdena för klimatpåverkan har gett upphov till vid besvarandet av de tidigare frågorna i kapitel 5 och presenteras tillsammans med förslag på hur dessa frågor kan hanteras på avtalsrättslig väg.

2 Rättslig bakgrund till gränsvärden för klimatpåverkan

2.1 Lag om klimatdeklaration för byggnader

2.1.1 Lagens tillämplighet

Den 22 juni 2021 antog riksdagen regeringens förslag till lag om klimatdeklaration för byggnader.⁸³ Lagens syfte är att minska klimatpåverkan när byggnader uppförs och enligt lagens 4–6 §§ föreligger en skyldighet för vissa byggherrar att ge in en klimatdeklaration när en ny byggnad uppförs. Deklarationen ska ges in till registreringsmyndigheten, vilket enligt 3 § förordning om klimatdeklaration för byggnader är Boverket.⁸⁴

Av 4 § lag om klimatdeklaration för byggnader framgår att en byggherre ansvarar för att en klimatdeklaration upprättas när en byggnad uppförs, förutom i de fall som anges i 5 eller 6 §§.⁸⁵ I 5 § listas olika typer av byggnader som inte omfattas av kravet på att inge en klimatdeklaration, exempelvis byggnader avsedda för totalförsvaret och byggnader med en bruttoarea under 100 kvadratmeter. Av 6 § framgår att skyldigheten att upprätta och ge in en klimatdeklaration inte omfattar fysiska personer som uppför byggnader på annat sätt än i näringsverksamhet.

Innebörden av 4–6 §§ lag om klimatdeklaration för byggnader är att byggherrar som utgör juridiska personer och inom ramen för näringsverksamhet, men förutom i sådana fall som omfattas av 5 §, är skyldiga att upprätta och ge in en klimatdeklaration. Vidare anges i 4 § andra stycket lag om klimatdeklaration för byggnader att en byggnadsnämnd enligt 10 kap. 34 § 2 PBL först kan meddela slutbesked efter att en klimatdeklaration getts in eller byggherren gjort sannolikt att det inte finns någon skyldighet att ge in en sådan.

2.1.2 Klimatdeklarationens innehåll

Kravet på att inge klimatdeklaration innebär att byggherrar ska redovisa en ny byggnads påverkan på klimatet i byggskedet.⁸⁶ Övergripande ska en klimatdeklaration innehålla uppgifter om byggnaden, vilken fastighet byggnaden tillhör, byggherrens personuppgifter samt klimatpåverkan från byggnaden.⁸⁷ Vad som avses med byggnadens klimatpåverkan anges i lag och

⁸³ Se rskr. 2020/21:407, bet. 2020/21:CU23 s. 3 och prop. 2020/21:144.

⁸⁴ Se 1 och 4–6 §§ lag om klimatdeklaration för byggnader.

⁸⁵ Jfr även 2 § lag om klimatdeklaration för byggnader.

⁸⁶ Se Boverket (2021).

⁸⁷ Se 7 § lag om klimatdeklaration för byggnader.

föreskrifter genom förtydliganden av vilket skede i tiden som avses och vilka delar av byggnaden som avses.⁸⁸

För att förstå och analysera en byggnads samlade klimatpåverkan kan ett livscykelperspektiv tillämpas. Det finns en europeisk standard, EN 15978⁸⁹, som delar upp en byggnads livscykel i skeden och moduler samt fastställer systemgränser för beräkningen. De skeden som beaktas är: produktskedet, byggproduktionsskedet, användningsskedet och slutskedet.

Produktskedet omfattar produktion av de byggprodukter och andra resurser som används i byggnationen från utvinning av råmaterial till transport, förädling och tillverkning. Produktskedet brukar delas upp i tre moduler: A1, A2 och A3 där A1 står för råvaruförsörjning, A2 står för transport och A3 står för tillverkning. Efter produktskedet kommer byggproduktionsskedet som omfattar byggprodukternas transport till byggplatsen och färdigställandet av byggnaden. Byggproduktionsskedet brukar delas upp i två moduler: A4 och A5 där A4 står för transport och A5 för bygg- och installationsprocessen som också har underkategorier. Produktskedet och byggproduktionsskedet kallas ofta tillsammans för byggskedet.⁹⁰

Efter byggskedet kommer användningsskedet som omfattar användning, underhåll, reparationer och drift av byggnaden, till exempel ingår energi- och vattenanvändning under drift. Slutskedet omfattar de processer som krävs för att riva och frakta bort byggnadsdelarna till återanvändning, återvinning eller deponering när byggnaden nått sin livslängd.⁹¹

Av 8 § lag om klimatdeklaration för byggnader framgår att uppgifterna om klimatpåverkan ska omfatta råvaruförsörjning, transport och tillverkning i produktskedet men även transport, bygg- och installationsprocessen i byggproduktionsskedet.⁹² Ur ett livscykelperspektiv enligt standard EN 15978 är det således modul A1-A5 som ska omfattas av klimatdeklarationen.

Genom 9 § lag om klimatdeklaration för byggnader delegerar lagstiftaren till regeringen att meddela bland annat vilka delar av byggnaden som klimatdeklarationen ska omfatta. Med stöd i den bestämmelsen har regeringen i 5 § förordning om klimatdeklarationer för byggnader angett att klimatdeklarationen ska omfatta hela byggnadens klimatskärm och byggnadens samtliga bärande konstruktionsdelar och innerväggar. Med klimatskärm avses den byggdel som isolerar en byggnads inre från yttre påverkan avseende temperatur, ljud, fuktighet och liknande. Med bärande konstruktionsdelar avses delar av

⁸⁸ Se 7–9 §§ lag om klimatdeklaration för byggnader, 5–7 §§ förordning om klimatdeklaration för byggnader samt BFS 2021:7.

⁸⁹ SS-EN 15978:2011 Hållbarhet hos byggnadsverk – Värdering av byggnaders miljöprestanda – Beräkningsmetod.

⁹⁰ Se prop. 2020/21:144 s. 14 ff.

⁹¹ Se prop. 2020/21:144 s. 14 ff.

⁹² Se 8 § lag om klimatdeklaration för byggnader.

byggnadens konstruktion som bär laster och med innerväggar väggar innanför klimatskärm som inte är bärande.⁹³ Med stöd av förordning om klimatdeklaration för byggnader har Boverket meddelat föreskrifter om klimatdeklaration för byggnader (BFS 2021:7).⁹⁴ Av föreskrifterna följer bland annat invändiga ytskikt inte ska ingå i en klimatdeklaration och att upptag av växthusgaser inte ska inräknas i klimatpåverkan.⁹⁵

Således avses med ”uppgifter om klimatpåverkan från byggnaden” i 7 § lag om klimatdeklaration för byggnader klimatpåverkan som uppkommer under byggskedet (modul A1-A5) enligt standard EN 15978 från de byggdelar som anges i förordning om klimatdeklaration för byggnader och BFS 2021:7. En byggnads beräknade klimatpåverkan ska i en klimatdeklaration anges i kilogram koldioxidekvivalenter per kvadratmeter bruttoarea, kg CO₂/m² BTA.⁹⁶ Enligt en ordlista från Boverket är koldioxidekvivalenter, som vanligen förkortas CO₂e, en enhet för att mäta den samlade klimatpåverkan från utsläpp av olika växthusgaser. Bruttoarea, förkortas BTA, är summan av alla våningsplans yta och begränsas av de omslutande byggnadsdelarnas utsida.⁹⁷

2.1.3 Metoden för beräkning av klimatpåverkan

Det har fastställts att en byggnads beräknade klimatpåverkan ska anges i kilogram koldioxidekvivalenter per kvadratmeter bruttoarea, kg CO₂e/m² BTA. I detta avsnitt 2.1.3 beskrivs den metod för beräkning av klimatpåverkan som framgår av Boverkets föreskrifter och en handbok för klimatdeklaration som Boverket tagit fram med anledning av lag om klimatdeklaration för byggnader.⁹⁸ Anledningen till att metoden presenteras i examensarbetet är att samtliga av de entreprenadavtal som analyseras nedan ansluter till Boverkets metod för beräkning av klimatpåverkan.

För att beräkna klimatpåverkan i enheten kg CO₂e/m² BTA ska mängden resurser (material och energi) från de bestämda delarna, som sammanställs i en resurssammanställning, multipliceras med klimatdata. Beräkningen av klimatpåverkan inleds således med en resurssammanställning i vilken byggherren eller den som byggherren utsett gör en sammanställning av allt material och all energi som har förekommit eller ska förekomma i byggskedet (A1-A5). Om det är nödvändigt bör byggherren sedan räkna om material och energi till en jämförbar enhet, som exempelvis kilogram.⁹⁹

När byggherren har en resurssammanställning i en jämförbar enhet ska resurserna kopplas till klimatdata. Klimatdata är information om en viss enhets klimatpåverkan, det vill säga utsläpp av växthusgaser uttryckt i kilogram

⁹³ Se 5 § förordning om klimatdeklaration för byggnader.

⁹⁴ Se 3 och 7 §§ förordning om klimatdeklaration för byggnader och 1 § BFS 2021:7.

⁹⁵ Se 7–8 §§ BFS 2021:7.

⁹⁶ Se 6 § förordning om klimatdeklaration för byggnader och prop. 2020/21:144 s. 19.

⁹⁷ Se Boverket (2024a).

⁹⁸ Se 1 § BFS 2021:7 och Boverket (2024).

⁹⁹ Se Boverket (2024b).

koldioxidekvivalenter per enhet resurs. Vid beräkning av klimatpåverkan i produktskedet kan antingen generiska eller specifika klimatdata användas. I Boverkets föreskrifter definieras generiska klimatdata som ”genomsnittliga klimatdata för resurs som är representativa för svenska förhållanden”.¹⁰⁰ Generiska klimatdata ska vara data ur Boverkets klimatdatabas. Specifika klimatdata definieras som produkt- och leverantörsspecifika klimatdata. Av 4 § BFS 2021:7 följer att specifika klimatdata ska vara från en miljövarudeklaration som är framtagen enligt en beräkningsmetod som följer produktspecifika beräkningsregler med inventeringsdata ur ett livscykelerspektiv. Miljövarudeklarationen ska vara tredjepartsgranskad eller motsvarande.¹⁰¹ Miljövarudeklarationer som är tredjepartsgranskade i enlighet med standarden EN 15804¹⁰² brukar kallas för EPD:er. EPD står för Environmental Product Declaration och är ett globalt system för miljövarudeklarationer.¹⁰³

En byggnations klimatpåverkan kan på så sätt beräknas genom att uppgifterna i en resurssammanställning multipliceras med generiska eller specifika klimatdata. För att sedan räkna om klimatpåverkan i kg CO₂e per m² BTA behöver byggnationens bruttoarea beräknas, för att den totala klimatpåverkan sedan kan fördelas på bruttoarean. Genom att beräkna klimatpåverkan per kvadratmeter bruttoarea får parterna tillgång till ett jämförbart mått.

2.2 Utökning av lag om klimatdeklaration för byggnader

2.2.1 Lagens genomförande i etapper

I propositionen till lag om klimatdeklaration för byggnader anger regeringen att kravet på en klimatdeklaration, enligt förslag från Boverket, ska genomföras i etapper. Dels med utökning för olika byggnadstyper, dels för att omfatta olika skeden i ett livscykelerspektiv. Tanken har hela tiden varit att den obligatoriska delen i lagen ska kunna utvidgas med tiden.¹⁰⁴

Som framgår ovan ställs det i dagsläget inga krav på gränsvärden för klimatpåverkan i lag om klimatdeklaration för byggnader. Huruvida det ska införas har dock diskuterats sedan lagen infördes. I förarbetena angav regeringen att införandet av klimatdeklarationer skulle skapa förutsättningar för att ställa krav på byggnaders klimatpåverkan. Regeringen framhöll att kravet på att upprätta och inge klimatdeklarationer dels skulle stödja aktörer inom byggsektorn att själva vidta åtgärder för att minska sin klimatpåverkan, dels möjliggöra att på sikt ställa minimikrav vid byggande ur ett livscykelerspektiv.

¹⁰⁰ Se 2 § BFS 2021:7.

¹⁰¹ Se 2 och 4 §§ BFS 2021:7.

¹⁰² SS-EN 15804:2012+A2:2019 – Hållbarhet hos byggnadsverk – Miljödeklarationer – Produktspecifika regler.

¹⁰³ Se Boverket (2024a).

¹⁰⁴ Se prop. 2020/21:144 s. 19 f.

Flera remissinstanser påpekade att klimatdeklarationen på sikt borde kompletteras med gränsvärden för att få större effekt. Regeringen bedömde att det varken var rimligt eller lämpligt att omedelbart sätta gränsvärden då kunskap, erfarenhet och tillgången till data behövde byggas upp först.¹⁰⁵

2.2.2 Boverkets uppdrag

Boverket har löpande sedan behandlingen av lag om klimatdeklaration för byggnader haft olika uppdrag från regeringen, vilket resulterat i ett flertal rapporter.¹⁰⁶ I det senaste regeringsbeslutet från 2022 uppdrog regeringen åt Boverket att utreda och lämna förslag på hur införandet av gränsvärden för nya byggnaders klimatpåverkan kan påskyndas. Förslaget skulle avse om gränsvärden kan införas tidigare än 2027, vilket Boverket tidigare föreslagit.¹⁰⁷

I maj 2023 redovisade Boverket sitt uppdrag i rapport 2023:20 *Gränsvärde för byggnaders klimatpåverkan och en utökad klimatdeklaration*.¹⁰⁸ Av rapporten framgår att gränsvärden om en maximal klimatpåverkan kan införas tidigast den 1 juli 2025. Boverket föreslår att gränsvärdet inledningsvis ska omfatta modul A1-A5 och samtliga byggdelar av en byggnad (exklusive solceller och fast utrustning). De gränsvärden som Boverket föreslår för olika byggnadstyper i de olika grupperna spänner från 180 till 460 kg CO₂e/m² BTA. Gränsvärdena föreslås att skärpas vart femte år. Till år 2030 ska gränsvärdena sänkas med 25 procent jämfört med år 2025.¹⁰⁹

I rapporten 2023:20 har Boverket föreslagit att krav på gränsvärden för klimatpåverkan ska införas som en ny paragraf i lag om klimatdeklaration för byggnader. Bestämmelsen föreslås ha följande lydelse:

Gränsvärde

9 a §

Byggnader som uppförs får inte överstiga gränsvärde för byggnaders klimatpåverkan.

*Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om gränsvärdet.*¹¹⁰

Boverket har även föreslagit en ändring av 18 § punkt 2 lag om klimatdeklaration för byggnader som anger att tillsynsmyndigheten får ta ut en sanktionsavgift om det deklarerade värdet av klimatpåverkan från byggnaden överstiger gränsvärdet enligt 9 a §.¹¹¹ Boverket motiverar sanktionsavgiften genom

¹⁰⁵ Se prop. 2020/21:144 s. 28 f.

¹⁰⁶ Se exempelvis Fi2019/02439, Fi2020/00758/BB och Fi2020/00941/BB, Fi2020/02715 och Fi2022/00721 samt Boverket (2020a), Boverket (2020b) samt Boverket (2023).

¹⁰⁷ Se Fi2022/00721 s. 1.

¹⁰⁸ Se Boverket (2023) s. 3.

¹⁰⁹ Se Boverket (2023) s. 8 ff.

¹¹⁰ Se Boverket (2023) s. 16.

¹¹¹ Se Boverket (2023) s. 17.

att det för att det över huvud taget ska vara meningsfullt med ett gränsvärde måste finnas en tillhörande sanktion. Boverket hävdar även att det en trovärdighetsfråga att ha en sanktion till gränsvärdesregeln.¹¹²

Vad gäller sanktioner anger Boverket att sådana i vissa fall kan användas som påtryckningsmedel. Det betyder att sanktionen används för att få någon att vidta en åtgärd. Avseende gränsvärden för klimatpåverkan handlar det emellertid inte om något påtryckningsmedel i det enskilda fallet då skadan redan skett om klimatpåverkan varit för stor vid uppförandet av en byggnad.¹¹³ Boverket framhåller att sanktionen inte får leda till ytterligare klimatpåverkan, vilket skulle kunna ske om arbetet revs och byggdes om. I stället ska sanktionen enligt Boverket verka avskräckande genom att den är ekonomiskt kännbar för byggherren. Sanktionen måste dock vara proportionerlig.¹¹⁴

Enligt Boverket är det inte aktuellt med klimatkompenserande åtgärder eller viten. Det beror på att klimatkompenserande åtgärder, såsom att odla träd eller installera solceller, väcker juridiska problemställningar. Det är svårt att fastställa vilken typ av åtgärd som skulle gälla, vem som har rådighet att vidta klimatkompenserande åtgärder och när i tiden de skulle utföras. Vite är inte aktuellt, enligt Boverket, då det är ett verkställighetsmedel som används för att följa förelägganden eller förbud. Boverket bedömer därför sanktionsavgift som den mest lämpliga sanktionen för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Det bedöms som en effektiv och ändamålsenlig förvaltningsrättslig påföljd som inte ska ses som ett straff.¹¹⁵

2.2.3 Status våren 2024

I regeringens skrivelse 2023/24:59 *Regeringens klimathandlingsplan hela vägen till nettonoll* från den 21 december 2023 behandlas Boverkets förslag i rapport 2023:20. I skrivelsen anger regeringen att den avser att remittera Boverkets förslag om lagändring, för att därefter bereda förslaget i Regeringskansliet.¹¹⁶ Den 28 februari 2024 remitterade regeringen förslaget till införande av gränsvärden för klimatpåverkan. Remissvaren ska ha kommit in till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet senast den 31 maj 2024.¹¹⁷

Under våren 2024 då denna uppsats författas finns det alltså inga bestämmelser i lag som anger gränsvärden för klimatpåverkan i Sverige. Det finns dock anledning att tro att sådana lagkrav kan komma att införas inom en snar framtid.

¹¹² Se Boverket (2023) s. 181.

¹¹³ Se Boverket (2023) s. 182.

¹¹⁴ Se Boverket (2023) s. 183.

¹¹⁵ Se Boverket (2023) s. 183.

¹¹⁶ Skr. 2023/24:59 s. 105 ff.

¹¹⁷ Se dnr. LI2023/02459 Remiss från Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

3 Gränsvärden för klimatpåverkan grundade i avtal

3.1 Inledning

I detta kapitel 3 presenteras resultatet av den empiriska undersökning som företagits inom ramen för examensarbetet. Såsom beskrivits ovan i avsnitt 1.4 har jag samlat in kontraktshandlingar från fyra entreprenadavtal som alla innehåller klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan.

Nedan förtydligas det att samtliga ”entreprenadavtal” inte utgjort bindande avtal vid den tidpunkt jag tagit del av dem. I två fall har jag utgått från förfrågningsunderlag som utgjort kontraktshandlingar i blivande entreprenadavtal. I ett fall har jag utgått från ett bindande entreprenadavtal och i ett fall har jag utgått från en beställares mall för kontraktshandlingar i entreprenadavtal. Med anledning av att handlingarna anonymiserats och för att förenkla språket benämns handlingarna trots detta ”Entreprenadavtal 1”, ”Entreprenadavtal 2”, ”Entreprenadavtal 3” och ”Entreprenadavtal 4” i examensarbetet.

Med utgångspunkt i examensarbetets frågeställningar beskrivs samtliga entreprenadavtal utifrån fyra bestämda områden.

- Inledningsvis presenteras en kort bakgrund till det aktuella entreprenadavtalet med allmän information om handlingarna och beställaren.
- Efter det presenteras klausulen som innehåller ett gränsvärde för klimatpåverkan, information om vilken kontraktshandling den finns med i samt huruvida den föreskriver en förpliktelse för entreprenören.
- Därefter följer en kort beskrivning av hur klimatpåverkan ska beräknas enligt avtalet.
- Avslutningsvis presenteras bestämmelser om uppföljning och eventuella påföljder med anledning av gränsvärdet för klimatpåverkan.

Sist i kapitel 3 presenteras en gemensam analys av den empiriska undersökningen. I den gemensamma analysen besvarar jag på ett övergripande plan frågeställningen om hur klausuler i entreprenadavtal som innehåller gränsvärden för klimatpåverkan kan utformas i praktiken. Jag besvarar även hur klimatpåverkan beräknas enligt avtalen, om gränsvärdet för klimatpåverkan medför en förpliktelse för entreprenören samt om det finns bestämmelser om påföljder för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids.

3.2 Entreprenadavtal 1

3.2.1 Allmänt om beställaren och projektet

Entreprenadavtal 1 består av ett förfrågningsunderlag avseende totalentreprenad som ansluter till ABT 06 och AMA AF 21.¹¹⁸ Förfrågningsunderlaget har tagits fram av ett svenskt kommunalt bolag, som är beställare av projektet, och avser nybyggnation av flerbostadshus och lokaler. Nybyggnationen omfattas av lag om klimatdeklaration för byggnader och medför en skyldighet för byggherren att ge in en klimatdeklaration.¹¹⁹ När jag tog del av förfrågningsunderlaget hade sista dag för inlämning av anbud inte passerat och något bindande avtal hade därför inte ingåtts med en entreprenör.

Nedanstående information utgår från de administrativa föreskrifterna och en bilaga för beräkning av klimatpåverkan, som båda utgör en del av förfrågningsunderlaget.¹²⁰

3.2.2 Gränsvärde för klimatpåverkan

Under kod och rubrik AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna finns det för Entreprenadavtal 1 gällande gränsvärdet för klimatpåverkan. Av klausulen framgår följande:

AFD.2241 Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan

TE skall beräkna projektets klimatpåverkan. Omfattningen och tider framgår av 6.1 AF bilaga 2 Beräkning Klimatpåverkan.

Projektets klimatpåverkan skall vara max 225 kg CO₂e/m² eller lägre enligt Boverkets beräkningsmetod.¹²¹

Genom klausulens andra stycke stadgas den för byggnaden maximalt tillåtna klimatpåverkan i enheten kg CO₂e/m² och därmed gränsvärdet för klimatpåverkan i Entreprenadavtal 1. Användningen av formuleringen ”skall vara max ... eller lägre” indikerar att det ställs krav på ett maximalt värde som inte får överskridas. Frågan är om bestämmelsen ger uttryck för en förpliktelse för entreprenören att se till att gränsvärdet inte överskrids eller en förpliktelse för entreprenören att anpassa projektering och utförande efter gränsvärdet.

Det framgår inte uttryckligen av bestämmelsens ordalydelse att entreprenören ska se till att projektets klimatpåverkan inte överskrider gränsvärdet. Emellertid talar avtalets systematik för att bestämmelsen ger uttryck för en sådan förpliktelse.

Bestämmelsens rubrik ”Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan” och placering under AFD.2 *Utförande* samt AFD.224 *Klimatkrav* i de administrativa föreskrifterna indikerar att bestämmelsen ger uttryck för ett krav, som

¹¹⁸ Se AF och AFB.32 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 1.

¹¹⁹ Se 4 § lag om klimatdeklaration för byggnader.

¹²⁰ Se AFB.32 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 1.

¹²¹ Se AFD.2241 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 1.

ger upphov till en förpliktelse för entreprenören. Den kod och rubrik som kravet är placerat under är ny i AMA AF 21 och enligt MOTIV AMA AF 21 är ett syfte med koden och rubriken att beställare under dessa ska ange kravnivå gällande klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv. Motiven framhåller att beställaren ges en möjlighet att driva branschen mot minskad klimatpåverkan genom att ställa krav. Minskad klimatpåverkan ska ske genom aktiva val och åtgärder.¹²²

För att gränsvärdet inte ska överskridas måste hänsyn till klimatpåverkan tas vid projektering och utförande av kontraktarbetena.¹²³ Då avtalet avser en totalentreprenad är det entreprenören som i förhållande till beställaren svarar för projektering och utförande.¹²⁴ Sett till avtalets övriga bestämmelser följer av ABT 06 kap. 2 § 1 att entreprenaden ska utföras i enlighet med entreprenadhandlingarna och av ABT 06 kap. 3 § 4 följer att entreprenören är ensam behörig att leda entreprenaden. Det medför att entreprenören är skyldig att utföra entreprenaden i enlighet med de krav på utförandet som beställaren preciserat i kontraktshandlingarna.¹²⁵ Dessa omständigheter talar för att det endast är entreprenören som, genom val vid projektering och utförande, kan se till att klimatpåverkan max uppgår till, eller understiger, gränsvärdet för klimatpåverkan. Dessutom framgår det av AFD.2222 *Entreprenörens kvalitets- och miljöplan* att kvalitetsplanen ska innehålla uppgifter om rutiner för att minska klimatpåverkan under produktionen och att miljöplanen ska innehålla en beskrivning av hur beställarens miljökrav på material ska säkerställas i projektet.

När bestämmelsen med gränsvärdet för klimatpåverkan tolkas utifrån sitt sammanhang kan den enligt ovan förstås som att beställaren ställer krav på entreprenören att se till att projektets klimatpåverkan maximalt uppnår gränsvärdet för klimatpåverkan. En sådan förpliktelse framgår dock inte tydligt av ordalydelsen. En alternativ tolkning vore därför att bestämmelsen inte föreskriver en förpliktelse, utan enbart ger uttryck för en målsättning. För en sådan tolkning talar det faktum att bestämmelsen är vagt formulerad sett till entreprenörens skyldigheter. Emot tolkningen talar skrivningen ”skall vara max”, vilken indikerar att gränsvärdet inte får överskridas. Att kravet ställts av beställaren och placerats under AFD.2 *Utförande* i de administrativa föreskrifterna som är entreprenörens ansvar talar även för att det rör sig om en förpliktelse för entreprenören.

Enligt min bedömning bör skrivningen i AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* tolkas som att den föreskriver en förpliktelse för entreprenören att se till att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. Genom kontraktshandlingarna till Entreprenadavtal 1 ställs det således ett

¹²² Se Motiv AMA AF 21 under AFD.2241.

¹²³ Jfr Samuelsson (2022) s. 102.

¹²⁴ Se begreppsbestämmelsen för ”totalentreprenad” i AB 04 och ABT 06.

¹²⁵ Se Samuelsson (2022) s. 105.

krav på gränsvärde för klimatpåverkan, vilket föreskriver en förpliktelse för entreprenören.

3.2.3 Metod för beräkning av klimatpåverkan

Av AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* och AFD.2242 *Klimatdeklaration av byggnader* i de administrativa föreskrifterna framgår det att beräkning av klimatpåverkan ska ske i enlighet med Boverkets föreskrifter om klimatdeklaration för byggnader (BFS 2021:7) och att omfattning och tider framgår av AF Bilaga 2 Beräkning av klimatpåverkan ("Bilagan"). Av AFD.2242 framgår även att totalentreprenören i första hand ska använda sig av produktspecifika EPD:er (minst 60 %), i andra hand ska generiska klimatdata hämtas från Boverkets klimatdatabas.

I Bilagan framgår att totalentreprenören ska utföra klimatberäkning av projektet avseende modul A1-A5 enligt standard EN 15978 och inkludera följande byggdelar: husunderbyggnad, stomme, yttertak, fasader, stomkomplettering/rumsbildning, invändiga ytskikt, rumskompletteringar och installationer. Genom dessa uppgifter framgår det av kontraktshandlingarna hur beräkning av klimatpåverkan ska gå till, vilket är en förutsättning för att kunna avgöra om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits.

Att klimatpåverkan ska beräknas i enlighet med Boverkets föreskrifter och avser modul A1-A5 betyder att det är den metod för beräkning som redogjorts för i kapitel 2 som tillämpas. Vad som omfattas av beräkningarna skiljer sig dock från Boverkets metod, eftersom även invändiga ytskikt och installationer omfattas av klimatberäkningen.

3.2.4 Uppföljning och överskridande av gränsvärde

Av Bilagan framgår att klimatberäkning dels genomförs i samband med detaljprojekteringen och redovisas med övriga granskningshandlingar, dels genomförs inför slutbesiktning och då uppdateras utifrån projektets slutliga utförande. Det tydliggörs i Bilagan att beställaren ska ha full insyn i totalentreprenörens klimatberäkning under hela projektet och att klimatberäkningen kan komma att kvalitetsgranskas av tredje part.

Både inför avslutad detaljprojektering och inför slutbesiktningen ska klimatberäkningen läggas in i beställarens handlingscentral. Av Bilagan framgår att parterna innan klimatberäkningen läggs in i handlingscentralen ska ha ett möte. Under mötet ska klimatberäkningen gås igenom tillsammans med rimligheten i redovisade värden och möjliga förbättringar. Förbättringarna kan både avse det aktuella projektet och framtida projekt.

Av Bilagan framgår således att beräkningen av klimatpåverkan löpande följs upp under entreprenadtiden och kan komma att kvalitetsgranskas. Den slutliga beräkningen av klimatpåverkan ska spegla projektets faktiska utförande.

I Entreprenadavtal 1 anges det dock inte vilka påföljder, om ens några, som kan göras gällande mot entreprenören för det fall det avtalade gränsvärdet för klimatpåverkan överskrids.

3.3 Entreprenadavtal 2

3.3.1 Allmänt om beställaren och projektet

Entreprenadavtal 2 består av ett förfrågningsunderlag avseende totalentreprenad som ansluter till ABT 06 och AMA AF 21.¹²⁶ Förfrågningsunderlaget har tagits fram av en svensk kommun och avser om- och tillbyggnad av en skola. Då projektet avser om- och tillbyggnad är lag om klimatdeklaration för byggnader som utgångspunkt inte tillämplig då lagen enligt dess 2 § tillämpas på nya byggnader och därmed inte på om- och tillbyggnationer.¹²⁷ När jag tog del av förfrågningsunderlaget hade sista dag för inlämning av anbud inte passerat och något bindande avtal hade därför inte ingåtts med en entreprenör.

Nedanstående information utgår från de administrativa föreskrifterna och en handling med namn Miljöbyggnad 3.2. – Kravställning och verifiering tillbyggnad ("**Kravställningshandlingen**") som var en del av förfrågningsunderlaget i upphandlingen.¹²⁸

3.3.2 Gränsvärde för klimatpåverkan

Under AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna framgår ett krav med gränsvärde för tillbyggnadens klimatpåverkan. Bestämmelsen lyder enligt följande:

AFD.2241 Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan

Tillbyggnadens klimatavtryck får vara maximalt 230 kg CO₂e/m² BTA, baserat på Boverkets föreskrifter om klimatdeklaration för byggnader. CO₂-utsläpp skall beräknas för A1-A5. Klimatberäkningska [sic!] även redovisas i enlighet med LFM30:s metodik.

Material med EPD:er eftersträvas på minst 50%.¹²⁹

Det framgår tydligt att maximalt tillåtet klimatavtryck för tillbyggnaden är 230 kg CO₂/m² BTA, baserat på Boverkets föreskrifter. Vad som avses med klimatavtryck redogör de administrativa föreskrifterna inte för, men i Kravställningshandlingen förtydligas det att projektet har ett mål om maximalt

¹²⁶ Se AF, AFB.32 och AFD i administrativa föreskrifter tillhörande Entreprenadavtal 2.

¹²⁷ Se prop. 2020/21:144 s. 79.

¹²⁸ Se AFB.32 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 2.

¹²⁹ Se AFD.2241 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 2.

CO₂-utsläpp på 230 kg CO₂e/m². I AFD.2241 anges således ett gränsvärde för klimatpåverkan, nämligen ett maximalt tillåtet utsläpp av växthusgaser.¹³⁰

I det aktuella förfrågningsunderlaget ställs det även krav på att instruktionerna för Miljöbyggnad 3.2 ska följas. Byggnaden ska inte certifieras men uppfylla kraven för nivå Silver för Miljöbyggnad avseende vissa delar och Guld avseende andra.¹³¹ Av Kravställningshandlingen framgår dock att de krav för klimatpåverkan i byggskede som ingår i Miljöbyggnad 3.2 ersätts av de krav som presenterats ovan.

I Entreprenadavtal 2 framgår det, liksom i Entreprenadavtal 1, inte heller uttryckligen av kontraktshandlingarna huruvida bestämmelsen om gränsvärde för klimatpåverkan utgör en förpliktelse för entreprenören att tillse att det inte överskrids. Liksom resonemanget kring Entreprenadavtal 1 ovan talar bestämmelsens placering under AFD.2 *Utförande*, AFD.224 *Klimatkrav* samt AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna för att beställaren ställer krav på entreprenören att vid projektering och utförande anpassa sitt arbete efter gränsvärdet och se till att det inte överskrids. Detta då entreprenören enligt ABT 06 kap. 2 § 1 svarar för att entreprenaden utförs i enlighet med entreprenadhandlingarna och enligt ABT 06 kap. 3 § 4 är ensam behörig att leda entreprenaden.

Emellertid finns det i Entreprenadavtal 2 inte lika många skrivelser som indikerar att entreprenören ensam bär ansvaret för utförande när det kommer till klimatpåverkan. I stället framgår det av AFD.22 *Kvalitets- och miljökrav* i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 2 att totalentreprenören aktivt ska *medverka* i beställarens kvalitets- och miljöarbete bland annat genom att välja miljövänliga produkter, arbetsmetoder och utrustning. Till följd av pyramidregeln i AMA AF 21 gäller skrivningen i AFD.22 även för klimatkraven som anges i AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna.

Skrivningen i AFD.22 ovan kan enligt mig tala både för och emot att gränsvärdet för klimatpåverkan skulle medföra en förpliktelse för entreprenören att anpassa sina arbeten och se till att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. Det faktum att avtalet talar om *beställarens* kvalitets- och miljöarbete, som entreprenören ska medverka till, indikerar i viss mån att beställaren i slutändan är övergripande ansvarig för sitt eget arbete och att entreprenören endast medverkar till det. Emellertid ålägger närmast alla bestämmelser under AFD.22 *Kvalitets- och miljökrav* i de administrativa föreskrifterna entreprenören olika förpliktelser som denne har att svara för. Dessutom är val av produkter, metoder och utrustning ett sätt att nå gränsvärdet för klimatpåverkan. För andra krav i AFD.22 *Kvalitets- och miljökrav* i de administrativa

¹³⁰ Se avsnitt 1.7 Terminologi ovan.

¹³¹ Se AFD.2231 och AFD.2232 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 2.

föreskrifterna anges dock i regel ”TE ska ...” medan klimatpåverkan ”får vara” och benämns i vissa sammanhang som ett ”mål”.¹³² Samlat talar formuleringen av gränsvärdet för klimatpåverkan i Entreprenadavtal 2 enligt mig för att gränsvärdet innebär en förpliktelse för entreprenören att anpassa sina arbeten efter gränsvärdet men mot att entreprenören skulle vara förpliktigad att själv säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids.

Sammanfattningsvis framgår av Entreprenadavtal 2 ett gränsvärde för klimatpåverkan som anger maximal tillåten klimatpåverkan. Utifrån avtalets systematik finns det likt Entreprenadavtal 1 omständigheter som talar för att gränsvärdet för klimatpåverkan ålägger entreprenören att anpassa projektering och utförande utifrån gränsvärdet för klimatpåverkan. Till skillnad från Entreprenadavtal 1 talar dock bestämmelsens ordalydelse och kringliggande bestämmelser emot att entreprenören förpliktigas att ensam se till att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids.

3.3.3 Metod för beräkning av klimatpåverkan

Av AFD.2241 *Beställarens kravnivå avseende klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna framgår det som tidigare nämnts att beräkningen av klimatpåverkan ska baseras på Boverkets föreskrifter och avse CO₂-utsläpp för modul A1-A5. Vidare framgår det av AFD.2242 *Klimatdeklarationer av byggnader* i de administrativa föreskrifterna att entreprenören senast tre veckor innan slutsamråd eller slutbesiktning ska leverera färdigställd förklara till klimatdeklaration till beställaren avseende tillbyggnaden. Förklaringen ska uppfylla de krav som ställs på klimatdeklaration enligt lag, förordning och Boverkets föreskrifter. Förklaringen ska bland annat innehålla en slutlig klimatdeklaration, beräkningsunderlag som omfattar allt underlag som verifierar uppgifterna som har angetts i klimatdeklarationen, verifikat samt antaganden som har stor påverkan på resultatet.¹³³

Utöver att beräkningen av klimatpåverkan ska baseras på Boverkets föreskrifter och att den ska avse modul A1-A5 framgår det av AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna att klimatberäkningen även ska redovisas i enlighet med LFM30:s metodik.

Av LFM30:s Metod för klimatbudget framgår att ”LFM30 (Lokal färdplan för en klimatneutral bygg- och anläggningssektor i Malmö 2030) är ett lokalt initiativ för att påskynda bygg- och anläggningssektorns klimatomställning och genomförande av Agenda 2030”.¹³⁴ LFM30 har tagit fram en metod för klimatbudget, vilken består av steg 0–5. Steg 0 avser identifiering av affären tillsammans med vision/ambition/strategi/mål och steg 1 avser klimatberäkning av byggnadsverket. Steg 2 avser CO₂e-förbättringar och steg 3 en

¹³² Jfr bestämmelserna under AFD.22 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 2. Se även Kravställningshandlingen s. 1.

¹³³ Se AFD.2242 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 2.

¹³⁴ Se Holmgren (2023), s. 2.

vidareutveckling på förbättringarna till vad som är tekniskt och ekonomiskt rimligt utifrån en referensindikator för bästa möjliga teknik till rimlig kostnad (målgränsvärden). Steg 4 avser återbetalning i form av klimatkompensation när målgränsvärdena i steg 3 understigits och steg 5 avser kvalitetssäkring via egenbedömning.¹³⁵

Huruvida skrivningen i AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna till Entreprenadavtal 2 avser hela LFM30:s metodik för klimatbudget eller endast metoden för klimatberäkning inom ramen för steg 1 är oklart och framgår inte av kontraktshandlingarna. Inte heller hänvisar kontraktshandlingarna till något dokument som redogör för LFM30:s metodik. Mot bakgrund av att LFM30:s metodik för beräkning av klimatpåverkan skiljer sig någon från den som redogjorts för i kapitel 2 och då LFM30 arbetar med målgränsvärden som också skiljer sig något från de gränsvärden som behandlas i uppsatsen kommer jag inte närmare att gå in på LFM30:s metodik för att undvika förvirring.¹³⁶

Sammanfattningsvis kan konstateras att det framgår av Entreprenadavtal 2 hur beräkning av klimatpåverkan ska genomföras, även om det är lite oklart hur instruktionerna om att Boverkets föreskrifter och A1-A5 ska beaktas förhåller sig till instruktionen om att klimatberäkning även ska redovisas i enlighet med LFM30:s metodik.

3.3.4 Uppföljning och överskridande av gränsvärde

I Entreprenadavtal 2 regleras varken uppföljning eller påföljder särskilt avseende gränsvärdet för klimatpåverkan. Att beställaren får tillgång till allt beräkningsunderlag, verifikat och antaganden som ligger till grund för beräkningen av klimatpåverkan underlättar förutsättningarna att kontrollera den. När en sådan kontroll skulle ske framgår dock inte av handlingarna.

Att det nästan helt saknas bestämmelser om hur gränsvärdena för klimatpåverkan ska följas upp väcker frågan om avtalet förutsätter att LFM30:s metod för klimatbudget tillämpas i sin helhet. Huruvida så är fallet kommer inte att utredas inom ramen för detta examensarbete på grund av att jag inte vet vilken typ av gränsvärde det maximalt tillåtna koldioxidutsläppet i Entreprenadavtal 2 avser enligt LFM30:s metodik och på grund av mina avgränsningar.

Sammanfattningsvis sätts det i Entreprenadavtal 2 ett gränsvärde för klimatpåverkan avseende tillbyggnaden. Huruvida gränsvärdet följs upp anges inte, men det finns en möjlighet att uppföljning sker genom LFM30:s metodik. Det anges inte heller i Entreprenadavtal 2 om några, och i sådant fall vilka, påföljder som kan göras gällande för det fall gränsvärdet för klimatpåverkan överskrids.

¹³⁵ Se Holmgren (2023) s. 10.

¹³⁶ Jfr Holmgren (2023).

3.4 Entreprenadavtal 3

3.4.1 Allmänt om beställaren och projektet

Entreprenadavtal 3 är ett ingått avtal avseende generalentreprenad som ansluter till AB 04 och AMA AF 12.¹³⁷ Förfrågningsunderlaget har tagits fram av en svensk kommun och avser nybyggnation av en skola och en sporthall. Nybyggnationen omfattas av lag om klimatdeklaration för byggnader och medför en skyldighet för byggherren att ge in en klimatdeklaration enligt 4 §. När jag tog del av förfrågningsunderlaget var upphandlingen avslutad och entreprenadtiden hade påbörjats. Därmed fanns ett bindande entreprenadavtal mellan beställaren och en entreprenör.

Nedanstående information utgår från de administrativa föreskrifterna, en bilaga med riktlinjer för beräkning och redovisning av klimatkalkyl tillsammans med projekteringsanvisningar. Samtliga handlingar är enligt AFB.22 *Förteckning över förfrågningsunderlag* i de administrativa föreskrifterna en del av förfrågningsunderlaget och därmed kontraktshandlingar i enlighet med det för Entreprenadavtal 3 gällande uppgörelseprotokollet.

3.4.2 Gränsvärden för klimatpåverkan

Entreprenadavtal 3 ansluter till skillnad från Entreprenadavtal 1 och 2 till den äldre AMA AF 12 i stället för AMA AF 21. I AMA AF 12 finns inte koden AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan*, varför gränsvärdet för klimatpåverkan i detta avtal finns på andra ställen i avtalet.

Enligt AFA.21 *Översiktlig information om objektet* i de administrativa föreskrifterna arbetar projektet med krav avseende klimatpåverkan, exempelvis ska projektets betong och stål ska till stor del utgöras av klimatförbättrad betong och återvunnet stål.

Av AFC.13 *Förutsättningar* i de administrativa föreskrifterna framgår bland annat följande:

Projektets klimatbudget på skolan är satt till 240 kg CO₂ ekv./m² BTA och får ej överskridas.

Projektets klimatbudget på sporthallen är satt till 290 kg CO₂ ekv./m² BTA och får ej överskridas

Metod för hur klimatkalkyl beräknas av entreprenör framgår av bilaga Riktlinje för beräkning och redovisning av klimatkalkyl, se AFB.22.¹³⁸

I Entreprenadavtal 3 används begreppet klimatbudget. Vad som avses med klimatbudget förklaras i handling Projekteringsanvisningar Miljö

¹³⁷ Se AF och AFB.22 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 3.

¹³⁸ Se AFC.13 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 3.

(”Projekteringsanvisningarna”). Klimatbudget beskrivs i Projekteringsanvisningarna enligt följande:

Klimatbudget: En klimatbudget är ett målgränsvärde för klimatpåverkan som ska beakta en rad fastställda systemgränser. Målgränsvärdet sätts i dialog med beställare i varje projekt, utifrån dess specifika förutsättningar och skapar en ram inom vilken val under projekteringen görs för att satt målgränsvärde ej ska överskridas. Under projektering och produktion sker löpande kontroll av projektets klimatavtryck relativt den satta klimatbudgeten genom att projektets klimatkalkyl uppdateras med faktiska mängder och produktval.¹³⁹

I Entreprenadavtal 3 anges ett målgränsvärde för klimatpåverkan i kg CO₂e/m² BTA som inte får överskridas. Det ser jag som ett gränsvärde för klimatpåverkan. Huruvida skrivelsen om klimatbudget i AFC.13 *Förutsättningar* i de administrativa föreskrifterna utgör en förpliktelse för entreprenören är i likhet med Entreprenadavtal 1 och 2 inledningsvis inte helt klart sett till ordalydelsen.

Att bestämmelsen med gränsvärdet för klimatpåverkan i Entreprenadavtal 3 är placerad i AFC.1 *Omfattning* i stället för AFC.2 *Utförande* i de administrativa föreskrifterna, likt Entreprenadavtal 1 och 2 beror högst sannolikt på att kod AFC.2241 saknas i AMA AF 12. Att gränsvärdet för klimatpåverkan i Entreprenadavtal 3 inte är placerat under utförande och att det rör sig om en utförandeentreprenad gör att resonemanget nedan skiljer sig från det avseende Entreprenadavtal 1 och 2.

Av ordalydelsen i AFC.13 *Förutsättningar* i de administrativa föreskrifterna framgår tydligt vad klimatbudgeten ligger på och att den inte får överskridas. Att den inte får överskridas tyder på att det rör sig om ett skarpt krav och att någon måste se till att den inte överskrids. Varken ordalydelsen eller placeringen under aktuell rubrik talar emellertid för att entreprenören skulle vara förpliktigad att se till att klimatbudgeten inte överskrids. Det framgår av RA till AFC.13 *Förutsättningar* i AMA AF 12 att det under rubriken ska anges övriga förutsättningar för arbetet som inte framgår av förfrågningsunderlaget i övrigt. Att klimatbudgeten är en förutsättning för arbetet medför inte omedelbart några förpliktelser för entreprenören, men talar ändå för att entreprenören åtar sig att anpassa sitt arbete utifrån gränsvärdet för klimatpåverkan. Med utgångspunkt i att Entreprenadavtal 3 är en utförandeentreprenad har entreprenören dock färre arbeten att anpassa än en totalentreprenör, då beställaren svarar för projekteringen.

Av bilaga Riktlinje för beräkning och redovisning av klimatkalkyl (”**Riktlinjerna**”) framgår att entreprenören inför slutbesiktning ska visa att

¹³⁹ Se Projekteringsanvisningar tillhörande Entreprenadavtal 3 s. 7.

klimatbudgeten inte har överskridits. Detta ska ske genom en beräkning av det faktiska klimatavtrycket med samma metod som använts för beräkandet av klimatbudgeten (se mer nedan), vilket indikerar att det ändå är entreprenören som ansvarar för att klimatbudgeten hålls. Den indikationen bekräftas av att det i AFC.224 *Entreprenörens kvalitets- och miljöplan* i de administrativa föreskrifterna framgår att entreprenörens miljöplan ska objektanpassas och bland annat omfatta en klimatstrategi med rutiner för underlag för klimatdeklaration och säkerställande av projektets klimatbudget. Kontraktshandlingarna måste därför förstås som att entreprenören förpliktigas att säkerställa att projektets klimatbudget hålls.

Sammanfattningsvis finns det i Entreprenadavtal 3 ett fastställt gränsvärde för klimatpåverkan som inte får överskridas. Läses de olika kontraktshandlingarna tillsammans framgår det av dem att entreprenören är förpliktigad att säkerställa projektets klimatbudget.

3.4.3 Metod för beräkning av klimatpåverkan

Som angetts ovan framgår av AFC.13 *Förutsättningar* i de administrativa föreskrifterna att en metod för beräkning av klimatkalkyl presenteras i Riktlinjerna. Enligt Projekteringsanvisningarna är en klimatkalkyl en beräkning och sammanställning av klimatpåverkan vars syfte är att fungera som ett styrmedel för att främja klimateffektivt byggande. I projekt som utförs som totalentreprenad tas klimatkalkylen fram av entreprenören, i projekt som utförs som utförandeentreprenad bifogas beställarens klimatkalkyl, enligt Riktlinjerna.

I enlighet med Riktlinjerna tas en första samt en uppdaterad klimatkalkyl fram, som mäts mot klimatbudgeten. Både klimatbudget och klimatkalkyler beräknas genom den metod som beskrivs i Boverkets handbok för klimatdeklarationer och generiska data som anges i Boverkets Klimatdatabas. Av Projekteringsanvisningarna framgår att *klimatkalkyl*, *klimatbudget* och *klimatdeklaration* ska tas fram för ny byggnad och omfatta hela byggskedet, det vill säga modul A1-A5 enligt den europeiska standarden EN 15978.

Av kontraktshandlingarna till Entreprenadavtal 3 framgår således hur klimatpåverkan ska beräknas och att metoden överensstämmer med Boverkets handbok för klimatdeklarationer, som beskrivits i kapitel 2.

3.4.4 Uppföljning och överskridande av gränsvärde

I Riktlinjerna beskrivs den process som gäller för arbete med klimatkalkyl i projektet. Enligt processen tas en första klimatkalkyl fram under de inledande veckorna av entreprenadtiden, därefter ska vid totalentreprenader en uppdaterad klimatkalkyl tas fram och presenteras för beställaren vid avslutad detaljprojektering. Om det däremellan behöver tas beslut som kan antas få påverkan på byggnationens klimatavtryck ska beställaren ha möjlighet att vara med och välja. Då ska entreprenören räkna på de olika alternativen och presentera dem för beställaren.

Utöver den uppföljning av klimatberäkningen som processen för klimatkalkylerna innebär framgår det även av AFC.338 *Övriga möten* i de administrativa föreskrifterna att det var sjätte vecka under entreprenadtiden ska hållas ett möte avseende klimatdeklaration och miljö.

Inför slutbesiktning ska sedan en uppdaterad klimatkalkyl levereras till beställaren enligt Riktlinjerna. Klimatkalkylen ska då vara baserad på relationshandlingar och inkludera ÄTA-arbeten men redovisa dem separat. Genom den avslutande klimatkalkylen ska entreprenören visa att klimatbudgeten inte överskrids, utöver klimatpåverkan som kan hänföras till av beställaren på förhand godkända ÄTA-arbeten. Därefter ska beställaren ha tillgång till tillräckligt underlag för att kontrollräkna de klimatkalkyler som tagits fram.

Av Projekteringsanvisningarna framgår till sist att den slutliga klimatkalkylen som baserats på relationshandlingarna och beaktat utförda ÄTA-arbeten ska innehålla information om eventuell avvikelse från projektets klimatbudget och en analys som kan förklara sådana eventuella avvikelser. En sådan slutlig klimatberäkning ska även ingå som en del av relationshandlingarna.¹⁴⁰

Av AFC.518 *Övriga viten* i de administrativa föreskrifterna framgår att vid försening av underlag till relationshandlingar enligt AFC.242 är beställaren berättigad att av entreprenören erhålla vite med 50 000 kr/vecka. I AFC.242 *Tillhandahållande av handlingar och uppgifter från entreprenören under entreprenadtiden* i de administrativa föreskrifterna tydliggörs det att entreprenören till beställaren ska lämna underlag för relationshandlingar innan slutbesiktning. I enlighet med vad som redogjorts ovan är en slutlig klimatberäkning en relationshandling enligt Projekteringsanvisningarna. På grund av det är underlaget till klimatberäkningen samt skälen för avvikelse från klimatbudgeten sådant underlag som omfattas av vitesbestämmelsen.

Sammanfattningsvis finns det omfattande regler om uppföljning av klimatkalkyler och klimatbudget i Entreprenadavtal 3. Det anges att klimatkalkylerna löpande uppdateras under entreprenadtiden och att den slutliga klimatberäkningen ska baseras på relationshandlingarna och till och med särredovisa ÄTA-arbeten. Det anges att avvikelse från klimatbudgeten ska konstateras och förklaras i den slutliga klimatkalkylen och att vite utgår om underlag till relationshandlingarna presenteras för sent, däremot framgår det inte om ett överskridande av gränsvärdet för klimatpåverkan medför några påföljder för entreprenören.

3.5 Entreprenadavtal 4

3.5.1 Allmänt om beställaren och projektet

¹⁴⁰ Se Projekteringsanvisningarna s. 7.

Entreprenadavtal 4 avser en mall som används av ett privat företag. Mallarna används vid avtalstecknande avseende totalentreprenad som ansluter till ABT 06 och AMA AF 21.¹⁴¹ I och med att jag fått ta del av mallen och inte underlaget till ett specifikt projekt finns det inga undertecknade avtalshandlingar och det är inte möjligt att avgöra om lagen om klimatdeklarationer skulle varit tillämplig i det enskilda fallet.

Nedanstående information utgår från de administrativa föreskrifterna och en handling som reglerar företagets klimatkrav i totalentreprenad och som nedan kommer att benämnas ”**Beställarens Klimatkrav**”. Båda handlingarna är en del av förfrågningsunderlaget enligt AFB.32 *Förteckning över förfrågningsunderlag* i de administrativa föreskrifterna i mallarna.

3.5.2 Gränsvärde för klimatpåverkan

Gränsvärdet för klimatpåverkan i Entreprenadavtal 4 framgår av AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna tillsammans med en annan handling. Av koden framgår bland annat följande:

AFD.2241 Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan

Projektets klimatpåverkan får maximalt uppgå till prestandakrav angivet i projektets *Miljö- och hållbarhetsprogram*, vilket ytterligare specificerats i [*Beställarens*] *Klimatkrav för totalentreprenad*. [...] Klimatdata från projektspecifika Miljövarudeklarationer (EPD) ska användas i så stor utsträckning som möjligt och som minst så att projektets prestandakrav samt krav enligt Miljöbyggnad indikator 15 nivå silver nås.

Verifikat som visar att klimatberäkningar och klimatberäkning stämmer överens med verkligt utförande ska sammanställas för allt köpt material avseende de byggdelar som omfattas av klimatdeklarationen.¹⁴²

I handlingen *Beställarens Klimatkrav för totalentreprenad* framgår det att ”Projektets klimatpåverkan får maximalt uppgå till 300 kg CO₂e/m² BTA”.¹⁴³ Prestandakravet ger således uttryck för ett gränsvärde för klimatpåverkan.¹⁴⁴ Emellertid är ”300” markerat för att projektanpassas, vilket medför att prestandakravet kan skärpas i enskilda avtal.

¹⁴¹ Se AF och AFB.32 i de administrativa föreskrifterna avseende Entreprenadavtal 4.

¹⁴² Se AFD.2241 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 4.

¹⁴³ Se *Beställarens Klimatkrav* s. 2.

¹⁴⁴ Jfr Thyrsin m.fl. (2022) s. 16. Prestandakrav förklaras av IVL som ett krav med ett gränsvärde för klimatpåverkan som måste understigas.

Entreprenadavtal 4 utgår från att någon av kriteriemallarna för Miljöbyggnad 3 används.¹⁴⁵ I enlighet med manualen till Miljöbyggnad 3.2 står indikator 15 för klimatpåverkan i byggskede. För att uppnå nivå silver ska följande kriterier uppnås

- Byggnadens inbyggda klimatpåverkan från livscykel faserna A1-A5 redovisas i enlighet med Boverkets föreskrifter. (Bron)
- Minst 50 % av klimatpåverkan för produktion av byggvarorna baseras på produktspecifika EPD:er.
- Klimatpåverkan från transporter beräknas med generiska uppgifter för transportsätt och faktiska transportsträckor.¹⁴⁶

I kriterierna för Miljöbyggnad 3.2 sätts således inget gränsvärde för klimatpåverkan till skillnad från betygskriterierna avseende klimatpåverkan för Miljöbyggnad 4. Enligt manualen för Miljöbyggnad 4 är klimatpåverkan indikator fyra. För att uppnå nivå silver då ska maximal klimatpåverkan för livscykelmodul A1-A5 bestämmas i enlighet med en tabell.¹⁴⁷ För Entreprenadavtal 4 betyder detta att så länge mallen utgår från miljöbyggnad 3 innebär kravet på nivå silver enligt indikator 15 inte något ytterligare krav på gränsvärde för klimatpåverkan.

Utöver att prestandakravet finns under kod och rubrik AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna framgår gränsvärdet för klimatpåverkan av handlingen Beställarens Klimatkrav. Det anges i AFD.2241 att EPD:er ska användas så att prestandakravet nås och av AFD.2222 *Entreprenörens kvalitets- och miljöplan* i de administrativa föreskrifterna framgår att entreprenören ska redogöra för rutiner för uppfyllande av prestandakrav för klimatpåverkan. I Entreprenadavtal 4 är det ingen tvekan om att prestandakravet utgör en förpliktelse för entreprenören. I handlingen Beställarens Klimatkrav framgår det tydligt att det är entreprenören som ansvarar för säkerställande av projektets prestandakrav för klimatpåverkan och att kravet gäller genom hela projektet. Entreprenadavtal 4 föreskriver således en förpliktelse för entreprenören att säkerställa att prestandakravet uppfylls.

I det aktuella avtalet fastställs således gränsvärdet för klimatpåverkan inte i de administrativa föreskrifterna, utan i en separat handling som de administrativa föreskrifterna hänvisar till och som utgör en del av förfrågningsunderlaget. Således framställs även i detta avtal ett gränsvärde för klimatpåverkan i kontraktshandlingarna som entreprenören förpliktigas att säkerställa.

¹⁴⁵ Se AFD.2232 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 4.

¹⁴⁶ Se Sweden Green Building Council (2022a) *Miljöbyggnad 3.2*, s. 58.

¹⁴⁷ Se Sweden Green Building Council (2022b) *Miljöbyggnad 4*, s. s. 24.

3.5.3 Metod för beräkning av klimatpåverkan

Av Beställarens Klimatkrav och AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa framgår utöver ovanstående att prestandakravet omfattar livscykelkedena A1-A5 enligt standarden EN 15978 och samtliga byggdelar i klimatskärm, bärande konstruktion och innerväggar, inklusive garage. Således de livscykelkedan och byggdelar som omfattas av lag om klimatdeklaration för byggnader och Boverkets föreskrifter. Det framgår även att IVL:s Anvisningar för livscykelanalysberäkning av byggprojekt ska följas. IVL:s anvisningar kommer inte att gå igenom inom ramen för detta examensarbete men anvisningarna ansluter i stort till den metod som har gått igenom i kapitel 2.¹⁴⁸

Av AFD.2242 *Klimatdeklaration av byggnader* i de administrativa föreskrifterna och Beställarens Klimatkrav framgår det att beställaren överlåter ansvaret att rapportera in klimatdeklaration enligt Boverkets krav på entreprenören.

Av Beställarens Klimatkrav framgår det att eventuella åtgärder för klimatkompensation och kolinlagring, vilket avser exempelvis (men inte begränsas till) lokal förnybar energiproduktion, kolinlagring i inbyggt trä, karbonatisering av betong, biokol och extern kompensation så som bio-CCS), ska beräknas och redovisas separat. Eventuell klimatkompensation och kolinlagring får dock inte tillgodoräknas projektet som ett sätt för att uppnå prestandakravet.¹⁴⁹

Metoden för beräkning av klimatpåverkan framgår enligt ovan tydligt av kontraktshandlingarna och ansluter till den metod för klimatpåverkan som det redogjorts för i kapitel 2.

3.5.4 Uppföljning och överskridande av gränsvärde

I Entreprenadavtal 4 finns det omfattande reglering av hur gränsvärdet för klimatpåverkan följs upp. Av Beställarens Klimatkrav framgår det att prestandakravet gäller genom hela projektet.¹⁵⁰ Det framgår även att entreprenören under produktionen löpande ska rapportera till beställaren om förutsättningar ändras eller hinder uppstår som medför en stor risk att prestandakravet inte kan nås.¹⁵¹ För det fall ÅTA-arbeten med betydande påverkan på byggnadens klimatpåverkan uppkommit under entreprenadtiden ska entreprenören redovisa vilken ökad eller minskad klimatpåverkan detta arbete har medfört. Denna ökning eller minskning kan då justera avtalat prestandakrav i dialog mellan beställare och entreprenör.¹⁵²

¹⁴⁸ Se IVL Svenska Miljöinstitutet (2023) som anger att anvisningarna ska ses som ett komplement till lag om klimatdeklaration för byggnader.

¹⁴⁹ Se sista stycket avsnitt 3 och sista punkten i avsnitt 4.3 i Beställarens Klimatkrav.

¹⁵⁰ Se sista stycket avsnitt 3 i Beställarens Klimatkrav.

¹⁵¹ Se sista meningen i avsnitt 4.1 i Beställarens Klimatkrav inkl. rättelse från Beställaren.

¹⁵² Se näst sista stycket avsnitt 3 och avsnitt 4.3 i Beställarens Klimatkrav.

I enlighet med AFD.242 *Tillhandahållande av handlingar och uppgifter från entreprenören under entreprenadtiden* i de administrativa föreskrifterna och Beställarens Klimatkrav ska entreprenören till beställaren dels leverera en klimatberäkningsrapport i samband med leverans av systemhandlingar, dels en uppdaterad klimatberäkningsrapport utifrån färdiga bygghandlingar. I samband med slutbesiktning ska entreprenören leverera en slutrapport för projektets klimatpåverkan samt rapportera in klimatdeklarationen till Boverket, efter att ha stämt av underlaget med beställaren. Klimatberäkningarna genomförs för att visa att projektet kommer att klara prestandakravet och därmed gränsvärdet för klimatpåverkan.

Enligt AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna ska verifikat som visar att klimatberäkningarna stämmer överens med verkligt utförande sammanställas för allt köpt material avseende de byggdelar som omfattas av klimatdeklarationen. I följe AFD.713 *Slutbesiktning* i de administrativa föreskrifterna får besiktningsmannen med tillägg till ABT 06 kap. 7 § 12 inte godkänna entreprenaden förrän slutredovisning enligt Beställarens Klimatkrav är överlämnad till beställaren. En sådan slutredovisning inkluderar bevis på godkänd klimatdeklaration samt fullständig rapport innehållande kompletta uppgifter, beräkningsunderlag och verifikat enligt lagkrav och föreskrifter om klimatdeklarationer.

Av AFD.2242 *Klimatdeklaration av byggnader* i de administrativa föreskrifterna framgår det att entreprenören i förhållande till beställaren är ansvarig för eventuella sanktionsavgifter på grund av oriktiga uppgifter eller avvikelser i klimatdeklarationen. Det omfattar inte situationen då gränsvärdet överskrids, då gränsvärdet än så länge inte regleras i lag.

Av AFD.2222 *Entreprenörens kvalitets- och miljöplan* i de administrativa föreskrifterna framgår det exempelvis att det i kvalitets- och miljöplanen bland annat ska framgå rutiner för beräkning och uppfyllande av prestandakrav för klimatpåverkan. Under samma kod och rubrik framgår det att ”Om entreprenören inte uppfyller kraven enligt miljöplan eller miljö- och hållbarhetsprogram äger beställaren rätt att på entreprenörens bekostnad genomföra miljö-säkring av dennes arbete enligt föreskrifterna i nämnda dokument”.¹⁵³

Dessa skrivelser innebär först och främst att gränsvärdet för klimatpåverkan följs upp och diskuteras mellan parterna under hela entreprenadtiden. På grund av det finns det goda möjligheter för parterna att rätta till eventuella avvikelser och för det fall det inte är möjligt bör ett överskridande av ett gränsvärde åtminstone inte komma som en överraskning.

Till viss del innebär skrivningarna även ett undantag från entreprenörens ansvar för prestandakravets efterlevnad. Det faktum att prestandakravet kan

¹⁵³ Se AFD.2222 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 4. Miljö- och hållbarhetsprogrammet har jag inte haft tillgång till vid arbetet med examensarbetet.

justeras med anledning av ÄTA-arbeten talar för att det i vissa situationer inte är entreprenörens ansvar om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids och det beror på ett ÄTA-arbete. Om, och sådant fall vilka, påföljder som kan göras gällande för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids utan att det har med ett ÄTA-arbete att göra regleras dock inte i de handlingar jag tagit del av.

Det faktum att åtgärder för klimatkompensation och kolinlagring inte får tillgodoräknas som ett sätt för att uppnå prestandakravet, är intressant ur ett påföljdspektiv på så sätt att det talar om för oss hur beställaren ser på den typen av åtgärder. Exempelvis borde ett överskridet gränsvärde inte kunna avhjälpas genom klimatkompenserande åtgärder om det inte kan användas för att leva upp till prestandakravet; mer om detta i kapitel 5 nedan.

Sammanfattningsvis följs gränsvärdet för klimatpåverkan upp under hela entreprenadtiden och beställaren ges löpande möjlighet att kontrollera att kravet efterlevs. Det anges i kontraktshandlingarna att parterna ska diskutera och att entreprenören i vissa fall måste förklara sig. Någon påföljd för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids anges dock inte. Möjligen skulle det som benämns ”miljösäkring” kunna ses som en påföljd, vad det innebär har jag dock inte kunnat utreda genom de kontraktshandlingar jag haft tillgång till.

3.6 Gemensam analys av gränsvärden för klimatpåverkan grundade i avtal

Genom presentationerna av Entreprenadavtal 1–4 ovan framgår det hur klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan kan utformas i praktiken, hur klimatpåverkan beräknas enligt entreprenadavtalen, hur gränsvärdena följs upp samt huruvida klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan föreskriver för förpliktelser för entreprenörerna. Följande gemensamma drag kan konstateras.

Klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan är i de tre avtal som ansluter till AMA AF 21 placerade under kod och rubrik AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i de administrativa föreskrifterna. Det anser jag är en lämplig och tydlig placering. Klausulerna är i regel ganska kortfattade. Det framgår, med användning av olika begrepp, att maximal tillåten klimatpåverkan för byggnaden är ett visst antal kg CO₂e/m² BTA. Att samma enhet används i alla fyra avtal gör att gränsvärdena är jämförbara.

Att olika begrepp såsom klimatavtryck, klimatbudget och klimatpåverkan används i avtalen är enligt mig inte ett bekymmer. Jag anser tvärtom att det är lämpligt att de specifika klausulerna använder samma begrepp som används i det specifika avtalet i övrigt. Det bidrar dock till tydlighet när de begrepp som används definieras. Otydligheter i avtalen medför svårigheter vid en

juridisk analys av avtalen. Exempelvis råder det osäkerhet vilka konsekvenser hänvisningen till LFM30:s metod för beräkning av klimatpåverkan egentligen har för Entreprenadavtal 2 och vad ”miljösäkring” i Entreprenadavtal 4 egentligen innebär. Vad användningen av begreppet ”målgränsvärde” i Entreprenadavtal 3 betyder är också oklart. Dessa oklarheter kunde sannolikt ha retts ut i kontakt med beställaren, men då jag önskat att ha samma förutsättningar för analysen av samtliga avtal har jag avstått från sådan kontakt.

Metoden för beräkning av klimatpåverkan beskrivs tydligt i samtliga avtal jag analyserat. Övergripande tillämpar avtalen även samma metod för beräkning av klimatpåverkan, vilket är den som framgår av Boverkets föreskrifter om klimatdeklaration för byggnader och som presenterats i kapitel 2. Vissa mindre avvikelser och oklarheter förekommer dock.

I frågan om klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan ger uttryck för en förpliktelse skiljer entreprenadavtalen sig åt. Vid tolkning ger både Entreprenadavtal 3 och 4 relativt tydligt uttryck för att det finns ett gränsvärde för klimatpåverkan och att entreprenören ska säkerställa att detta inte överskrids. Enligt min bedömning innebär det en förpliktelse som ålägger entreprenören att säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. I Entreprenadavtal 1 och 2 är det inte fullt lika tydligt att gränsvärdet för klimatpåverkan innefattar en förpliktelse för beställaren. Utifrån systematiken i Entreprenadavtal 1 och 2 tolkar jag dem dock som att entreprenören åtminstone förpliktigas att anpassa sina arbeten efter gränsvärdet. Grundat ordalydelsen och övriga bestämmelser i Entreprenadavtal 1 menar jag att även det förpliktigar entreprenören att se till att gränsvärdet inte överskrids, medan Entreprenadavtal 2 inte ger uttryck för en sådan förpliktelse. Entreprenadavtal 2 talar mer för att gränsvärdet för klimatpåverkan bör ses som ett gemensamt mål än att entreprenören ensam är skyldig att säkerställa att det inte överskrids. Enligt min sammanfattande bedömning ger således samtliga avtal upphov till någon form av förpliktelse för entreprenören, men förpliktelseernas typ och omfattning skiljer sig åt.

I Entreprenadavtal 1–4 skiljer det sig även hur frågan om uppföljning av gränsvärdet för klimatpåverkan regleras. Medan vissa avtal har omfattande bestämmelser om uppföljning av gränsvärdena i särskilda bilagor, regleras uppföljning av gränsvärdena i vissa avtal nästan inte alls. I Entreprenadavtal 3 och 4 anges det till och med hur den situation ska hanteras då gränsvärdet eventuellt har överskridits på grund av att beställaren godkänt ÅTA-arbeten som påverkat utsläppen av växthusgaser. I Entreprenadavtal 2 är regleringen av uppföljning av gränsvärdena för klimatpåverkan mer sparsam.

ÅTA-arbetenas påverkan på gränsvärdena är en mycket intressant fråga som endast kort kommer att hanteras inom ramen för detta examensarbete. Frågan är intressant då möjligheten och nödvändigheten i att kunna ändra i ett entreprenadavtal är mycket vanligt förekommande och ett av entreprenadavtalets

särskilda drag.¹⁵⁴ I och med att ändringar av kontraktarbetena förekommer och mycket troligt kan påverka mängden utsläpp av växthusgaser är det viktigt att ställa sig frågan vem som ansvarar för att gränsvärdet har överskridits när det beror på ett av beställaren beställt eller ett likställt ÄTA-arbete.

Övergripande finner jag det intressant och i vissa fall förvånande att ingen av avtalsförfattarna till Entreprenadavtal 1–4 uttryckligen angett i klausulen för gränsvärdet att entreprenören ska säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. På samma sätt förvånar det mig att inget av Entreprenadavtal 1–4 uttryckligen reglerar påföljder för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids, särskilt Entreprenadavtal 3 och 4 där kravställningen i övrigt är mycket utförligt reglerad. Det faktum att avtalsskrivningen ser ut som den gör föranleder frågan vad avtalsförfattarnas syfte med att i avtalen införa gränsvärden för klimatpåverkan egentligen varit.

Möjliga anledningar till entreprenadavtalen inte uttryckligen reglerar påföljder skulle kunna vara att gränsvärdet är tänkt att fungera som en gemensam målsättning i stället för en förpliktelse, att området upplevs för tekniskt svårt eller att avtalsförfattaren tänkt sig att de påföljdsregler som redan finns i AB 04 och ABT 06 alternativt den dispositiva rätten skulle hantera en situation när ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Avtalsförfattaren kan också, likt regeringen i förarbetena, ansett det orimligt att ställa för höga krav på ett så nytt område.¹⁵⁵ Vad anledningen är kunde eventuellt retts ut genom kontakt med avtalsförfattarna, vilket som tidigare nämnt inte har skett. Oaktat anledningen föranleder det faktum att klausulerna på ett eller annat sätt ger uttryck för förpliktelser för entreprenörerna, även om de avser att verka för ett gemensamt mål, frågan om beställaren kan göra påföljder gällande för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids.

Mot bakgrund av att det inte uttryckligen anges i Entreprenadavtal 1–4, vilka – om några – påföljder beställaren kan göra gällande mot entreprenören om avtalade gränsvärden för klimatpåverkan överskrids, utreds frågan närmare i kapitel 4.

¹⁵⁴ Jfr Samuelsson (2011) s. 25 och 115.

¹⁵⁵ Se avsnitt 2.2.1.

4 Påföljder vid överskridande av gränsvärden för klimatpåverkan

4.1 Inledning

I kapitel 3 ovan anges det att Entreprenadavtal 1–4 enligt min tolkning ger uttryck för någon form av förpliktelse för entreprenören, men att förpliktelsernas typ och omfattning skiljer sig åt mellan avtalen. Samtidigt konstateras det att inget av avtalen uttryckligen anger påföljder för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Emellertid ansluter Entreprenadavtal 1–4 antingen till AB 04 eller ABT 06 i vilka det finns påföljdsregler för olika typer av avtalsbrott.

Den fråga som diskuteras och analyseras i detta kapitel 4 är vilka – om några – påföljder beställaren kan göra gällande mot entreprenören om de avtalade gränsvärdena för klimatpåverkan överskrids enligt Entreprenadavtal 1–4. För att ta reda på det redogör jag inledningsvis för huruvida ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan utgör ett avtalsbrott. Därefter hanteras frågan om huruvida ett överskridet gränsvärde är att betrakta som ett fel enligt AB 04 och ABT 06. Det görs för att avgöra om påföljdsbestämmelserna för fel i AB 04 och ABT 06 kan bli tillämpliga för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids eller om andra påföljder kan göras gällande.

4.2 Föreligger ett avtalsbrott?

För att frågan om påföljd över huvud taget ska bli aktuell krävs det att någon part till avtalet begått ett avtalsbrott.¹⁵⁶ För att svara på frågan om någon påföljd kan komma att göras gällande utreds därför först om överskridandet av ett gränsvärde konstituerar ett avtalsbrott. Inom ramen för examensarbetet ligger fokus på entreprenörens eventuella avtalsbrott.

Om en part till ett avtal överträder en förpliktelse, som följer av avtalet, föreligger ett avtalsbrott. Vid ett avtalsbrott kan bestämmelser om avtalsbrottspåföljder komma att bli tillämpliga.¹⁵⁷ För att avgöra om ett avtalsbrott har begåtts diskuteras skillnaden mellan resultat- och omsorgsförpliktelser i både praxis och doktrin.¹⁵⁸

I NJA 2013 s. 1174 har HD framhållit följande:

10. En tjänst ska utföras på ett sätt som stämmer överens med vad som följer av avtalet. Ibland kan detta innebära att säljaren tar på sig en resultatförpliktelse och därför ska se till att ett visst resultat uppnås. Avtalet kan också innebära att säljaren tar på sig en

¹⁵⁶ Se Heidbrink (2022) s. 47.

¹⁵⁷ Se Adestam (2014) s. 70.

¹⁵⁸ Se NJA 2013 s. 1174 p. 10, Heidbrink (2022) s. 59 och Adestam (2014) s. 70.

omsorgsförpliktelse, som innebär antingen att säljaren ska eftersträva ett bestämt resultat eller att han ska eftersträva bästa möjliga resultat. Vilken typ av förpliktelse som gäller i det enskilda fallet får avgöras med stöd av sedvanlig avtalstolkning.¹⁵⁹

Enligt Adestam utgörs indelningsgrunden i resultat- och omsorgsförpliktelser av de utförda handlingarnas relation till en viss effekt. En resultatförpliktelse föreligger enligt Adestam om det är nödvändigt att effekten i fråga inträtt för att den handling som är föremål för förpliktelsen ska anses utförd. Om entreprenören är förpliktad att företa handlingar som medför att effekten föreligger har vi att göra med en resultatförpliktelse. En omsorgsförpliktelse föreligger om en handling står i en annan relation till effekten än att den måste ha inträtt. Om entreprenören exempelvis ska ”verka för” effekten genom att företa handlingar som är ägnade att medföra att effekten föreligger, har vi i stället att göra med en omsorgsförpliktelse.¹⁶⁰

I kapitel 3 ovan har jag konstaterat att samtliga avtal ger upphov till en förpliktelse för entreprenören att vid utförande av entreprenaden anpassa sitt arbete efter gränsvärdet för klimatpåverkan. I Entreprenadavtal 1, 3 och 4 tolkar jag kontraktshandlingarna på ett sådant sätt att entreprenören även förpliktigas att säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids.¹⁶¹ Sett till Entreprenadavtal 1–4 skulle ”resultatet” som HD pratar och ”effekten” som Adestam benämner det kunna vara att gränsvärdet för klimatpåverkan hålls och inte överskrids.

Enligt min bedömning ger bestämmelserna i Entreprenadavtal 1, 3 och 4, som förpliktar entreprenören att säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids, uttryck resultatförpliktelser då det är nödvändigt att effekten inträtt (det vill säga att gränsvärdet har säkerställts) för att de ska anses uppfyllda. Entreprenadavtal 2 däremot ger enligt min bedömning uttryck för en omsorgsförpliktelse då bestämmelsen ”endast” förpliktigar entreprenören att anpassa sina arbeten efter gränsvärdet för klimatpåverkan. Om ett gränsvärde för klimatpåverkan ska betraktas som en målsättning i ett entreprenadavtal som entreprenören inte förpliktas att säkerställa bör gränsvärdet anses ge uttryck för en omsorgsförpliktelse för entreprenören att ”verka för” effekten.

Enligt min tolkning i kapitel 3 föreligger en skyldighet för entreprenören att anpassa sig efter gränsvärdet för klimatpåverkan i samtliga avtal jag analyserat. I de avtal där entreprenören förpliktigas att säkerställa gränsvärdet tänker jag att resultatförpliktelsen överskuggar omsorgsförpliktelsen.

För det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids har entreprenören i Entreprenadavtal 1, 3 och 4 misslyckats med att säkerställa den effekt som

¹⁵⁹ Se NJA 2013 s. 1174 p. 10.

¹⁶⁰ Se Adestam (2014) s. 43.

¹⁶¹ Se kapitel 3 ovan.

resultatförpliktelsen föreskrivit och därmed begått ett avtalsbrott. Ett misslyckande med att prestera i enlighet med en resultatförpliktelse ses nämligen omedelbart som ett avtalsbrott.¹⁶² Mot bakgrund av att jag inte tolkat Entreprenadavtal 2 som att det innehåller någon resultatförpliktelse räcker det inte att konstatera att gränsvärdet för klimatpåverkan har överskridits för att konstatera avtalsbrott i Entreprenadavtal 2. Vid frågan om en part misslyckats med att prestera i enlighet med en omsorgsförpliktelse krävs i stället en bedömning av huruvida omsorg har visats. I vissa fall hävdas det till och med att det för att visa på avtalsbrott grundat i en omsorgsförpliktelse måste visas på culpa.¹⁶³ Eftersom avtalsbrottet ligger i att inte ha visat utlovad omsorg behöver entreprenörens omsorg i den enskilda situationen jämföras med det krav som ställts i kontraktshandlingarna.

Sedan det i de avtal jag analyserat inte varit helt lätt att utläsa i vilken mån gränsvärdet för klimatpåverkan medfört förpliktelser för entreprenören, kan det tänkas bli svårt att avgöra om en entreprenör brustit i sin omsorg. Det är nämligen svårt att avgöra om en part avvikit från sitt åtagande om det från början varit oklart vad åtagandet faktiskt inneburit. På så sätt kan det i det aktuella fallet bli svårt att visa på ett avtalsbrott mot en omsorgsförpliktelse.

En annan omständighet som kan påverka bedömningen om ett avtalsbrott föreligger eller inte är om den omständighet som konstituerar avtalsbrottet beror på beställaren. I entreprenader är det inte ovanligt att avtalsförhållandet ändras under entreprenadtiden. Exempelvis kan det förekomma ÄTA-arbeten som antingen beställts av beställaren eller föranletts på grund av omständigheter som beror på beställaren.¹⁶⁴ I sådana situationer, tillika situationer då en beställare projekterat hela eller delar av entreprenaden eller tillhandahållit tekniska lösningar som entreprenören har att följa, kan det tänkas att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan beror på beställaren. När det som annars skulle ha varit ett avtalsbrott beror på beställaren, följer det av allmänna obligationsrättsliga principer att påföljder inte kan göras gällande.¹⁶⁵ En sådan uppfattning går i linje med möjligheten att justera gränsvärden vid ÄTA-arbeten enligt Entreprenadavtal 3–4 som beskrivet ovan.

Sammanfattningsvis är det möjligt för entreprenören i Entreprenadavtal 1–4 att begå ett avtalsbrott kopplat till gränsvärdena för klimatpåverkan om den förpliktelse som framgår av avtalet överträds. I entreprenadavtal 1, 3 och 4 har entreprenören som utgångspunkt begått ett avtalsbrott om gränsvärdet för klimatpåverkan överskridits då entreprenören misslyckats med att säkerställa detta. I entreprenadavtal 2 krävs det en bedömning från fall till fall om entreprenören med tillräcklig omsorg anpassat sina arbeten utifrån gränsvärdet för klimatpåverkan.

¹⁶² Se Heidbrink (2022) s. 59.

¹⁶³ Jfr Heidbrink (2022) s. 59 och Adestam (2014) s. 44.

¹⁶⁴ Se AB 04 och ABT 06 kap. 2 §§ 3 och 4.

¹⁶⁵ Se NJA 2013 s. 1174 p. 12.

4.3 Föreligger ett fel enligt AB 04 och ABT 06?

4.3.1 Påföljdsbestämmelserna i AB 04 och ABT 06

Det har ovan konstaterats att det föreligger ett avtalsbrott om en avtalsförpliktelse mellan två parter överträds och att bestämmelser om avtalsbrottspåföljder då blir tillämpliga.¹⁶⁶ För kommersiella entreprenadavtal saknas det i svensk rätt direkt tillämpliga utfyllande rättsregler om avtalsbrottspåföljder. I den mån parterna inte avtalat om vilka påföljder som ska gälla får ledning sökas i analogier från lagstiftning, allmänna avtalsrättsliga principer, rättspraxis och handelsbruk.¹⁶⁷

Alla fyra avtal i kapitel 3 har antingen införlivat AB 04 eller ABT 06. Entreprenadavtal 1, 2 och 4 har införlivat ABT 06 och Entreprenadavtal 3 har införlivat AB 04. Det betyder att då parterna inte uttryckligen reglerat en påföljd för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids, kan de påföljdsregler som följer av AB 04 och ABT 06 komma att bli tillämpliga.

I standardavtalen är påföljdsbestämmelserna uppdelade i olika kontraktsbrottskategorier, innefattande att det finns olika påföljder för olika typer av kontraktsbrott.¹⁶⁸ Exempelvis finns det i AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 3 bestämmelser om vite vid försening (dröjsmål). I bland annat AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 17 finns det bestämmelser om avhjälpande av fel. I AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 11 finns det bestämmelser skadestånd som kan bli tillämpliga även om det inte föreligger fel. I AB 04 och ABT 06 kap. 8 finns bestämmelser om hävning.

Då överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan knappast kan ses som en försening kommer påföljdsbestämmelserna på grund av dröjsmål inte att behandlas här. Inte heller kommer bestämmelserna om hävning att behandlas då hävning enligt AB 04 och ABT 06 kap. 8 § 1 avser återstående arbeten. En bedömning av huruvida ett gränsvärde för klimatpåverkan har överskridits eller inte kommer i alla fyra entreprenadavtal att ske vid slutbesiktningen. Då ska det som utgångspunkt inte återstå några arbeten, varför hävning sannolikt inte kommer på fråga för ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan. I stället kommer fokus i detta kapitel att ligga på dels de påföljder som kan aktualiseras vid fel, dels de påföljder som kan bli aktuella även om ett överskridande av gränsvärden inte ska betraktas som ett fel.

Fel konstateras av en besiktningsman vid slutbesiktning och är avgörande för om entreprenaden kan godkännas eller inte.¹⁶⁹ Felbegreppet är således viktigt för entreprenadens färdigställande men också avgörande för frågan om

¹⁶⁶ Se Adestam (2014) s. 70.

¹⁶⁷ Se NJA 2013 s. 1174 p. 9.

¹⁶⁸ Jfr Heidbrink (2022) s. 129.

¹⁶⁹ Se AB 04 och ABT 06 kap. 7 § 12.

felpåföljderna i AB 04 och ABT 06 kan bli tillämpliga.¹⁷⁰ På grund av det genomförs nedan en tolkning av kontraktshandlingarna, inklusive en analys av felbegreppet i AB 04 och ABT 06, för att avgöra om ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan är att se som ett fel enligt AB 04 och ABT 06.¹⁷¹ Därefter utreds om påföljderna för fel kan tillämpas vid överskridna gränsvärden för klimatpåverkan eller om andra påföljder kan bli aktuella.

Utredningen nedan avser endast den situation då ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits som ger uttryck för en resultatförpliktelse, då en avvikelse från en omsorgsförpliktelse behöver utredas i varje enskilt fall.

4.3.2 Felbegreppet i AB 04 och ABT 06

Fel definieras i AB 04 och ABT 06:s begreppsbestämningar som ”avvikelse som innebär att en del av en entreprenad inte utförts alls eller inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt”.¹⁷² En fråga som uppstår är om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kan anses utgöra en avvikelse som innebär att en del av en entreprenad inte utförts alls eller en avvikelse som innebär att en del av en entreprenad inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt. Frågan har aldrig prövats i domstol och är därmed som utgångspunkt oklar.

Det föreligger ett avtalsbrott i de fall entreprenören förpliktigats att säkerställa ett gränsvärde för klimatpåverkan och gränsvärdet sedan överskrids. Det beror på att entreprenören brister i sin resultatförpliktelse; att säkerställa gränsvärdet för klimatpåverkan. Att gränsvärdet för klimatpåverkan föreskriver en resultatförpliktelse innebär emellertid inte att ett överskridande av gränsvärdet nödvändigtvis påverkar entreprenadens resultat. Gränsvärdet som reglerar mängden tillåtna utsläpp av växthusgaser under byggskedet är nämligen inte en objektscentrerad förpliktelse som fokuserar på objektets slutliga resultat, utan en arbetscentrerad förpliktelse som fokuserar på arbetsutförandet.¹⁷³ Genom gränsvärdet för klimatpåverkan regleras inte *vad* som ska åstadkommas genom entreprenaden men *hur* det ska åstadkommas. På så sätt sätter gränsvärdet en ram för entreprenörens val av material och arbetsmetoder vid projektering och utförande av entreprenaden men påverkar egentligen inte entreprenadens bestånd, utseende eller användning.

Ett överskridande av ett gränsvärde bör därför som utgångspunkt inte ses som att en del av en entreprenad inte utförts alls. Den fråga som utreds är i stället om ett överskridande av ett avtalat gränsvärde för klimatpåverkan kan ses som att en del av en entreprenad inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt.

Ordalydelsen av begreppsbestämningen för fel talar enligt mig för att ett utförande av en entreprenad som avviker från vad som avtalats mellan parterna,

¹⁷⁰ Jfr dock vad som anges om NJA 2014 s. 960 i avsnitt 4.4.6 nedan.

¹⁷¹ Se avsnitt 1.5.3.

¹⁷² Se begreppsbestämningarna i AB 04 och ABT 06.

¹⁷³ Jfr Heidbrink (2022) s. 69 f.

utgör ett fel. En entreprenads utförande regleras dels i AB 04 och ABT 06 kapitel 2, dels i AFC/AFD.2 *Utförande* i de administrativa föreskrifterna. Av AB 04 och ABT 06 kap. 2 § 1 framgår det att entreprenaden ska utföras i enlighet med entreprenadhandlingarna och fackmässigt.¹⁷⁴ Om det då framgår en förpliktelse under AFC/D.2 *Utförande* i de administrativa föreskrifterna att entreprenören vid utförandet har att säkerställa att ett avtalat gränsvärde för klimatpåverkan inte överskrids och entreprenören inte gör det bör det kunna ses som att entreprenaden inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt. Således talar även avtalets struktur och placeringen av gränsvärdet för klimatpåverkan under AFC/D.2 *Utförande* för att gränsvärden för klimatpåverkan har en nära koppling till entreprenadens utförande och att ett överskridet gränsvärde bör kunna betraktas som ett fel.

Emellertid indikerar den entreprenadrättsliga doktrinen att ett avvikande från avtalat utförande även förutsätter en avvikelse i arbetsresultatet för att betraktas som ett fel. Exempelvis framhåller Samuelsson och Utterström att fel avser både de situationer då hela eller delar av entreprenaden inte har utförts och situationer då ett *arbetsresultat* har åstadkommit men som inte motsvarar vad parterna kommit överens om.¹⁷⁵ Enligt Deli innebär bestämmelsen i ABT 06 kap. 2 § 1 att det föreligger ett fel i entreprenaden om entreprenören underlåter att vid utförandet följa entreprenadhandlingarna och *resultatet* sålunda avviker från dessa.¹⁷⁶ Hedberg framhåller att med fel avses att det *resultat* som betraktas vid ett visst tillfälle inte uppfyller de krav som framgår av entreprenadhandlingarna.¹⁷⁷ Det föranleder frågan om ett utförande som avviker från kontraktshandlingarna måste medföra en avvikelse i arbetsresultatet för att betraktas som ett fel enligt AB 04 och ABT 06.

Ingvarson och Utterström för i doktrin en diskussion om ordet ”utföra” i AB 04 och distinktionen mellan arbetsutförande och arbetsresultat. De anger att ordet utföra skulle kunna förstås som själva *åstadkommandet* av ett arbetsresultat, till skillnad från *arbetsresultatet* som sådant.¹⁷⁸ Någon definition av begreppet ”utföra” finns det inte i AB 04 och ABT 06. Av förordet till ABT 06 framgår dock att begreppet ”utförande” i ABT 06 har flera olika betydelser. Förordet anger att ”utförande” används både som benämning på genomförande samt beskrivning av viss del av åtagandet och entreprenadens skick.¹⁷⁹ Enligt Ingvarson och Utterströms uppfattning framstår det inte som lämpligt att tolka AB 04 på så sätt att ordet ”utföra” genomgående ska anses

¹⁷⁴ I examensarbetet utgår jag från att ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan inte är att anse som en avvikelse från fackmässigt utförande. I NJA 2013 s. 1174 p. 11 har HD uttryckt att kravet på fackmässigt utförande innebär att tjänsten ska utföras med den grad av skicklighet, effektivitet och kunskap som kan krävas av en normal säljare av den aktuella tjänsten. Enligt min uppfattning går ett krav med gränsvärde för klimatpåverkan utöver kravet på fackmässigt utförande.

¹⁷⁵ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 176 ff.

¹⁷⁶ Se Deli (2017) s. 87 f.

¹⁷⁷ Se Hedberg (2010) s. 19.

¹⁷⁸ Se Ingvarson och Utterström (2020) s. 24 f.

¹⁷⁹ Se förordet till ABT 06.

signalera att det är fråga om arbetsutförande och att ”utföra” enbart refererar till arbetsutförandet och inte till arbetsresultatet. En anledning till det är att tolkningen inte överensstämmer med definitionen av fel, som då inte hade avsett fel i resultatet utan endast fel i utförandet.¹⁸⁰

Även Magnusson och Wagner framhåller att begreppet utförande i AB 04 och ABT 06 kan avse både entreprenörens arbetsprestation och resultatet av arbetsprestationen i sig. De anger att det faktum att entreprenaden utförts kontraktsevenligt inte behöver anknyta till entreprenadens skick, utan det kan även tolkas som att entreprenören ska ha agerat kontraktsevenligt.¹⁸¹ Samuelsson hävdar att om ett kontrakt fastställer specifika krav för utförandet ska entreprenören följa dessa och är förhindrad att ändra vad som är föreskrivet.¹⁸²

I doktrin framförs således inställningar som indikerar att ett avvikande från kontraktsevenligt utförande måste ha en påverkan på entreprenadens resultat för att betraktas som ett fel. Huruvida AB 04 och ABT 06:s definition av fel faktiskt innefattar ett sådant krav framgår emellertid inte av standardavtalen. Var ett sådant krav skulle komma ifrån framgår inte heller av doktrin. Det kan även konstateras att det är oklart hur vitt begreppet ”resultat” kan tolkas. Exempelvis om säkerställandet av ett gränsvärde för klimatpåverkan kan ses som resultat i sig av en sidoförpliktelse som antingen uppfylls eller inte, likt diskussionen om förpliktelser ovan.

Sett till ordalydelsen i AB 04 och ABT 06 och kontraktshandlingarnas systematik framgår det därmed inte tydligt om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan utgör ett fel. Det beror på att även om det innebär att entreprenaden inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt innebär det inte nödvändigtvis en avvikelse från det avtalade resultatet. Huruvida AB 04 och ABT 06 ställer krav på ett sådant avvikande från det avtalade resultatet är inte heller klart.

4.3.3 Avtalets övriga bestämmelser

För att ytterligare försöka utreda huruvida ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kan betraktas som ett fel enligt AB 04 och ABT 06 tolkas definitionen av fel i sitt sammanhang med hjälp av avtalets övriga bestämmelser, i detta fall påföljdsreglerna för fel.

¹⁸⁰ Se Ingvarson och Utterström (2020) s. 24 f.

¹⁸¹ Se Magnusson och Wagner (2023/2024) s. 336 f. Uttalandet är kopplat till bestämmelserna om fel under garantitiden i AB 04 och ABT 06. Artikeln är ett inlägg i diskussionerna i doktrin om att felbegreppet i standardavtalen har dubbel betydelse i bemärkelsen att det ibland endast inbegriper en avvikelse från ett kontraktsevenligt resultat och i andra fall inbegriper en bedömning att det är entreprenören som svarar för en sådan avvikelse. Diskussionerna besvarar inte examensarbetets frågeställningar och kommer inte behandlas. Se i stället Håstad (1991), Ingvarson och Eickhoff (2022) och Magnusson och Wagner (2023/24).

¹⁸² Se Samuelsson (2022) s. 20.

För det fall ett överskridande av ett gränsvärde skulle klassas som ett fel är den primära påföljden enligt AB 04 och ABT 06 avhjälpande. Av AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 17 framgår att entreprenören är berättigad och skyldig att avhjälpa fel som antingen konstaterats i besiktningsutlåtande eller som beställaren underrättat om därefter. I praxis har HD angett att tanken bakom avhjälpandeskyldigheten i AB 04 och ABT 06 är att beställaren ska få utfört vad som följer av avtalet.¹⁸³ Avhjälpande handlar således om att entreprenören genom åtgärder undanröjer konstaterade fel i entreprenaden och vidtar de åtgärder som krävs för att entreprenaden ska bli kontraktsevenlig.¹⁸⁴ Sådana åtgärder kan bestå i kompletterande arbeten eller att vissa delar byts ut.¹⁸⁵

Det kan emellertid förekomma väsentliga fel som inte kan avhjälpas. Samuelsson skriver exempelvis om den situation då en entreprenör, som åtagit sig att schakta en sträcka för ett avloppsnät, schaktar igenom ett skyddat område med nyckelbiotoper. Även om beställaren i en sådan situation skulle kräva fullgörande av kontraktet i enlighet med överenskommelse är skadorna på skogsområdet permanenta och kan inte återställas. Avhjälpande är då inte möjligt.¹⁸⁶ Samma sak gäller för kontraktsbrott som grundar sig i överskridande av kontraktstiden. Till skillnad från avvikelser i kvalitet, som kan kompletteras eller göras om på ett sätt som gör att prestationen blir korrekt, kan tiden för fullgörande inte åtgärdas när den väl passerat.¹⁸⁷

På ett liknande sätt förhåller det sig med gränsvärdet för klimatpåverkan. Gränsvärdet som avser utsläpp av växthusgaser i atmosfären är precis som tiden en arbetscentrerad förpliktelse som inte kan påverkas efter det att den inträffat. Precis som att det är omöjligt att spola tillbaka tiden och börja om, kan de utsläpp av växthusgaser som skett i regel inte samlas in igen för att för att entreprenören ska försöka på nytt att säkerställa gränsvärdet.¹⁸⁸

Sett till avtalets systematik skulle det faktum att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan, och ett fel i utförande som inte påverkar resultatet, inte kan avhjälpas när den primära påföljden för fel är avhjälpande tala för att avvikelser i utförandet inte borde betraktas som ett fel enligt AB 04 och ABT 06. Även det faktum att en entreprenad med väsentliga fel enligt AB 04 och ABT 06 kap. 7 § 12 inte kan godkännas talar emot att avvikelser i utförandet som inte påverkat resultatet ska beaktas som fel. Då dessa inte kan avhjälpas hade det nämligen inneburit att entreprenaden aldrig blev godkänd om felet samtidigt som det beaktades som väsentligt inte kunde avhjälpas.

Samtidigt finns det en påföljdsregel i AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 som utgör ett undantag från entreprenörens skyldighet att avhjälpa fel. I

¹⁸³ Se NJA 2018 s. 653 p. 14 och 26.

¹⁸⁴ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 181 samt Samuelsson (2022) s. 302.

¹⁸⁵ Se Samuelsson (2022) s. 294.

¹⁸⁶ Se Samuelsson (2022) s. 302 f.

¹⁸⁷ Se Heidbrink (2022) s. 129.

¹⁸⁸ Jfr dock vad som anges i avsnitt 4.4.2 nedan om eventuell klimatkompensation.

bestämmelserna stadgas det att fel som inte i väsentlig grad påverkar entreprenadens bestånd, utseende eller möjligheten att använda den på ändamålsenligt sätt är entreprenören inte skyldig att avhjälpa, i den utsträckning det skulle vara oskäligt med hänsyn till avhjälpandekostnader och andra omständigheter. I stället får beställaren rätt till avdrag på entreprenadsumman med belopp motsvarande skillnaden mellan värdet på entreprenaden i kontraktens enligt respektive felaktigt skick. Det tydliggörs i bestämmelserna att beloppet dock inte ska vara mindre än den besparing som entreprenören gjort genom det felaktiga utförandet. Motsvarande gäller om åtagande inte har utförts enligt miljöplanen eller kvalitetsplanen, såvida inte detta lett till förlängning av garantitiden enligt kap. 4 § 9.¹⁸⁹

För att undantaget i AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 ska bli tillämpligt måste entreprenören dels visa att det rör sig om ett ”oväsentligt fel”, dels visa att avhjälpandeskyldigheten skulle vara oskälig med hänsyn till avhjälpandekostnader och andra omständigheter. För att felet ska ses som oväsentligt ska det inte i väsentlig grad påverka entreprenadens hållbarhet eller risken för att den skadas, dess utseende eller användningsområde.¹⁹⁰ Om entreprenören lyckas visa ovanstående har beställaren i stället för rätt till avhjälpande rätt till avdrag på entreprenadsumman. Påföljden påminner om köprättsens prisavdrag, men har i praxis benämnts värdeminskningensavdrag.¹⁹¹

Värdeminskningensavdraget fungerar till skillnad från avhjälpandet att använda som påföljd för en arbetscentrerad förpliktelse och således på ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan. Det är inte heller omöjligt att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan i de entreprenadavtal jag analyserat skulle betraktas som ett fel som inte i väsentlig grad påverkar entreprenadens bestånd, utseende eller möjligheten att använda den på ett ändamålsenligt sätt.

Det framgår uttryckligen av AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 att bestämmelserna är tillämpliga på åtaganden som inte har utförts i enlighet med kvalitets- eller miljöplanen. I flera av de entreprenadavtal jag analyserat har åtgärder för minskad klimatpåverkan eller säkerställande av gränsvärdet reglerats i kvalitets- eller miljöplanerna. En miljöplan är enligt begreppsbestämningarna en ”handling som anger särskilda åtgärder för att säkerställa gällande miljökrav”.¹⁹² En kvalitetsplan är enligt begreppsbestämmelserna en ”handling som anger särskilda kvalitetspåverkande åtgärder för att säkerställa entreprenadens kontraktensliga utförande”.¹⁹³ Enligt Samuelsson kan en avvikelse från en godkänd kvalitets- eller miljöplan utgöra ett fel.¹⁹⁴ Åtaganden som inte utförts i enlighet med en miljöplan bör kunna vara avvikelser från

¹⁸⁹ Se AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19.

¹⁹⁰ Se Samuelsson (2022) s. 305.

¹⁹¹ Se NJA 2014 s. 960 och Samuelsson (2022) s. 306.

¹⁹² Se begreppsbestämningarna för ”miljöplan” i AB 04 och ABT 06.

¹⁹³ Se begreppsbestämningarna för ”kvalitetsplan” i AB 04 och ABT 06.

¹⁹⁴ Se Samuelsson (2022) s. 112.

ett kontraktsevenligt utförande men som inte nödvändigtvis påverkar resultatet på entreprenaden. Trots det kan avvikelserna beaktas som fel.

Ovanstående omständigheter talar enligt mig för att ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan, och ett icke kontraktsevenligt utförande som inte påverkar resultatet, kan ses som ett oväsentligt fel i enlighet med AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19.¹⁹⁵

4.3.4 Tolkning i ljuset av den dispositiva rätten

I ljuset av den dispositiva rätten framstår det som rimligt att fel i tjänst förutsätter en avvikelse i arbetsresultatet. Av 9 § första stycket och 10 § konsumenttjänstlagen framgår uttryckligen att en tjänst ska anses felaktig, om *resultatet* avviker bland annat från vad konsumenten har rätt att kräva mot bakgrund av att tjänsten ska utföras fackmässigt eller från vad som därutöver får anses avtalat. Resultatavvikelse är således ett nödvändigt villkor för att fel ska föreligga.¹⁹⁶ Vid införandet av konsumenttjänstlagen angavs att näringsidkaren enligt gällande rätt hade ett ansvar för att det resultat som åsyftats med tjänsten skulle komma konsumenten till godo.¹⁹⁷

Felbegreppet i köplagen är vidare än felbegreppet i konsumenttjänstlagen. Enligt 17 § köplagen är en vara att anse som felaktig om den i fråga om art, mängd, kvalitet, andra egenskaper eller förpackning avviker från vad som följer av avtalet eller vad köparen med fog kunnat förutsätta. Enligt Samuelsson och Utterström är felbegreppet i AB 04 mer inskränkt än felbegreppet i köplagen på grund av att utförandet av en entreprenad sker enligt de handlingar som beställaren tillhandahållit.¹⁹⁸

4.3.5 Sammanfattning och övergripande rimlighetsbedömning

Sammanfattningsvis är det inte en helt enkel bedömning att avgöra om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan utgör ett fel enligt AB 04 och ABT 06. Enligt min uppfattning finns det övertygande argument som både talar för och emot att ett överskridet gränsvärde skulle betraktas som ett fel.

Det som talar emot att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan, och en avvikelse i utförande som inte påverkar resultatet, skulle betraktas som ett fel enligt AB 04 och ABT 06 är följande. Det verkar finnas en utbredd uppfattning i doktrin om att ett avvikande från kontraktsevenligt utförande måste påverka entreprenadens slutliga resultat för att betraktas som ett fel. En sådan uppfattning ligger i linje med den dispositiva rätten då det av felbestämmelserna i konsumenttjänstlagen uttryckligen framgår att en resultatavvikelse är

¹⁹⁵ Jfr NJA 2014 s. 960 p. 39 som anger att skillnaden mellan väsentliga och oväsentliga fel ingår som en betydelsefull del i systematiken i ABT 94.

¹⁹⁶ Se Arvidsson och Samuelsson (2018) s. 192.

¹⁹⁷ Se prop. 1984/85:110 s. 45.

¹⁹⁸ Se Samuelsson och Utterström (2024) s. 176.

ett nödvändigt villkor för att fel ska föreligga. Att ett fel förutsätter en resultatavvikelse talar emot att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan skulle betraktas som ett fel då ett överskridande inte nödvändigtvis skulle medföra en avvikelse i entreprenadens resultat. Emellertid skulle säkerställandet av gränsvärdet för klimatpåverkan kunna ses som ett eget resultat som ska åstadkommas, som en sidoförpliktelse.

Även systematiken i AB 04 och ABT 06 talar på sätt och vis emot att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan skulle betraktas som ett väsentligt fel då ett sådant fel inte skulle kunna avhjälpas och på så sätt skulle kunna förhindra att en entreprenad blev godkänd vid slutbesiktning.

För att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan skulle kunna betraktas som ett fel talar dock det faktum att det i AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 finns en bestämmelse om påföljder för oväsentliga fel som skulle kunna bli tillämplig. De aktuella bestämmelserna är även tillämpliga på åtaganden som inte utförts enligt kvalitets- eller miljöplanen. I vissa av entreprenadavtalen som analyserats i examensarbetet har ett säkerställande av gränsvärdet för klimatpåverkan reglerats i kvalitets- eller miljöplanerna. Enligt min uppfattning bör åtaganden i enlighet med dessa planer även kunna innebära krav på utförande som inte nödvändigtvis påverkar entreprenadens slutliga resultat.

Enligt min bedömning ryms ett överskridande av gränsvärdet för klimatpåverkan inom begreppsbestämmelsen för fel i AB 04 och ABT 06, särskilt då gränsvärdet har nära koppling med utförandet av entreprenaden och därför skulle kunna ses som att entreprenaden inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt. Jag kan förstå tanken om att en avvikelse från utförandet typiskt sett blir relevant först om den medfört en avvikelse från entreprenadens resultat. Möjligtvis grundar sig skrivningarna i doktrin, om att en avvikelse från det avtalade resultatet krävs för att ett fel ska föreligga, i en sådan tanke tillsammans med en spegling mot den dispositiva rätten. Jag anser dock inte att den definition av fel som framgår av AB 04 och ABT 06 bör tolkas så smalt.

I stället tänker jag att feldefinitionen är formulerad på ett sådant sätt att den ger utrymme för det fall ett specifikt krav på utförande också skulle kunna ha ett egenvärde. Det medför att ett fel skulle kunna uppstå vid ett utförande som inte skett på ett kontraktsevenligt sätt, utan att entreprenadens slutliga resultat påverkades av detta. Exempelvis kan krav på utförande som kopplar till klimat och miljö ha ett sådant egenvärde som inte påverkar entreprenadens slutliga skick. Mot bakgrund av att avvikande från kvalitets- och miljöplan kan betraktas som ett oväsentligt fel enligt AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 anser jag det som rimligt att betrakta även ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan som ett sådant oväsentligt fel.

Utifrån den tolkning av AB 04 och ABT 06 och de övriga kontraktshandlingarna som jag företagit ovan är således min samlade bedömning att ett överskridet gränsvärde trots allt bör kunna ses som ett oväsentligt fel.

4.4 Tillämpliga påföljder

4.4.1 Inledning

När jag nu kommit fram till att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kan vara ett fel återstår det att utreda vilken påföljd som blir tillämplig om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Mot bakgrund av att det även finns starka argument för att ett gränsvärde för klimatpåverkan inte skulle betraktas som ett fel kommer också de påföljder som skulle kunna bli tillämpliga i en sådan situation kort att presenteras.

4.4.2 Avhjälpande

I avsnitt 4.3.3 ovan har det konstaterats att avhjälpande är den primära påföljden enligt AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 17 och att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan som avser utsläpp av växthusgaser i atmosfären inte kan avhjälpas. Om en entreprenör inför slutbesiktning konstaterar att gränsvärdet för klimatpåverkan överskridits finns det ingen möjlighet för entreprenören att ”ta tillbaka” sina utsläpp. Eftersom utsläppen redan har skett hjälper det inte utföra kompletterande arbeten eller byta ut redan monterade delar. Sådana kompletterande arbeten eller ändringar skulle sannolikt få motsatt effekt eftersom de i sig skulle medföra ytterligare utsläpp av växthusgaser.

Det kan dock finnas vissa möjligheter till ett alternativt ”avhjälpande” som skiljer sig från vad som typiskt sett avses. Inom ramen för klimatarbete pågår diskussioner om klimatkompenserande åtgärder. Det kan bland annat röra sig om att planera träd, installera solceller, arbeta med koldioxidupptag eller kolinlagring.¹⁹⁹ Beroende på hur metoden för beräkning av klimatpåverkan ser ut i det enskilda avtalet, skulle det eventuellt kunna utgöra en metod för att avhjälpa ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan.

Mot bakgrund av att Entreprenadavtal 1–4 ansluter till Boverkets föreskrifter för beräkning av klimatpåverkan och att 8 § BFS 2021:7 anger att upptag av koldioxid inte får beaktas vid beräkningen bör klimatkompensation inte vara en lämplig metod för avhjälpande. Kompensationen kan då inte användas för att säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. I Entreprenadavtal 4 anges även specifikt att klimatkompensation och kolinlagring inte får tillgodoräknas projektet som ett sätt för att uppnå gränsvärdet för klimatpåverkan. Emellertid hade parterna kunnat avtala om att klimatkompensation skulle fungera som avhjälpande i det enskilda fallet.

¹⁹⁹ Se Boverket (2023) s. 183.

Även Boverket framhåller i sin rapport angående införandet av gränsvärden för klimatpåverkan i lag att klimatkompenserande åtgärder skulle kunna vara ett lämpligt alternativ för sanktion.²⁰⁰ Användning av klimatkompensation som avhjälpande ger emellertid upphov till en mängd frågor om plats, metod, mängd, rimlig kostnad och eventuella konsekvenser som inte kommer att behandlas inom ramen för detta examensarbete. Jag kommer att hålla mig till att konstatera att klimatkompenserande åtgärder kan vara en metod för avhjälpande som parterna kan avtala om. Det ska dock noteras att för det fall en sådan åtgärd skulle bli mycket dyr, hade entreprenören kunnat argumentera för att det skulle vara oskäligt med hänsyn till avhjälpandekostnader enligt AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19.

4.4.3 Värdeminskningsavdrag

Med utgångspunkt i att avhjälpande inte är möjligt vid ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kommer den alternativa påföljden värdeminskningsavdrag i fråga. För det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids är det inte omöjligt att det föranleder ett avdrag på entreprenadsumman i enlighet med AB 04 kap. 5 § 18 eller ABT 06 kap. 5 § 19. Vid tillämpning av AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 skulle beställaren bli berättigad till avdrag på entreprenadsumman med belopp motsvarande skillnaden mellan värdet på entreprenaden i kontraktens respektive felaktigt skick. Beloppet ska dock inte vara mindre än den besparing entreprenören gjort genom det felaktiga utförandet.

Av AB 04 och ABT 06 kap. 7 § 13 tredje stycket följer att om fel som avses i kap. 5 §§ 18 eller 19 ska besiktningsmannen, efter att ha hört parterna i utlåtandet ange den nedsättning av entreprenadsumman som föranleds av vad som kommer kvarstå av felet. Således är det besiktningsmannen som anger värdeminskningsavdraget.

En fråga som uppstår är emellertid i vilken mån ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan, som inte nödvändigtvis påverkar resultatet på entreprenaden, sänker värdet på den. Det kan antas att en sådan värdering kan föranleda svårigheter för besiktningsmannen genom att det är svårt att sätta ett pris på ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan. På så sätt är skrivningen i AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 som anger att beloppet inte får understiga vad entreprenören sparat på det felaktiga utförandet bra. En sådan besparing kan tänkas vara lättare att beräkna än en faktisk värdeminskning på entreprenaden men även det föranleder frågor.

Enligt förorden till AB 04 och ABT 06 syftar bestämmelserna i standardavtalen till en ekonomiskt optimal riskfördelning mellan parterna. Övergripande viktas ekonomisk ersättning mot kvalitet. I typfallet för AB 04 och ABT 06 ställer beställaren krav på utförande för att uppnå en kvalitet, ett utseende eller

²⁰⁰ Se Boverket (2023) s. 183.

en prestation utifrån en viss budget. Vid upphandling av en entreprenad kan en beställare önska högre kvalitet och då förvänta sig ett högre pris. Om det inte blir som parterna tänkt sig kan beställaren godta en lägre kvalitet, eller avvikelser från önskemål, och därmed kompenseras för det genom att priset också blir lägre. En felaktig prestation viktas på så sätt mot en mindre omfattande betalningsförpliktelse.²⁰¹

Utgångspunkten för ett gränsvärde för klimatpåverkan kan dock tänkas vara en annan. Konsekvenserna av begränsad klimatpåverkan är inte något som gynnar enbart beställaren eller något som beställaren personligen kan tillgodogöra sig. Ett begränsat klimatavtryck är i stället något som påverkar alla människor eller ingen alls, utan planeten, genom minskad klimatpåverkan. Det föranleder frågan om ekonomisk ersättning i någon form kan anses kompensera ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan över huvud taget. Eller om det ens är passande att kompensera beställaren ekonomiskt för ett misslyckande med att säkerställa gränsvärdet för klimatpåverkan som drabbar alla lika mycket eller planeten i sig.

Mot bakgrund av ovanstående är min uppfattning att värdeminskingsavdrag är en möjlig påföljd för ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan i enlighet med de entreprenadavtal jag analyserat. För det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids kan det således vara så att beställaren har rätt till ett avdrag på entreprenadsumman. Det ska dock noteras att även ett sådant värdeminskingsavdrag föranleder juridiska frågor som inte är helt lätta att svara på. Exempelvis hur ett sådant värdeminskingsavdrag ska beräknas av besiktningsmannen samt om det över huvud taget är lämpligt att kompensera beställaren ekonomiskt för krav som är kopplade till klimatet.

4.4.4 Skadestånd

Av AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 8 framgår att om entreprenören är ansvarig för fel, ansvarar han också för skada på entreprenaden på grund av fel. I AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 11 finns en bestämmelse om skadestånd enligt vilken part är skyldig att ersätta den andra parten för sådan skada som inte ska ersättas enligt bestämmelserna ovan i kapitlet. Enligt ordalydelsen avser bestämmelsen övrig skada, då den först blir tillämplig om de föregående ansvarsreglerna i kapitel 5 inte blir tillämpliga.²⁰² Bestämmelsen i 5 kap. 11 § innebär en rätt för beställaren till skadestånd för det fall entreprenören har gjort fel och för det fall entreprenören varit vårdslös. Om skadan beror på fel för vilket entreprenören är ansvarig, behöver entreprenören inte varit vårdslös för att ansvara för skadan.²⁰³

Bestämmelserna ovan föranleder att skadestånd kan bli en aktuell påföljd för entreprenören om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits, oavsett om

²⁰¹ Jfr Heidbrink (2022) s. 127 f.

²⁰² Se Deli (2017) s. 102.

²⁰³ Se Deli (2017) s. 102.

det anses vara ett fel eller inte. Emellertid föranleder även dessa bestämmelser juridiska frågor.

Övergripande uppkommer frågan om en entreprenör kan anses ha lidit skada på grund av att ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits. En sådan fråga behöver utredas i varje enskilt fall, vilket inte kommer att göras inom ramen för detta examensarbete då jag inte har en konkret situation att utgå ifrån. Mot bakgrund av att det kan vara tillräckligt svårt att beräkna ett värdeminskingsavdrag kommer jag kort att konstatera att det kan antas vara ännu svårare att bevisa och räkna på en skada för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits. För det fall Boverkets förslag på införande om gränsvärden för klimatpåverkan i lag och bestämmelsen om sanktionsavgifter som presenteras i kapitel 2 träder i kraft, hade en sådan sanktionsavgift för beställaren kunnat vara skada som denne lidit på grund av entreprenören.

Om fel inte skulle ha konstaterats föranleder frågan om rätt till skadestånd även frågan om entreprenören kan anses förfarit vårdslöst. Även en sådan bedömning behöver utredas från fall till fall, vilket inte heller kommer att göras här. Vid en sådan bedömning skulle dock hjälp kunna tas av vad som sagts om resultat- och omsorgsförpliktelser och avtalsbrott med anledning av sådana i avsnitt 4.1.²⁰⁴

Dessutom ger frågan om skadestånd oavsett om fel konstaterats eller inte upphov till frågor liknande dem som diskuteras ovan avseende värdeminskingsavdraget. Om ekonomisk kompensation i form av pengar till beställaren verkligen är en lämplig påföljd vid brott mot ett krav avseende klimatpåverkan.

Mot bakgrund av ovanstående kan bestämmelsen om skadestånd visserligen bli tillämplig för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids, oavsett som det rör sig om ett fel eller inte. För att beställaren ska ha rätt till skadestånd behöver dock ett flertal juridiska frågor utredas i det enskilda fallet.

4.4.5 Påföljder i den dispositiva rätten

Ovan redogörs det för de påföljder i AB 04 och ABT 06 som kan komma att bli tillämpliga om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. I NJA 2014 s. 960 punkt 31 konstaterade HD att även om parterna i ett kontrakt har angett viss påföljd för ett kontraktsbrott, utesluter det i regel inte att den förfördelade parten har rätt att göra andra påföljder gällande som följer av på avtalsförhållandet tillämpliga rättsregler. Exempelvis konstaterade HD att ABT 94 kap. 7 § 25, vilket var den dåvarande bestämmelsen om avhjälpandeskyldighet, inte var tillräckligt tydlig för att ge stöd för att avhjälpandepåföljden skulle vara exklusiv. Således uteslöt avhjälpandeskyldigheten enligt HD inte rätten till ersättning efter skadeståndsrättsliga principer.²⁰⁵

²⁰⁴ Jfr även Heidbrink (2022) s. 59.

²⁰⁵ Se NJA 2014 s. 960 p. 31–32.

Avhjälpandeskyldigheten var alltså inte exklusiv; det var däremot rätten till prisavdrag i ABT 94 kap. 7 § 26.²⁰⁶

Att påföljderna i AB 04 och ABT 06 till viss del inte är att betrakta som exklusiva medför en möjlighet att göra gällande andra påföljder än de som ovan presenterats. Emellertid är de påföljder som regleras i den dispositiva rätten till stor del de samma som de som regleras i AB 04 och ABT 06. Exempelvis framgår av 30 § köplagen att köparen kan kräva avhjälpande, omleverans, prisavdrag eller hävning samt kräva skadestånd. Av 16 § konsumenttjänstlagen framgår att om tjänsten är felaktig utan att det beror på något förhållande på konsumentens sida, får konsumenten hålla inne betalningen, kräva avhjälpande, göra prisavdrag eller häva avtalet. Dessutom får konsumenten kräva skadestånd.

Med anledning av att utbudet av påföljder är detsamma kommer jag inom ramen för examensarbetet inte utreda vilka eventuella påföljder som ett över-skridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan hade gett upphov till enligt den dispositiva rätten och därmed inte utreda vilka eventuella påföljder som avtalet kunde fyllts ut med.

4.4.6 Övrigt

Avslutningsvis ska det noteras att det i AB 04 och ABT 06 kap. 2 § 2 finns en bestämmelse som inte uttryckligen reglerar en påföljd för fel men som eventuellt skulle kunna bli tillämplig för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Av bestämmelsen framgår att en entreprenör ska upprätta kvalitets- och miljöplan för entreprenaden och därvid inarbeta kvalitets- och miljöåtgärder som beställaren föreskrivit i förfrågningsunderlaget. Kvalitets- och miljöplanerna ska godkännas av beställaren innan arbetena påbörjas. Om entreprenören underlåter att utföra sitt åtagande enligt avtalad kvalitets- eller miljöplan har beställaren en rätt att vidta rimliga åtgärder på entreprenörens bekostnad.²⁰⁷ Enligt Johansson ger bestämmelsen uttryck för den påföljd som gäller för entreprenören om han inte utför sina åtaganden enligt planerna.²⁰⁸

Enligt AB 04 och ABT 06 kap. 4 § 9 får en besiktningsman förlänga garanti-tiden med högst två år för arbete som berörs av åtagande enligt den avtalade kvalitetsplanen eller miljöplanen om sådant åtagande inte har utförts och dokumenterats och särskilda skäl föreligger. Som nämnts ovan framgår det av AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 sista meningen att rätten till vär-deminskingsavdrag gäller om åtagande inte utförts enligt miljöplanen eller kvalitetsplanen, såvida inte detta lett till förlängning av garantitiden enligt kap. 4 § 9.

²⁰⁶ Se NJA 2014 s. 960 p. 40.

²⁰⁷ Se AB 04 och ABT 06 kap. 2 § 2.

²⁰⁸ Se Johansson (2007) s. 128.

Bestämmelserna ovan reglerar vad som händer om en entreprenör underlåter att utföra sitt åtagande enligt avtalad kvalitets- eller miljöplan och reglerar således som utgångspunkt inte gränsvärdet för klimatpåverkan. Dock kan det konstateras att det i Entreprenadavtal 3 anges att entreprenörens miljöplan ska omfatta en klimatstrategi med rutiner för säkerställande av projektets klimatbudget.²⁰⁹ I Entreprenadavtal 4 anges det att kvalitets- och miljöplanen minst ska innehålla rutiner för beräkning och uppfyllande av prestandakrav för klimatpåverkan.²¹⁰

För det fall entreprenören i Entreprenadavtal 3 och 4 genom att avvika från sina rutiner i kvalitets- eller miljöplan misslyckas med att säkerställa gränsvärdet för klimatpåverkan bör beställaren ha rätt att vidta rimliga åtgärder på entreprenörens bekostnad i enlighet med AB 04 och ABT 06 kap. 2 § 2. Det föranleder dock ännu en fråga vad sådana ”rimliga åtgärder” skulle kunna vara. Enligt Johansson är en rimlig åtgärd i första hand att fullgöra de åtaganden som entreprenören underlåtit att utföra.²¹¹ Samuelsson anger att vad som är rimliga åtgärder bestäms av vad det finns förnuftig anledning att göra för att upprättad kvalitets- respektive miljöplan ska uppfyllas.²¹²

4.5 Sammanfattning

Mot bakgrund av diskussionerna i kapitel 4 framstår det som tämligen oklart vilken påföljd som ska göras gällande enligt Entreprenadavtal 1–4 om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Enligt min bedömning finns det möjlighet att tolka entreprenadavtalen på ett sådant sätt att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan betraktas som ett oväsentligt fel. Det kan i sin tur ge beställaren rätt till avdrag på entreprenadsumman i enlighet med AB 04 kap. 5 § 18 eller ABT 06 kap. 5 § 19. Oaktat min tolkning finns det många osäkerhetsmoment som skulle kunna leda till oenigheter mellan parterna och bli frågor i en tvist.

Det framstår som relativt klart att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan i Entreprenadavtal 1, 3 och 4 kan betraktas som ett avtalsbrott i form av att entreprenören misslyckats med att säkerställa den effekt som resultatförpliktelsen föreskriver. För att avgöra om entreprenören i Entreprenadavtal 2 begått ett avtalsbrott krävs det en bedömning av huruvida tillräcklig omsorg har visats för gränsvärdet för klimatpåverkan i det enskilda fallet.

Felbegreppet i AB 04 och ABT 06 är avgörande för frågan om vilka påföljder i standardavtalen som kan aktualiseras vid överskridande av ett gränsvärde. Enligt mig talar ordalydelsen av feldefinitionen i AB 04 och ABT 06 för att ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan ryms inom skrivningen att en entreprenad inte utförts på ett kontraktsevenligt sätt, när de ramar

²⁰⁹ Se AFC.223 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 3.

²¹⁰ Se AFD.2222 i de administrativa föreskrifterna tillhörande Entreprenadavtal 4.

²¹¹ Se Johansson (2007) s. 128.

²¹² Se Samuelsson (2022) s. 112.

för utförandet som satts i kontraktshandlingarna inte följts. Bestämmelsens placering under AFD.2 *Utförande* i de administrativa föreskrifterna talar också för att ett avvikande från bestämmelsen bör ses som ett utförande som inte skett på ett kontraktsevenligt sätt och därmed ett fel.

Ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kan som utgångspunkt inte avhjälpas. Om avhjälpande är uteslutet skulle ett överskridande av ett gränsvärde omöjliggöra att en entreprenad godkänns. Det talar emot att överskridandet borde betraktas som ett fel. Däremot talar bestämmelsen om värdeminskningsavdrag i AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 för att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kan ses som ett oväsentligt fel.

För det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids och det betraktas som ett fel enligt AB 04 och ABT 06 blir påföljdsbestämmelserna för fel i standardavtalen tillämpliga. Ett värdeminskningsavdrag enligt AB 04 kap. 5 § 18 och ABT 06 kap. 5 § 19 framstår då som den mest lämpliga påföljden. Även skadestånd enligt AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 11 hade kunnat bli aktuellt. Det är däremot oklart om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan kan avhjälpas genom klimatkompensation, om en entreprenads värde verkligen minskar genom ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan samt om beställaren kan anses ha lidit skada om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids.

För det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan inte hade betraktats som ett fel hade skadeståndsbestämmelsen i AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 11 kunnat bli tillämplig. Hade påföljder från den dispositiva rätten tillämpats hade sannolikt även det resulterat i att beställaren hade haft rätt till skadestånd, då de påföljdsregler som följer av den dispositiva rätten i stort sett utgör desamma som påföljdsreglerna i AB 04 och ABT 06. Oaktat om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan hade beaktats som ett fel eller inte hade det således gett upphov till frågan om beställaren kan anses ha lidit skada om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids.

5 Juridiska frågor och förslag på avtalsrättslig hantering

5.1 Inledning

Mot bakgrund av den utredning och tolkning som företagits i kapitel 2–4 ovan framstår det som tydligt att klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan ger upphov till flera juridiska frågor. Särskilt ger klausulerna upphov till frågor när ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Trots att de juridiska frågorna är svåra att besvara behöver deras avtalsrättsliga hantering inte vara särskilt komplicerad enligt min uppfattning.

I detta kapitel 5 framställs mina slutsatser kopplade till examensarbetets övergripande frågeställning genom att jag först redogör för en fråga jag identifierat, följt av min uppfattning om hur den specifika frågan kan hanteras på avtalsrättslig väg.

5.2 Möjlighet att kontrollera beräkning av klimatpåverkan

I kapitel 2 har det redogjorts för den metod för beräkning av klimatpåverkan som grundar sig i lag och förordning om klimatdeklaration för byggnader tillsammans med Boverkets föreskrifter. Genom att det antagits en sådan gemensam metod för beräkning av klimatpåverkan, som parterna i Entreprenadavtal 1–4 ansluter sig till, framstår det som relativt klart hur beräkning av klimatpåverkan går till. Metoden klargör dock att det handlar om just en beräkning. Några faktiska utsläpp av växthusgaser mäts inte utan klimatpåverkan beräknas genom uppskattningar av resursåtgång och utsläpp. Ofta är det också entreprenören som ansvarar för att beräkna sina egna utsläpp. Det föranleder frågan om det i stället för att redovisa en faktisk klimatpåverkan som överskrider ett gränsvärde är lättare att ”anpassa” uppgifterna så att gränsvärdet inte överskrids, med andra ord fuska i sin klimatberäkning.

Risken för att entreprenören fuskar vid en beräkning av klimatpåverkan bör enligt min uppfattning, åtminstone till viss del, kunna motverkas genom att beställaren ställer krav på att få tillgång till klimatberäkningens underlag, antaganden och metoder. I Entreprenadavtal 1–4 ställs det redan krav på att entreprenören tillsammans med sin klimatberäkning ska tillhandahålla underlaget till den. På så sätt hanterar entreprenadavtalen enligt min uppfattning redan risken för entreprenören fuskar i klimatberäkningen på ett bra sätt.

5.3 Entreprenörens förpliktelser kopplade till gränsvärden för klimatpåverkan

I kapitel 3 har det redogjorts för hur klimatpåverkan beräknas enligt entreprenadavtalen, i vilken mån gränsvärdena för klimatpåverkan följs upp och hur

kraven kan formuleras. Mot bakgrund av diskussionerna i kapitel 3 är en stor fråga som klausulerna med gränsvärden för klimatpåverkan ger upphov till huruvida dessa ger uttryck för en förpliktelse för entreprenören eller inte. En tillhörande fråga är om förpliktelsen, för det fall det föreligger en sådan, utgör en resultat- eller omsorgsförpliktelse. Enligt min tolkning ger Entreprenadavtal 1–4 uttryck för någon form av förpliktelse för entreprenören kopplat till gränsvärdet för klimatpåverkan. I tre av avtalen rör det sig om en resultatförpliktelse i och ett av avtalen rör det sig om en omsorgsförpliktelse.

Det är däremot inget av avtalen som i själva klausulen med gränsvärdet för klimatpåverkan tydligt redogör för att entreprenören exempelvis ska säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids. Det är inte heller något av avtalen som reglerar påföljder för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Det föranleder dels frågan vad anledningen till att avtalsförfattarna inte formulerat sig så tydligt är, dels frågan vad parterna egentligen avsett med klausulen. Om klausulen med gränsvärdet för klimatpåverkan inte skulle ge uttryck för en förpliktelse skulle den eventuellt kunna ge uttryck för en gemensam målsättning, men då skulle frågan uppstå vilka krav som i sådant fall ställs på parterna att verka för en gemensam målsättning.

Sett till frågan om klausulerna ger upphov till en förpliktelse för entreprenören eller inte, skulle beställaren kunna råda bot på en sådan fråga genom att vara tydlig i sin avtalsskrivning. Först och främst bör beställaren ställa sig själv frågan vad syftet med klausulen med gränsvärdet för klimatpåverkan är och vad som önskas åstadkommas med en sådan bestämmelse. Förslagsvis hade en beställare som avser att förpliktiga en entreprenör att säkerställa att ett gränsvärde för klimatpåverkan inte överskrids kunnat formulera sig på följande sätt i AFC/D.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* i administrativa föreskrifter som ansluter till AMA AF 21:

”I entreprenaden får gränsvärdet för klimatpåverkan XXX kg CO₂e/m² BTA, inte överskridas. Entreprenören ska säkerställa att gränsvärdet för klimatpåverkan inte överskrids.”

Genom en sådan reglering skulle det bli tydligt vad som avsetts med klausulen, vem som ska säkerställa att gränsvärdet uppfylls och att någon brustit i sina förpliktelser om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits.

5.4 Påföljder vid överskridna gränsvärden för klimatpåverkan

Frågan om klausulerna ger upphov till en förpliktelse för entreprenören har nära samband med frågan om påföljder kan göras gällande om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Mot bakgrund av att inget av Entreprenadavtal 1–4 reglerar påföljder för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids har frågan vilka – om några – påföljder beställaren kan göra gällande mot

entreprenören för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids behandlats i kapitel 4. Utredningen i kapitel 4 ger som ovan konstaterat upphov till en mängd juridiska frågor.

Inledningsvis uppstår frågan om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan innefattar att entreprenören begått ett avtalsbrott. Det konstateras att frågan om huruvida ett entreprenadavtal ger uttryck för en förpliktelse för entreprenören är avgörande för frågan om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan utgör ett avtalsbrott. Om förpliktelsen är en resultatförpliktelse utgör det som utgångspunkt ett avtalsbrott om den överskrids, om förpliktelsen är en omsorgsförpliktelse måste en bedömning göras om entreprenörens vidtagna åtgärder visat på tillräcklig omsorg i varje enskilt fall. Det noteras även att parterna, för den situation ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids, bör beakta om det beror på beställaren genom exempelvis ett beställt ÄTA-arbete. Enligt allmänna obligationsrättsliga principer kan en entreprenör nämligen inte hållas ansvarig för avvikande från avtalet som beror på beställaren.

Det konstateras att det faktum att Entreprenadavtal 1–4 ansluter till AB 04 eller ABT 06, i vilka det finns påföljder reglerade för olika typer av avtalsbrott, ger upphov till frågan om påföljdsbestämmelserna är tillämpliga för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. En inledande fråga för att avgöra det är om ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan är att betrakta som ett ”fel” enligt AB 04 och ABT 06. Trots en omfattande utredning och tolkning i kapitel 4 kvarstår frågan enligt mig om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan verkligen ryms inom felbegreppet. Utredningen ger nämligen upphov till frågan om en avvikelse från kontraktsevenligt utförande, för att betraktas som ett fel enligt AB 04 och ABT 06, förutsätter en avvikelse i entreprenadens resultat.

Vidare i kapitel 4 konstateras det att för det fall påföljdsbestämmelserna för fel i AB 04 och ABT 06 blir tillämpliga ger även de i sin tur upphov till juridiska frågor. Exempelvis uppstår frågorna om avhjälpande kan ske enligt klimatkompenserande åtgärder, hur ett värdeminskningssavdrag för ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan ska beräknas samt om beställare kan anses ha lidit skada om ett gränsvärde för klimatpåverkan överskridits. Valet av påföljder ger för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids ger även upphov till frågan om ekonomisk kompensation är en lämplig påföljd för ett avtalsbrott som inte drabbar beställaren personligen eller påverkar entreprenadens ekonomiska värde.

Mot bakgrund av ovanstående frågeställningar uppkommer slutligen frågan om en beställare som föreskriver gränsvärden för klimatpåverkan förväntar sig att det ska inträda några påföljder om gränsvärdet överskrids och om det i sådana fall inte vore bättre att avtala om en påföljd specifikt för den situationen?

Jag har två olika förslag på hur frågorna, om ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan är att anse som ett fel och huruvida påföljderna för fel i AB 04 och ABT 06 ska bli tillämpliga, kan hanteras på avtalsrättslig väg. Det första alternativet är att parterna i de administrativa föreskrifterna tydliggör att ett överskridande av gränsvärdet för klimatpåverkan ska tolkas som ett fel i enlighet med AB 04 eller ABT 06. Med en sådan lösning kvarstår dock frågorna om hur värdeminskningens avdraget ska beräknas, skada ska tolkas och om avhjälpande kan ske igenom klimatkompenserande åtgärder.

Om förslaget med gränsvärden för klimatpåverkan i lag om klimatdeklaration för byggnader antas kommer byggherren, vilket oftast är beställaren, riskera en sanktionsavgift om byggnationen överskrider gränsvärdet för klimatpåverkan. För ett sådant fall kan det vara lämpligt att i entreprenadavtalet inkludera en skadeslöshetsklausul som anger att entreprenören för det fall denne ansvarar för gränsvärdet tar över skyldigheten att betala sanktionsavgiften om gränsvärdet för klimatpåverkan överskrids.

Det andra alternativet för avtalsrättslig hantering av frågorna om påföljderna för fel i AB 04 och ABT 06 är tillämpliga är att parterna avtalar om en särskild påföljd för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids. Mot bakgrund av att det rör sig om en arbetscentrerad resultatförpliktelse som på många sätt påminner om förpliktelser kopplade till tid och då det som konstaterat är svårt att avhjälpa, beräkna värdeminskning eller skada skulle en sådan påföljd förslagsvis kunna vara ett vite.²¹³

Vitesklausuler varken definieras eller regleras i lag. I praxis och doktrin finns dock en vedertagen bild av att avtalsvitet består av en penningförpliktelse villkorad av avtalsbrott, således en på förhand bestämd ekonomisk ersättning för ett avtalsbrott.²¹⁴ Enligt HD kan en vitesklausul ha olika ändamål beroende på dess innebörd. Exempelvis kan vitesklausulen förstärka preventionen mot kontraktbrott, möjliggöra ersättning till en skadelidande utifrån andra förutsättningar än de som skulle följa av skadeståndsrättsliga regler samt förenkla skadehantering.²¹⁵

Genom att avtala om ett bestämt vite som exklusiv påföljd för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids kan parterna undvika frågor om huruvida och i vilken omfattning påföljdsbestämmelserna i AB 04, ABT 06 eller den dispositiva rätten är tillämpliga. Eftersom ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan enligt Entreprenadavtal 1–4 sannolikt hade resulterat i ett värdeminskningensavdrag eller ett skadestånd, vilket lär vara svårt att värdera, hade parterna även kunnat undvika beräkningsfrågorna genom ett avtalsvite.

²¹³ Jfr AB 04 och ABT 06 kap. 5 § 3.

²¹⁴ Se Dryselius (2019) s. 101. Uppfattningen skiljer sig något från Boverkets bild av vitet som ett verkställighetsmedel ur ett lagstiftningsperspektiv. Jfr avsnitt 2.2.2 ovan.

²¹⁵ Se NJA 2010 s. 629 p. 10.

En vitesklausul hade kunnat formuleras i stil med:

”För det fall att gränsvärdet för klimatpåverkan enligt AFC/AFD.2241 *Beställarens kravnivå gällande klimatpåverkan* överskrids ska entreprenören utge ett vite med XXX kr per XX kg CO₂e/m² BTA.”

Mot bakgrund av att ett överskridande av ett gränsvärde för klimatpåverkan i dagsläget ger upphov till en mängd juridiska frågor kan det tänkas att regleringen mister sitt genomslag om det är osäkert vad som egentligen gäller mellan parterna. Genom att reglera ett vite för det fall ett gränsvärde för klimatpåverkan överskrids minskar eventuellt risken för opportunistisk beteende från en entreprenör som insett att en beställare vars gränsvärde för klimatpåverkan överskridits har svårt att göra sin rätt gällande.

I enlighet med Boverkets rapport och vad som konstaterats ovan i avsnitt 4.3.3 och 4.4.2 kan ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan som utgångspunkt inte åtgärdas. Vitesbeloppet bör därför bestämmas med beaktande av att det ska verka avskräckande mer än som påtryckningsmedel.²¹⁶ Det bör kunna ske antingen som ett högt engångsbelopp eller som ett löpande vite per mängd kg CO₂e som klimatpåverkan överskrider gränsvärdet.²¹⁷ Eventuellt skulle ett vite även kunna kombineras med en bonus som incitament.

Förslaget på införandet av en vitesklausul bör inte missförstås som att det skulle hantera alla juridiska frågor som kan tänkas uppkomma. En vitesklausul i sig kan nämligen också ge upphov till en mängd juridiska frågor, som inte kommer att behandlas här.²¹⁸

Frågan huruvida ekonomisk ersättning över huvud taget är lämpligt som påföljd för ett krav avseende klimatpåverkan kvarstår även med en vitesreglering. Det talar eventuellt för att ett överskridet gränsvärde för klimatpåverkan trots allt bör regleras genom klimatkompenserande åtgärder. Om parterna vill använda sig av klimatkompenserande åtgärder bör det vara möjligt att avtala om det. Det kan konstateras att en sådan reglering sannolikt hade hanterat de frågor som överskridandet av ett gränsvärde för klimatpåverkan ger upphov till. Klimatkompensation hade dessutom möjligtvis kunnat klassas som en sådan ”rimlig åtgärd” som beställaren i vissa fall kan ha rätt till enligt AB 04 och ABT 06 kap. 2 § 2.

Sammanfattningsvis ger klausuler med gränsvärden för klimatpåverkan upphov till en mängd svåra frågor men som med relativt enkla medel kan hanteras på avtalsrättslig väg genom tydlighet i avtalsskrivningarna.

²¹⁶ Se Boverket (2023).

²¹⁷ Jfr Dryselius (2023) s. 36 f.

²¹⁸ Se i stället exempelvis Dryselius (2023) som skriver om vitesklausuler och vilka praktiska frågor dessa kan ge upphov till.

Käll- och litteraturförteckning

LITTERATUR

Adestam, Johan (2014), *Den dokumentvillkorade garantin*, Karnov Group.

Arvidsson, Niklas och Samuelsson, Per (2018), *Entreprenadavtal mellan näringsidkare och konsument*, 1 uppl., Norstedts Juridik AB.

Bernitz, Ulf, Bernitz, Hedvig, Carlsson, Mia, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Magnusson Sjöberg, Cecilia, Seipel, Peter, Warnling Conradson, Wiweka och Vogel, Hans-Heinrich (2023), *Finna rätt - juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 16 uppl., Norstedts Juridik AB.

Bernitz, Ulf (2018), *Standardavtalsrätt*, 9 uppl., Norstedts Juridik.

Deli, Robert (2017), *Kommersiella entreprenadavtal i praktiken*, 2 uppl., AB Svensk Byggtjänst.

Dryselius, David (2019), *Avtalsviten: effekter och rättsverkningar*, Lunds universitet, Media-Tryck.

Dryselius, David (2023), *Vitesklausuler – En handbok*, Norstedts Juridik.

Epstein, Lee och Martin, Andrew D (2014), *An introduction to empirical legal research*, 1 uppl., Oxford University Press.

Epstein, Lee, Martin, Andrew D (2010), 'Quantitative approaches to empirical legal research', I *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*, edited by Cane, Peter och Kritzer, Herbert M, Oxford University Press.

Hedberg, Stig (2010), *Kommentarer till AB 04, ABT 06 och ABK 09*, AB Svensk Byggtjänst.

Heidbrink, Jacob (2022), *Kontraktsbrottspåföljder*, Studentlitteratur AB.

Holmgren, Andreas m.fl. (2023), *LFM30:s Metod för klimatbudget*, Version 1.7, 2023-04-12, LFM30.

Håstad, Torgny (1991), *Besiktningens rättsverkan*, SvJT 1991 s. 579.

Ingvarson, Anders och Eickhoff, Kristin (2022), *I kärnan eller därefter? Kontrakt- och processrättsliga aspekter på fel som framträder under garantitid enligt AB 04*, SvJT 2022 s. 830.

- Ingvarson, Anders och Utterström, Marcus (2020), *Tolkning av entreprenadavtal*, 1 uppl., Norstedts Juridik.
- Johansson, Sture (2007), *Entreprenadrätt och praktik*, 2 uppl., AB svensk Byggtjänst.
- Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatiskt metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur AB.
- Lehrberg, Bert (2022), *Praktisk juridisk metod*, 14 uppl., Iusté Aktiebolag.
- Magnusson, Andreas och Wagner, Alexander (2023/24), *Fel i AB 04*, JT 2023/24 s. 312-343.
- Olsen, Lena (2004), *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004 s. 105–141.
- Samuelsson, Per (2022), *AB 04 – En kommentar*, 3 uppl., Norstedts Juridik.
- Samuelsson, Per (2011), *Entreprenadavtal – Särskilt om ändrade förhållanden*, Karnov Group Sweden AB.
- Samuelsson, Per och Utterström, Marcus (2024), *Entreprenadrätten*, 1 uppl., Norstedts Juridik.
- Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 4 uppl., Norstedts Juridik AB.
- Schelin, Johan (2018), *Kritiska perspektiv på rätten*, Poseidon Förlag AB.
- Svensk Byggtjänst (2012), AMA AF 12.
- Svensk Byggtjänst (2022), AMA AF 21.
- Svensk Byggtjänst (2022), MOTIV AMA AF 21.
- Thyrin, Åsa, Andersson, Rasmus, Ejlertsson, Anders, Erlandsson, Martin, Sandgren, Annamaria, Green, Jeanette och Görman, Frida (2022), *Vägledning Klimatkrav vid upphandling av byggprojekt*, Version 2, IVL Svenska Miljöinstitutet.
- Utterström, Marcus (2022), *Störningar och tidsförlängning: en entreprenadrättslig studie*, Lunds universitet, Media-Tryck.
- Webley, Lisa (2010), Qualitative Approaches to Empirical Legal Research, i *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*, edited by Cane, Peter och Kritzer, Herbert M, Oxford University Press.

KÄLLOR

Tryckta källor

Dansk lagstiftning

BR 18 – Byggningsreglementet.

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

Ds 2020:4 Klimatdeklaration för byggnader.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 1984/85:110 om konsumenttjänstlag.

Prop. 2016/17:146 Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige.

Prop. 2020/21:144 Klimatdeklaration för byggnader.

Skr. 2023/24:59 Regeringens klimathandlingsplan – hela vägen till netto-noll.

Utskottsbetänkanden

Bet. 2016/17: MJU24 Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige.

Bet. 2020/21: CU23 Klimatdeklaration för byggnader.

Övrigt riksdagstryck

Rskr 2016/17:320.

Rskr. 2020/21:407.

Övrigt offentligt tryck

Boverket (2020a), Boverkets rapport 2020:3 Tidplan för insatser och åtgärder inför krav på klimatdeklarationer - Uppförande av byggnader.

Boverket (2020b), Boverkets rapport 2020:13 Utveckling av regler om klimatdeklaration av byggnader - Förslag på färdplan och gränsvärden.

Boverket (2023), Boverkets rapport 2023:20 Gränsvärde för byggnaders klimatpåverkan och en utökad klimatdeklaration.

Dnr. LI2023/02459 Remiss från Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

Finansdepartementet Fi2019/02439 Uppdrag att förbereda införandet av krav på redovisning av en klimatdeklaration vid uppförandet av byggnader.

Finansdepartementet Fi2020/00758/BB och Fi2020/00941/BB Uppdrag att vidta åtgärder för att underlätta införandet av krav på en klimatdeklaration vid uppförandet av byggnader.

Finansdepartementet Fi2020/02715 och Fi2022/00721 Uppdrag att lämna förslag på hur införandet av gränsvärden för byggnaders klimatpåverkan kan påskyndas och hur tillämpningen av klimatdeklarationer kan utvidgas.

Klimatpolitiska rådet (2024), Årsrapport 2024, Rapport nr. 7, Klimatpolitiska rådet, Stockholm, 21 mars 2024.

Rättsfall

NJA 1990 s. 24.

NJA 2010 s. 629.

NJA 2013 s. 271.

NJA 2013 s. 1174.

NJA 2014 s. 960.

NJA 2015 s. 3.

NJA 2015 s. 862.

NJA 2018 s. 653.

NJA 2022 s. 574.

Otryckta källor

Entreprenadavtal 1

Administrativa föreskrifter daterade 2024-01-10

AF Bilaga 2 Beräkning av projektets klimatpåverkan

Entreprenadavtal 2

Administrativa föreskrifter daterade 2024-02-02

Handling Miljöbyggnad 3.2 – Kravställning och verifiering Tillbyggnad

Entreprenadavtal 3

Administrativa föreskrifter daterade 2023-01-31

Bilaga Riktlinje för beräkning och redovisning av klimatkalkyl

Projekteringsanvisning Miljö daterad 2022-03-01

Entreprenadavtal 4

Administrativa föreskrifter Totalentreprenad

Beställarens Klimatkrav

ÖVRIGT

Boverket (2021), 'Klimatdeklaration av byggnader', <www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/klimatdeklaration/>, (besökt 2024-02-23).

Boverket (2024), 'Klimatdeklaration – en digital handbok från Boverket', <www.boverket.se/sv/klimatdeklaration/> (besökt 2024-04-21).

Boverket (2024a), 'Ordlista för klimatdeklaration', <www.boverket.se/sv/klimatdeklaration/om-klimatdeklaration/ordlista/> (besökt 2024-02-22).

Boverket (2024b), Webbutbildning om klimatdeklarationer, 'Detaljerat om klimatberäkning', <www.boverket.infab.io/8-detaljerat-om-klimatberakning/> (besökt 2024-02-23).

Boverket (2024c), 'Utsläpp av växthusgaser från bygg- och fastighetssektorn', <www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/miljoindikatorer---aktuell-status/vaxthusgaser/> (besökt 2024-02-08).

IVL Svenska Miljöinstitutet (2023), *0 Hur ska anvisningarna läsas 2023-06-27*. Finns tillgänglig på <www.ivl.se/projekt/klimatkrav-till-rimlig-kostnad/anvisningar-lca-berakning-byggprojekt.html> (besökt 2024-04-01).

Klimat- och Näringslivsdepartementet (2017-06-12), 'Det klimatpolitiska ramverket', <www.regeringen.se/artiklar/2017/06/det-klimatpolitiska-ramverket/> (besökt 2024-02-03).

Svenska Institutet för Standarder, EN-SS 15804:2012+A2:2019 – Hållbarhet hos byggnadsverk – Miljödeklarationer – Produktspecifika regler, Utgåva 1, fastställd 2019-11-05.

Svenska Institutet för Standarder, EN-SS 15978:2011 – Hållbarhet hos byggnadsverk – Värdering av byggnaders miljöprestanda – Beräkningsmetod, Utgåva 1, publicerad 2011-11-30.

Sweden Green Building Council (2022a), *Miljöbyggnad 3.2, Metodik, Manual nybyggnad (manual befintlig byggnad)*. Finns tillgänglig på <www.sgbc.se/certifiering/miljobyggnad/anvandarstod-for-miljobyggnad/manualer-och-verktyg-for-certifiering-i-miljobyggnad/> (besökt 2024-03-22).

Sweden Green Building Council (2022b), *Miljöbyggnad 4*. Finns tillgänglig på <www.sgbc.se/certifiering/miljobyggnad/anvandarstod-for-miljobyggnad/manualer-och-verktyg-for-certifiering-i-miljobyggnad/> (besökt 2024-03-22).